

Interactie in ontwikkeling

De rol van formele en informele communicatie in het interactieproces tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten in de Achterhoek en Liemers

Ir. B. Methorst-Zijlstra

Leerstoelgroep RURale Sociologie
Wageningen Universiteit en Researchcentrum

Wetenschapswinkel Wageningen UR
september 2004

Rapport 205

Colofon

Interactie in ontwikkeling

De rol van formele en informele communicatie in het interactieproces tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten in de Achterhoek en Liemers

Ir. B. Methorst-Zijlstra

Leerstoelgroep RURale Sociologie, Wageningen UR

Wetenschapswinkel Wageningen UR, rapportnummer 205
september 2004

ISBN : 90-6754-837-5

Omslag : Andrew Zeegers, Domino Design, Groningen

Lay-out : Vormgeving, Plant Sciences Group

Druk : G.S.C. van Gils B.V., Wageningen

www.wur.nl/wewi

Interactie in ontwikkeling

De rol van formele en informele communicatie in het interactieproces tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten in de Achterhoek en Liemers

Rapportnummer 205

Ir. B. Methorst-Zijlstra, Wageningen, september 2004

Vereniging Kleine Kernen Achterhoek / Liemers

Hummeloseweg 85
7021 KN Zelhem
0314-631168
e-mail: info@vkk-al.nl
www.vkk-al.nl

De Vereniging Kleine Kernen Achterhoek/Liemers ondersteunt momenteel ongeveer 65 dorpsbelangenorganisaties. De VKK-AL staat met het behartigen van de belangen van kleine kernen in het algemeen en met het adviseren van aangesloten dorpsbelangenorganisaties voor een aantal ontwikkelingen. Vanaf 1 januari 2005 krijgen de Achterhoek en Liemers te maken met een gemeentelijke herindeling en zal de VKK-AL uitgroeien tot een VKK Gelderland.

Leerstoelgroep RURALE Sociologie

Wageningen UR
Hollandseweg 1
6706 KN Wageningen
0317-484507
e-mail: ans.vanderlande@wur.nl
www.sls.wau.nl/rso

De leerstoelgroep RURALE Sociologie verzorgt wetenschappelijk onderwijs en onderzoek op het gebied van rurale ontwikkeling. De nadruk ligt hierbij op de diversiteit van ontwikkelingspatronen, de dynamiek van veranderingsprocessen en de sociaal economische betekenis van rurale activiteiten.

Wetenschapswinkel Wageningen UR

Postbus 9101
6700 HB Wageningen
0317-484661
e-mail: wetenschapswinkel@wur.nl
www.wur.nl/wewi
www.wetenschapswinkels.nl

Maatschappelijke organisaties zoals verenigingen en belangengroepen, die niet over voldoende financiële middelen beschikken, kunnen met onderzoeksvragen terecht bij de Wetenschapswinkel Wageningen UR. Deze biedt ondersteuning bij de realisatie van onderzoeksprojecten. Aanvragen moeten aansluiten bij de werkgebieden van Wageningen UR: duurzame landbouw, voeding en gezondheid, een leefbare groene ruimte en maatschappelijke veranderingsprocessen.

Voorwoord

De Vereniging Kleine Kernen Achterhoek/Liemers (VKK-AL) heeft op 18 november 2004 haar statuten gewijzigd in VKK Gelderland. Met deze wijziging wordt het gebied waar de VKK actief is velen malen groter. Op dit moment zijn 65 belangenorganisaties van kleine dorpen en buurtschappen in de Achterhoek en de Liemers lid van de VKK.

Bij de voorbereidingen naar de groei van de VKK naar heel Gelderland is onder andere aan de orde welke ondersteuningsbehoefte er ligt bij de nieuwe leden in hun communicatie met de gemeenten.

Deze vraag is ook actueel voor de huidige leden door de gemeentelijke herindeling in de Achterhoek en Liemers per 1 januari 2005. Bijna alle dorpsbelangenorganisaties krijgen te maken met een schaalvergroting. Hun positie en rol in de nieuwe gemeente zou wel eens belangrijker kunnen worden als schakel tussen de burger en de gemeente, nu het gemeentebestuur meer op afstand komt te staan. Het aantal kleine kernen per gemeente wordt vaak meer dan verdubbeld.

Samen met de Wetenschapswinkel van Wageningen UR is een onderzoek gestart door de leerstoelgroep RURALE Sociologie. Het onderzoek bestaat uit verschillende deelonderzoeken. Dit rapport is het resultaat van één van deze deelonderzoeken. In dit rapport is uitgebreid onderzocht hoe bij drie cases (Keijenberg, Beltrum en IJzerlo) de praktijk verloopt van de interactie tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten in de Achterhoek.

Dank is verschuldigd aan Brigitta Methorst die als student-onderzoeker onder supervisie van Petra Vergunst van de leerstoelgroep RURALE Sociologie zeer consciëntieus te werk is gegaan.

Drs. R. G. Dijkstra-de Wit
Voorzitter VKK-AL

Dankwoord

Voor u ligt een wetenschapswinkelrapport dat het resultaat is van een viermaands afstudeerproject aan de leerstoelgroep Rurale Sociologie. Het onderwerp is de praktijk van de interactie tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten in de Achterhoek. Het rapport is voortgekomen uit de vraag van de Vereniging Kleine Kernen Achterhoek / Liemers om haar dienstverlening te onderzoeken, vooral op het gebied van de ondersteuning van dorpsbelangenorganisaties in hun communicatie met de gemeenten. Samen met de Wetenschapswinkel is een onderzoek opgestart door de leerstoelgroep Rurale Sociologie. Dat onderzoek bestaat uit verschillende deelonderzoeken. Dit rapport is het resultaat van één van deze deelonderzoeken.

Als landschapsarchitect met werkervaring bij de overheid en bij lokale opdrachtgevers, ben ik gewend om vanuit verschillende perspectieven en met verschillende partijen vorm te geven aan lokale ontwikkelingen. De 'mensenkant' van het werk en de proceskant hebben daarbij mijn speciale belangstelling. Dit afstudeerproject heeft mij de unieke gelegenheid geboden om mijn inzicht in het interactieproces tussen twee belangrijke, lokaal opererende spelers te vergroten. Mijn specifieke leerdoel hierbij is geweest om 'heen-en-weer' te bewegen tussen praktijk en wetenschap. Dankzij de vormgeving van dit onderzoek als wetenschapswinkelproject met de Vereniging Kleine Kernen Achterhoek / Liemers als opdrachtgever is dit prima gelukt. Zo manoeuvreerde ik letterlijk heen en weer tussen de theorieën uit de Universiteitsbibliotheek in Wageningen en de praktijkverhalen van de bestuursleden van lokale dorpsbelangenorganisaties in de Achterhoek.

Mijn dank gaat dan ook uit naar de volgende personen: allereerst naar Petra Vergunst als begeleider van dit afstudeerproject. Tevens wil ik de begeleidingscommissie van dit onderzoek bedanken voor hun ondersteuning: Peter van Heek en Joke van der Kerk namens de VKK Achterhoek / Liemers, projectleider Bettina Bock, Marjan Hidding van de leerstoelgroep Landgebruiksplanning en studentonderzoeker Christiaan Elings. Ook wil ik Gerard Straver van de Wetenschapswinkel bedanken voor zijn ondersteuning. Als laatste en belangrijkste wil ik de geïnterviewde bestuursleden en gemeentemedewerkers bedanken voor het verschaffen van de vele, waardevolle informatie vanuit de praktijk. Ik heb genoten van de Achterhoekse vriendelijkheid en gastvrijheid. 'Achterhoeks' spreken is niet mijn specialiteit, zodat we ons helaas moesten beperken tot het Nederlands.

Ik hoop dat de resultaten van dit onderzoek de kennis van de VKK Achterhoek/Liemers zal vergroten van de praktijk waar hun leden mee te maken hebben, zodat zij haar dienstverlening nog verder kan versterken.

Brigitta Methorst-Zijlstra

Inhoudsopgave

	Pagina
Voorwoord	
Dankwoord	
Samenvatting	1
Inleiding	3
1. Het onderzoek	5
1.1 Aanleiding	5
1.2 Probleemstelling en doel	5
1.3 Onderzoeksvragen	6
1.4 Methode van onderzoek	7
2. Theoretische achtergrond	11
2.1 Aanknopingspunten in het werk van Bourdieu en Elias	11
2.2 Toepassing bij de analyse	14
2.3 Samenvattend model	17
3. Begripsafbakening	19
3.1 Dorpsbelangenorganisaties als actoren	19
3.2 Gemeenten als actoren	20
3.3 Het gemeentelijke herindelingsproces	21
4. Interactie in de praktijk	23
4.1 Keijenborg	23
4.2 IJzerlo	28
4.3 Beltrum	33
5. Discussie	41
5.1 Formele en informele communicatie in de interactie	41
5.2 Bepalende factoren in het interactieproces	42
5.3 Verwachte effecten van de gemeentelijke herindeling	46
5.4 Reflectie op het gebruikte procesmodel	50
6. Conclusies en aanbevelingen	53
6.1 Conclusies	53
6.2 Aanbevelingen voor de dorpsbelangenorganisaties	55
6.3 Aanbevelingen voor de Vereniging Kleine Kernen Achterhoek / Liemers	57
6.4 Aanbevelingen voor de gemeenten	59
6.5 Samenvattende tabel met aanbevelingen	60
Literatuur	61

Samenvatting

Dit onderzoek vindt plaats op het fascinerende snijvlak van wetenschap en praktijk. Het is een praktijkstudie temidden van actuele wetenschappelijke studies naar interactieve beleidsvoering en maatschappelijke vraagstukken van dit moment.

De Vereniging Kleine Kernen Achterhoek / Liemers heeft opdracht gegeven aan de Wetenschapswinkel van Wageningen Universiteit & Researchcentrum om een onderzoek te starten. De hoofdonderzoeksvraag van het project is hoe de VKK-AL haar taak ten aanzien van dorpsbelangenorganisaties nu en in de nabije toekomst het beste kan vervullen. Het onderzoek wordt uitgevoerd binnen de Leerstoelgroep Rurale Sociologie en bestaat uit een drietal deelonderzoeken. Dit rapport, 'Interactie in ontwikkeling', vormt een van deze onderzoeken en is het eindresultaat van een studentonderzoek dat zich richt op de communicatie tussen lokale dorpsbelangenorganisaties en de gemeenten.

De opzet van het onderzoek

Het doel van dit sociologische onderzoek is om inzicht te bieden in de huidige vormen van communicatie die een rol spelen in het interactieproces tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten in de Achterhoek en Liemers. Hierbij worden zowel formele als informele vormen van communicatie in het onderzoek betrokken, waarbij het doel en het belang van de gebruikte communicatievormen onderzocht wordt met betrekking tot de uitkomsten van het interactieproces.

De centrale vraagstelling van het onderzoek luidt als volgt: *Hoe functioneren formele en informele vormen van communicatie in het huidige interactieproces tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten in de Achterhoek en Liemers? Daaraan gekoppeld is de vraag: hoe verwachten de betrokken actoren dat dit zal veranderen na de gemeentelijke herindeling die op 1 januari 2005 van start zal gaan?*

Deze hoofdvraag is in het onderzoek uitgewerkt tot vijf onderzoeksvragen.

Het onderzoek kenmerkt zich door een procesbenadering. De onderzoeksstrategie is die van de casestudy waarbij het onderzoeksmateriaal grotendeels verzameld wordt door middel van interviews. Het gekozen aantal van drie cases geeft de mogelijkheid om voldoende gewenste diepgang te bereiken, gegeven de beschikbare onderzoekscapaciteit. Als cases zijn gekozen de dorpsbelangenorganisaties van Keijzenborg, IJzerlo en Beltrum. Per case is een reconstructie gemaakt van kwesties die daadwerkelijk hebben gespeeld tussen de dorpsbelangenorganisatie en de gemeente.

Voor de analyse van de cases is gebruik gemaakt van een voor dit onderzoek ontwikkeld procesmodel (zie Figuur 2.4). Dit model bevat een zestal typen factoren die het interactieproces beïnvloeden. Het model moet begrepen worden als een procesmodel waarin de belangrijkste factoren die van invloed zijn op het functioneren van de dorpsbelangenorganisaties in de interactie met de gemeente samengenomen worden. Ook is het een instrument om inzicht te krijgen in de houding, mening en activiteiten van dorpsbelangenorganisaties naar de gemeente. Het model biedt de mogelijkheid om in het bijzonder de ontwikkeling door de tijd heen van de interactie inzichtelijk te maken.

De rol die informele communicatie speelt in het huidige interactieproces

Uit het onderzoek blijkt dat toevallige ontmoetingen in de vrije tijd of in ander werkverband geen grote rol te spelen in het verloop van de interactie tussen de dorpsbelangenorganisaties en de gemeenten. Het wordt door de dorpsbelangenorganisaties dan ook niet gezien als een middel om invloed mee uit te oefenen. Er zijn andere factoren die veel meer invloed hebben op het verloop van het interactieproces tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten.

De factoren die het verloop van het interactieproces bepalen

De belangrijkste bepalende factoren blijken vooral de eigenschappen en ervaring van de dorpsbelangenorganisatie zelf te zijn. Dit zijn tevens de factoren waar de dorpsbelangenorganisaties veel meer invloed op kunnen uitoefenen dan op de sociale context, zoals de gemeente of de dorpsgemeenschap.

Hieronder worden de belangrijkste eigenschappen benoemd.

- De **kwaliteiten van het bestuur** die tot uiting komen in het vermogen om, samen met de dorpsbevolking, ideeën om te zetten in onderbouwde plannen en deze vervolgens ook te realiseren. 'Weten wie je bent, wat je wil en wat haalbaar is.'
- Het **vermogen om strategisch gebruik te maken van diverse communicatievormen** in verschillende fases van het interactieproces en daarbij flexibel gebruik te maken van de verschillende mogelijkheden die er zijn: de politieke, de bestuurlijke en de ambtelijke.
- Het **vermogen om in netwerkverband te werken** en dit netwerk op te bouwen en aan te wenden voor de eigen doelstelling.
- Het **vermogen om een vertrouwensrelatie op te bouwen**, zowel met de eigen achterban (dorpsbewoners) als de gemeente (ambtenaren en politiek).

De belangrijkste verwachte veranderingen bij de gemeentelijke herindeling

Aan de kant van de gemeente is er op dit moment nog veel onzeker. Organisatorisch valt er al wel het nodige te zeggen, maar qua bemensing is dat nog niet duidelijk. Daardoor is het voor dorpsbelangenorganisaties op dit moment lastig om al nieuwe relaties op te gaan bouwen met medewerkers van de nieuwe gemeentelijke organisatie, zoals bestuursleden, gemeenteraad en ambtenaren. Toch blijken er een aantal verwachtingen ten aanzien van de gemeentelijke herindeling, waar de dorpsbelangenorganisaties zich op kunnen voorbereiden.

Allereerst is de verwachting dat de **rol van intermediar** tussen dorpsamenleving en gemeente belangrijker wordt. Dit vraagt een actieve houding. *"De tijd van afwachten en commentaar leveren is hoe dan ook voorbij voor dorpsbelangenorganisaties. Ze zullen pro-actiever moeten worden."*, aldus een van de dorpsbelangenorganisaties.

Tevens wordt de **samenwerking met andere kleine kernen** belangrijker. *"Omdat de gemeentelijke schaal groter wordt, moeten de dorpsbelangenorganisaties dat ook doen."* De verwachting is dat de nieuwe gemeenten zullen moeten bezuinigen, zoals algemeen in Nederland nu gebeurt. Daarbij zullen lastige afwegingen gemaakt moeten worden. Het kan zijn dat voorzieningen in de kleine kernen onder druk komen staan. Dan is het van belang dat de kleine kernen samen op kunnen trekken om met één stem de gemeente te adviseren.

Bovenstaande punten betekenen een **verzwaring van de taak** van de dorpsbelangenorganisaties. De dorpsbelangenorganisaties zullen zakelijker moeten gaan opereren. In Beltrum zijn bijvoorbeeld goede ervaringen opgedaan met de e-mail als communicatiemiddel. De verwachting is dat dit middel meer gebruikt gaat worden. Het wordt nog belangrijker dat dorpsbelangenorganisaties met goed onderbouwde plannen komen die ook op een goede manier worden gepresenteerd.

Als laatste zijn er onzekerheden en kansen voor (financiële) **ondersteuning**. Als de dorpsbelangenorganisaties hun zwaardere taak oppakken, waarbij zij een deel van de taak van de gemeente overnemen, lijkt ondersteuning daarbij vanuit de gemeente een logische zaak.

Aanbevelingen

In onderstaande tabel zijn de aanbevelingen bij elkaar gebracht in een overzicht.

Onderwerp	Activiteiten	dbo = dorpsbelangenorganisatie
het 'gewicht' van de dorpsbelangenorganisaties	dbo VKK-AL gemeente	draagvlak vergroten ondersteunen met deskundigheid status verlenen aan dorpsbelangenorganisatie
samenwerking met andere dorpsbelangenorganisaties in de nieuwe gemeente en onderlinge uitwisseling	dbo VKK-AL gemeente	versterken door elkaar op te zoeken promoten van samenwerking faciliteren van samenwerking
dorpsvisie en kleine kernen beleid	dbo VKK-AL gemeente	dorpsvisie maken ondersteunen met deskundigheid faciliteren van maken dorpsvisie en opstellen van kleine kernen beleid
(financiële) randvoorwaarden van de dorpsbelangenorganisaties	dbo VKK-AL gemeente	behoeften aangeven regionaal lobbyen voor ondersteuning (financiële) middelen ter beschikking stellen
mogelijke nieuwe leden van de VKK-AL	VKK-AL	stimuleren en ondersteunen van oprichting nieuwe dorpsbelangenorganisaties

Samenvattende tabel met alle aanbevelingen

Inleiding

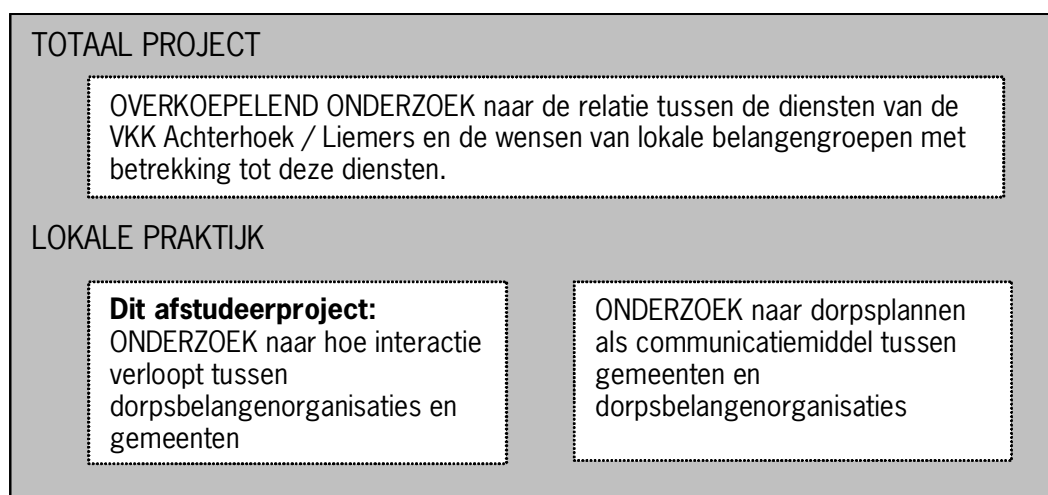
Dit onderzoek vindt plaats op het fascinerende snijvlak van wetenschap en praktijk. Het is een praktijkstudie temidden van actuele wetenschappelijke studies naar interactieve beleidsvoering en maatschappelijke vraagstukken van dit moment.

Politici, bestuurders en wetenschappers discussiëren al jaren over de noodzaak van bestuurlijke vernieuwingen die meer ruimte voor de inbreng van burgers moeten scheppen. Voorstanders van bestuurlijke vernieuwing zijn van mening dat de overheid de kennis en inzicht van de moderne burger nodig heeft om juiste en doeltreffende besluiten te kunnen nemen.

Tegenstanders benadrukken bijvoorbeeld dat er onvoldoende waarborg is dat de nieuwe deelnemers niet alleen hun eigen, individuele belangen verdedigen maar ook het algemene belang in het oog houden (Bock, 2002). Er is wetenschappelijke onderzoek verricht naar initiatiefgroepen op het platteland en hun functioneren, waaronder ook dorpsbelangenorganisaties vallen. Daarin wordt gesteld dat de betekenis van initiatiefgroepen nog veel groter kan zijn en dat plattelandsvernieuwing nog onvoldoende verweven is in de werk- en beleidscultuur van de instituties (Remmers *et al.*, 2000).

De dorpsbelangenorganisaties spelen een rol in de grotere toegankelijkheid van besluitvormingsprocessen door burgers. Ze zijn intermediair tussen burgers en overheid.

Dit onderzoek vindt ook plaats binnen de huidige plattelandsontwikkelingen waaraan vele partijen verbonden zijn. De Landelijke Vereniging Kleine Kernen is actief aan de slag om verbanden te leggen tussen overheden en andere organisaties op landelijke schaal (Hogenkamp, 2004). De voorzitter benadrukt dat burgers mondig zijn, hun wensen kunnen formuleren en in staat zijn om een afweging te maken die uitgaat boven hun individuele belang (Joosse, 2003). Recent is het landelijke Keuningcongres georganiseerd met de titel 'Dorp als daad'. Daarin is aan de orde gekomen wat er nodig is om kwaliteiten van dorpen in oost-Nederland te behouden en ontwikkelen. Ook de regionale Vereniging Kleine Kernen Achterhoek / Liemers is zich sterk bewust van de actuele veranderingen van het landelijk gebied. Zij wil de kansen die deze veranderingen met zich mee brengen benutten voor de bij haar aangesloten lokale dorpsbelangenorganisaties.

Figuur 0.1. Het totaalproject van de VKK-AL.

Het **overkoepelende onderzoek** geeft inzicht in opvattingen van de dorpsbelangenorganisaties en de VKK-AL over hun wederzijdse relatie en wensen daarover. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door Dr. Ir Petra Vergunst van de vakgroep Rurale Sociologie. **Het voor u liggende rapport**, als eindresultaat van een studentonderzoek, richt zich op de communicatie tussen lokale dorpsbelangenorganisaties en de gemeente. De onderzoeksresultaten geven

inzicht in de 'praktijk van omgaan met elkaar' tussen lokale belangengroepen en gemeenten. Het onderzoek kenmerkt zich door een sociologische insteek. De factoren die van invloed zijn op de lokale samenwerking tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten worden in kaart gebracht. Er is een **tweede studentonderzoek** uitgevoerd naar de praktijk op lokaal schaal-niveau waarbij ingezoomd is op de werking van dorpsplannen als communicatiemiddel. Dit onderzoek is uitgevoerd door Christiaan Elings. Voor de resultaten van dit onderzoek verwijst ik naar de eindrapportage hierover (Elings, 2004). De twee studentonderzoeken dienen samen als input voor het overkoepelende onderzoek. De drie onderzoeken vullen elkaar aan en belichten samen zowel de kant van 'hoe praten we over de praktijk' als 'wat gebeurt er in de praktijk'.

Leeswijzer

In het eerste hoofdstuk wordt het onderzoek afgebakend tot een aantal onderzoeksvragen. Deze vormen de basis voor het onderzoek. Tevens wordt uiteengezet hoe het onderzoek verricht wordt. De hoofdstukken 2 en 3 zijn voorbereidende hoofdstukken voor de analyse van de praktijk in hoofdstuk 4. Hoofdstuk 2 levert daartoe theoretische aanknopingspunten met als resultaat een procesmodel. Hoofdstuk 3 heeft als resultaat een definitie van de belangrijkste gebruikte begrippen voor dit onderzoek. Hoofdstuk 4 is het resultaat van het onderzoek 'in het veld': de bestudering van drie cases in de Achterhoek. In hoofdstuk 5 worden deze resultaten geanalyseerd en breder getrokken. In hoofdstuk 6 volgen de belangrijkste conclusies als samenvatting van hoofdstuk 5. Ook worden in hoofdstuk 6 aanbevelingen gedaan voor de dorpsbelangenorganisaties en voor de opdrachtgever.

1. Het onderzoek

1.1 Aanleiding

De dorpsbelangenorganisaties in de Achterhoek en Liemers staan voor een nieuwe ontwikkeling: de gemeentelijke herindeling met ingang van 1 januari 2005. Dit betekent een forse schaalvergroting van het lokale bestuur. Deze verandering zal ook gevolgen hebben voor de relatie tussen dorpsbelangenorganisaties en de gemeenten (Kleine, 2004). De afstand tussen gemeentehuis en de burger in de kleine kernen zal groter worden, letterlijk en figuurlijk. b&w en de gemeenteraad moeten hun aandacht verdelen over meer burgers en meer oppervlakte en zijn wellicht minder vanzelfsprekend direct betrokken. Voor de dorpsbelangenorganisaties betekent dit dat het minder gemakkelijk is de wethouders en raadsleden informeel te ontmoeten in de eigen dagelijkse omgeving. De relatie van dorpsbelangenorganisaties met bestuurders zal hierdoor anders van karakter worden (Van der Kerk, 2004).

Binnen het geheel van communicatie tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeente zijn verschillende communicatievormen in gebruik, in grote lijnen in te delen in formele en informele communicatie. Met informele communicatievormen worden bedoeld de contacten en ontmoetingen die plaatsvinden, vanwege de korte (woon) afstand tot elkaar en de kleine omvang van de lokale gemeenschap. Het kan gaan om toevallige ontmoetingen, omdat men elkaar bijvoorbeeld in de winkelstraat van de hoofdkern tegenkomt. Het kunnen ook gaan om ontmoetingen buiten het werkverband. Zo kan men lid zijn van hetzelfde koor, of de lokale volleybalvereniging kan een ontmoetingsplek zijn. In een kleinschalige dorpsgemeenschap zijn er veel van dit soort zogenaamde 'overlappende netwerken'.

Naar verwachting zullen bij de gemeentelijke herindeling vooral de mogelijkheden voor informele communicatie afnemen. Dit kan inhouden dat de wijze van communiceren van de dorpsbelangenorganisaties met de gemeente zoals die tot op heden functioneert, in de nieuwe situatie niet langer effectief zal zijn. De koepelvereniging van de dorpsbelangenorganisaties in de Achterhoek en Liemers, de Vereniging Kleine Kernen Achterhoek / Liemers (VKK-AL), wil graag haar leden aangaande deze mogelijke wijzigingen informeren en bijstaan met advies en trainingen.

1.2 Probleemstelling en doel

De VKK Achterhoek / Liemers ziet zich geconfronteerd met bovenstaande wijzigingen in de gemeentelijke structuur en wil haar leden van advies kunnen voorzien hoe om te gaan met deze wijzigingen. De VKK-AL heeft echter onvoldoende structureel inzicht in de huidige wijze van communiceren van de dorpsbelangenorganisaties. Hierdoor is het niet mogelijk om een gefundeerd advies te geven. De VKK-AL heeft daarom behoefte aan kennis over de huidige manier van communiceren tussen dorpsbelangenorganisaties en de gemeente. Er is in het bijzonder kennis nodig over hoe het huidige interactieproces verloopt en het belang van de formele en de informele communicatie daarin. Vanuit deze kennis wil de VKK-AL haar leden kunnen adviseren over mogelijke aanpassingen van de wijze van communiceren met de gemeente (VKK-AL, 2003).

Het doel van dit sociologische onderzoek is om inzicht te bieden in de huidige vormen van communicatie die een rol spelen in het interactieproces tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten in de Achterhoek en Liemers. Hierbij worden zowel formele als informele vormen van communicatie in het onderzoek betrokken, waarbij het doel en het belang van de gebruikte communicatievormen onderzocht wordt met betrekking tot de uitkomsten van het interactieproces.

De dorpsbelangenorganisaties kunnen de uitkomsten van het onderzoek gebruiken om te bepalen of het voor hen noodzakelijk is om hun manier van communiceren met de gemeente te wijzigen nu de gemeentelijke bestuurlijke organisatie gaat veranderen. Dit onderzoek geeft

de dorpsbelangenorganisaties de nodige input om de nieuwe gemeente te attenderen over wat de dorpsbelangenorganisaties nodig hebben om in de nieuwe situatie optimaal met de gemeente te communiceren. Gemeenten zijn immers gebaat bij goed functionerende participatie van haar burgers in lokale besluitvormingsprocessen. De VKK Achterhoek / Liemers kan de dorpsbelangenorganisaties aan de hand van de resultaten van dit onderzoek informeren en ondersteuning bieden, indien daar behoefte aan is. Zo zouden de uitkomsten van het onderzoek gebruikt kunnen worden om de inhoud van trainingen aan dorpsbelangenorganisaties vorm te geven.

In brede zin bieden de resultaten van dit onderzoek de lokale belangenorganisaties en haar overkoepelende vereniging handvatten om haar belangenbehartiging te versterken, juist nu de context waarbinnen zij werken zal gaan veranderen. De gemeentelijke herindeling biedt naast te verwachten moeilijkheden wellicht ook nieuwe kansen om de invloed van de dorpsbelangenorganisaties te vergroten.

Tot slot is het onderzoek ook uit wetenschappelijk oogpunt interessant omdat het inzicht biedt in het terrein van de informele politiek waarin lokale belangengroepen opereren. In onderzoek naar beleidsvormingsprocessen blijft dit namelijk vaak buiten beeld (Flyvbjerg, 2002). Om meer inzicht te krijgen in interactieve beleidsvoering, is juist dit gebied wetenschappelijk gezien interessant.

1.3 Onderzoeksvragen

Uit de geformuleerde probleem- en doelstelling is de volgende centrale onderzoeksvraag afgeleid:

Hoe functioneren formele en informele vormen van communicatie in het huidige interactieproces tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten in de Achterhoek en Liemers? Daaraan gekoppeld is de vraag: hoe verwachten de betrokken actoren dat dit zal veranderen na de gemeentelijke herindeling die 1 januari 2005 van kracht wordt?

Om een antwoord te kunnen geven op de centrale vraag is er diverse informatie nodig, die hieronder in de vorm van een aantal deelvragen is geformuleerd.

1. *Welke vormen van formele en informele communicatie worden gebruikt in het huidige interactieproces tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten in bepaalde kwesties?*

Om het onderzoek bestudeerbaar te maken is ervoor gekozen een aantal specifieke kwesties die recent hebben gespeeld te analyseren. Het interactieproces wat zich daarin heeft afgespeeld wordt zowel vanuit het perspectief van de dorpsbelangenorganisatie als vanuit het perspectief van de gemeente als het ware gereconstrueerd. Het accent van de analyse ligt bij de communicatievormen die door dorpsbelangenorganisaties worden gebruikt. De kant van de gemeente is echter ook belangrijk om het proces te begrijpen. Uit de reconstructie van het proces worden de formele en informele communicatievormen gedestilleerd die een rol hebben gespeeld. Daarbij wordt onderzocht of de communicatie gepland was of dat het meer 'vanzelf' is gelopen. Ook wordt bekeken of een van de partijen daarin het initiatief genomen heeft.

2. *Wat is de motivatie om bepaalde communicatievormen te gebruiken in bepaalde kwesties?*

Er wordt verder ingezoomd op het doel dat de dorpsbelangenorganisatie voor ogen had met specifieke vormen van communicatie die in het proces zijn gebruikt. Deze vraag is nodig om inzicht te verkrijgen niet alleen in het handelen van de dorpsbelangenorganisatie maar ook in de beweegredenen daarvoor.

3. *Wat is de uitwerking van de gebruikte vormen van communicatie op het verloop en het resultaat van het interactieproces in bepaalde kwestie?*

Bij deze vraag gaat het om welke invloed de verschillende vormen van communicatie hebben uitgeoefend op hetgeen er uiteindelijk bereikt is in het interactieproces tussen gemeenten en dorpsbelangenorganisaties in de Achterhoek en Liemers. Deze vraag dient ook om de kant van de gemeente in dit onderzoek aan de orde te laten komen. Wat is de mening van de gemeenten over hoe de dorpsbelangenorganisaties communiceren?

4. *Welke factoren bepalen het verloop van het interactieproces?*

De informatie die in specifieke kwesties naar voren is gekomen wordt aan de hand van deze vraag gezamenlijk bestudeerd en de factoren die een rol spelen worden geabstraheerd. Een van de vragen is hoe groot het aandeel en belang van informele communicatie is geweest in het interactieproces van een specifieke kwestie. In het theoretisch kader worden de factoren die van invloed zijn geconceptualiseerd om als criteria te kunnen dienen voor de analyse van het interactieproces in een aantal specifieke kwesties. Het antwoord op deze vraag bepaalt uiteindelijk het functioneren van de communicatievormen in het interactieproces zoals dat zich afspeelt tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten, de centrale onderzoeksvraag.

5. *Wat zijn de verwachtingen van de dorpsbelangenorganisaties en gemeenten ten aanzien van de veranderingen in communicatie als gevolg van de gemeentelijke herindeling?*

Door beantwoording van deze vraag wordt het inzicht verkregen of de huidige werkwijze zoals in vraag 1 tot en met 3 aan de orde is gekomen, nog steeds kan werken in de nieuwe situatie. Door de beantwoording van deze vraag kan een inschatting worden gegeven van de verwachte veranderingen van de gemeentelijke herindeling en de gevolgen daarvan voor de huidige manier van communiceren.

1.4 Methode van onderzoek

In dit kwalitatieve onderzoek wordt het interactieproces tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten in de Achterhoek en Liemers geanalyseerd. De communicatie wordt benaderd als een dynamisch en complex sociaal proces dat zich afspeelt in de relatie die tussen gemeenten en dorpsbelangenorganisaties bestaat. Die relatie is niet statisch, maar verandert voortdurend. De formele en informele communicatievormen die worden ingezet op specifieke momenten in het interactieproces staan niet op zichzelf, maar gebeuren binnen de relatie die bestaat tussen de dorpsbelangenorganisatie en de gemeente. Daarom kenmerkt dit onderzoek zich door een procesbenadering (Krieken, 2001).

Casestudy

De casestudy is een geschikte onderzoeksstrategie gezien de situatie van dit onderzoek (Yin, 1984; Verschuren *et al.*, 1999). Op basis van diverse bronnen is het mogelijk om in dit onderzoek diepgaand inzicht te verkrijgen van verschijnselen in hun levensechte 'setting'. Een ander voordeel is dat door het interactieproces in de tijd te volgen en veranderingen daarin te beschrijven en te verklaren, de gebruikte communicatievormen in hun samenhang kunnen worden bestudeerd. Tevens is er in dit type onderzoek veel aandacht voor de sociale interactie en de betekenis die actoren aan elkaars handelen verlenen (Boonstra, 2004). De casestudy biedt daarmee de mogelijkheid om in een specifieke situatie de wisselwerking tussen een dorpsbelangenorganisatie en een gemeente te volgen en daarin ook de conflicten, weerstanden en machtsstrijd te analyseren. Het is een goed instrument om de factoren die de interactie bepalen te vinden. Door het onderzoek te beperken tot drie cases heb ik de mogelijkheid om voldoende diepgang te bereiken, gegeven de beschikbare onderzoekscapaciteit. Vergelijking tussen de cases maakt het mogelijk om het totaalinzicht te vergroten.

Aangezien het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de *praktijk* van de interactie, worden de cases gebruikt om kwesties die daadwerkelijk hebben gespeeld tussen de dorpsbelangenorganisatie en de gemeente te reconstrueren. Het is een instrument om zo dicht mogelijk bij de praktijk te komen in een onderzoek met een beperkte. Voor de beschrijving van de reconstructies wordt gebruik gemaakt van een tijdsbalk en een gestructureerde tabel, waarbij de gebruikte communicatievormen, de motivatie waartoe ze ingezet zijn en de resultaten ervan worden vermeld. Hiermee wordt de input verkregen om de eerste drie onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden.

De cases zijn gekozen aan de hand van een aantal criteria:

- alle dorpsbelangenorganisaties zijn lid van de VKK-AL
- de dorpsbelangenorganisaties verschillen onderling in grootte van de kern, zodat andere dorpsbelangenorganisaties zich qua grootte kunnen herkennen in een van de drie cases
- de cases maken onderdeel uit van verschillende nieuw te vormen gemeenten
- er speelt een kwestie die recent een afronding heeft gehad
- de kwesties zijn herkenbaar voor andere dorpsbelangenorganisaties
- de kwesties zijn niet te gevoelig: zover bekend spelen er geen persoonlijke conflicten

Vervolgens zijn de volgende drie cases gekozen in overleg met de VKK-AL en andere gebiedskenners:

- IJzerlo (gemeente Aalten): er is geen dorpsplan; hier speelt de kwestie van renovatie van een dorpshuis en de plaatsing van een bankje in een nieuwbouwwijkje.
- Keijenborg (gemeente Hengelo Gld): er is geen dorpsplan; hier speelt de kwestie van de renovatie van een dorpshuis.
- Beltrum (gemeente Eibergen): er is een dorpsplan, een ruimtelijke visie en er is een gemeentelijke contactambtenaar; hier speelt de kwestie van een 30-km zone en de kwestie van de komst van een contactambtenaar.

Figuur 1.1. Lokatie van de drie cases in de Achterhoek.

Interviewstudie

De cases zijn bestudeerd door interviews af te nemen met de betrokkenen vanuit het bestuur van de dorpsbelangenorganisatie en de gemeente ten aanzien van een bepaalde case. Per case zijn drie a vier interviews afgenomen, afwisselend bij betrokkenen vanuit de dorpsbelangenorganisatie en vanuit de gemeente. Gaandeweg is het interactieproces gereconstrueerd.

In de interviews is de geïnterviewde gevraagd om het proces zoals het gegaan is vanuit hun optiek te beschrijven. Samen met de geïnterviewde zijn uit dat verhaal de gebruikte communicatievormen gedestilleerd en er is besproken welk doel men ermee wilde dienen en wat het effect van de gebruikte communicatievormen is geweest. De interviews hebben een participatief karakter, doordat het reconstructieproces ter plekke is gereconstrueerd aan de hand van een tijdsbalk die wordt ingetekend met de communicatiemomenten en -vormen die worden genoemd. Indien er in de veldwerkperiode van het onderzoek (eind april tot en met eind juni) overlegmomenten zijn tussen dorpsbelangenorganisatie en gemeente dan zijn deze zoveel mogelijk bijgewoond. Dit biedt de kans om -in actie- de onderlinge relatie te observeren aan hand van wat er gezegd wordt, maar ook om de houding, de non-verbale communicatie, daadwerkelijk te zien. In de praktijk van het onderzoek is gebleken dat er niet veel van deze overlegmomenten zijn geweest. In Keijenborg heb ik een bewonersavond over herindeling kunnen bijwonen. Het gaf veel extra informatie.

Verbinding tussen praktijk en wetenschap

In het voorwoord heb ik aangegeven dat een specifiek leerdoel voor dit onderzoek is geweest om 'heen-en-weer' te bewegen tussen praktijk en wetenschap. Dit heb ik ook in de onderzoeksopzet geprobeerd te doen. De ontwikkeling van de theoretische achtergrond en de eerste sessie interviews vonden gelijktijdig plaats. Hieronder werd het mogelijk om de praktijk te verbinden met de theorie. De resultaten van de eerste interviews en de theoriestudie van het werk van sociologen hebben beide invloed gehad op de vorming van het (theoretische) procesmodel, zoals dat in paragraaf 2.3 (Figuur 2.4) gepresenteerd zal worden.

2. Theoretische achtergrond

In dit hoofdstuk wordt aangegeven hoe in het onderzoek de analyse plaatsvindt van de interactie tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten zoals deze in de drie cases bestudeerd zal worden. De analyse heeft vooral betrekking op de onderzoeksvraag die zich richt op de factoren die bepalen welke communicatievormen door de dorpsbelangenorganisaties worden gebruikt in het interactieproces met de gemeente waar zij deel van uitmaken. Een beschrijving van de huidige interactie tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten is nauw verbonden met de ontwikkeling van de interactie door de tijd heen tot het moment van vandaag. Ervaringen van het verleden beïnvloeden de opstelling van vandaag. Het is een continu, dynamisch proces.

Voor de analyse van de cases maak ik gebruik van theorieën van Pierre Bourdieu en Norbert Elias, omdat hun gedachtegoed een goede mogelijkheid biedt om juist de dynamische kant van de interactie te bestuderen. Beide sociologen kijken specifiek naar wat er gebeurt in intermenselijke relaties en de interactie tussen groepen. In onderstaande verhandeling wordt allereerst het gedachtegoed van Bourdieu en Elias geschetst. Vervolgens worden de belangrijkste begrippen hiervan verbonden met de praktijksituatie van dit onderzoek. In het laatste deel van deze verhandeling wordt deze verbinding praktisch en zichtbaar gemaakt. Er wordt uiteengezet hoe de analyse - in concrete zin - wordt gedaan.

2.1 Aanknopingspunten in het werk van Bourdieu en Elias

Deze paragraaf bevat een uiteenzetting van de kern van de gebruikte theorieën van Bourdieu en Elias. De belangrijkste begrippen worden geïntroduceerd die gebruikt worden voor de analyse. Het gedachtegoed van Bourdieu en Elias wordt met elkaar verbonden tot een bruikbaar geheel.

De Franse socioloog en antropoloog Pierre Bourdieu (1930-2002) neemt een principieel standpunt in over hoe mensen handelen. Hij gaat ervan uit dat wat een mens doet bepaald wordt door bepaalde patronen (vanuit familie, opvoeding) en tegelijkertijd door de vrije keus die iemand heeft. Een deel van de sociale structuur zit volgens hem in de individuen zelf 'ingebakken', als gevolg van een continu leer- en aanpassingsproces dat bij de geboorte al is begonnen. Het denken en handelen van actoren wordt meestal bepaald door bepaalde vaste patronen, die de actoren zelf zich meestal niet bewust zijn.

Het werk van Bourdieu wordt gekenmerkt door een relatie- en interactiegerichte benadering. In zijn 'theory of practice' (theorie van de praktijk) beziet hij sociale processen als veranderende relaties i.p.v. als statische systemen (Bourdieu, 1977). Bourdieu neemt ook de rol van de geschiedenis serieus, als een verklarende factor van betekenis voor transformaties: tijd en plaats en verschillende schaalniveaus.

Bourdieu dient begrepen te worden als iemand die zich afzet tegen zijn tijdgenoten die de wereld bekeken aan de hand van systemen, abstracte modellen en grote lijnen (het Franse structuralisme en functionalisme van onder andere Durkheim & Levi-Strauss). Er werd door hen niet over verschillende, individuele actoren gepraat, maar 'de mens' werd als collectief beschouwd. Daarom was er geen aandacht om te bestuderen wat afzonderlijke actoren beweegt, hoe zij hun keuzes maken en hoe onderlinge interactie tussen afzonderlijke actoren in de praktijk verloopt.

Bourdieu zet zich sterk tegen deze denkwijze af en introduceert het begrip 'practice' (praktijk). Hij vindt het belangrijk dat onderzoek in de praktijk plaatsvindt naar de wijze waarop sociale processen daadwerkelijk verlopen (Bourdieu 1990:52). Het gaat hem erom te doorgronden hoe specifieke actoren daarin denken en handelen. Daarin neemt hij zowel de individuele actor als 'het collectief', de aanwezige sociale structuren in ogenschouw (Jenkins, 1992). Volgens hem zijn deze sociale structuren geworteld in het individu.

Habitus

Om zijn standpunt verder te onderbouwen, introduceert Bourdieu het complexe begrip habitus (Thompson, 1991:12). Habitus is een Latijns woord, dat vrij vertaalt zoveel wil zeggen als 'gewoonlijke staat' (Barnard, 2000).

De habitus geeft actoren een gevoel voor wat onder de omstandigheden passend is om te doen. De habitus is een continu proces van productie en reproductie. Opgedane ervaringen worden opgenomen in de habitus en oefenen invloed uit op toekomstig denken en handelen.

Bourdieu zelf definieert habitus als *'the durably installed generative principle of regulated improvisations'* (1977: 78) of ook wel als *'the system of structured, structuring dispositions which is constituted in practice and is always ordered towards practical functions'* (1990:53). Bourdieu legt uit dat de habitus gezien kan worden als een set neigingen die actoren ertoe beweegt om te handelen en te reageren op bepaalde manieren. Deze neigingen komen tot uiting in een specifieke manier van handelen, maar ook in bepaalde opvattingen en een bepaalde houding die aangenomen wordt. Dit wordt niet bewust door een actor gecoördineerd. De habitus is een gewoonlijke, onbewuste staat van denken en van het lichaam (Thompson, 1991:12).

"The body is the site of incorporated history" (Thompson, 1991:12).

Figuur 2.1. Habitus als een dynamisch ontwikkelingsproces.

"Bourdieu presents practice as the product of processes (conscious and unconscious) rooted in an ongoing process of learning which begins in childhood, and through which actors know - without knowing- the right thing to do" (Jenkins, 1992).

Met het begrip habitus probeert Bourdieu de principes te doorgronden die denken en doen van mensen bepalen (Thompson 1991:13). De habitus is een van de belangrijkste begrippen van zijn theorie. Daarnaast gebruikt hij het begrip sociale context.

Sociale context

De kern van Bourdieu's gedachtegoed is dat bepaalde praktijken en opvattingen van actoren gezien moeten worden als het product van de relatie tussen de habitus aan de ene kant en de specifieke sociale context waarbinnen de actoren opereren, aan de andere kant. Actoren bevinden zich altijd in een specifieke sociale omgeving, waarin andere actoren aanwezig zijn (Thompson 1991:13).

"With the concept of habitus, Bourdieu tries to grasp principles or schemes which underlie practices and perceptions, works and appreciations. But when individuals act, they always do so in specific social contexts or settings. Hence, particular practices or perceptions should not be seen as the product of the habitus as such, but as the product of the relation between the habitus, on the one hand, and the specific social contexts or 'fields of action' within which individuals act, on the other" (Thompson, 1991).

In dit onderzoek wordt niet het woord 'fields of action' gebruikt, maar dit wordt vertaald als 'sociale context'. De sociale context dient begrepen te worden als de specifieke mogelijkheden en beperkingen die de omringende sociale wereld biedt aan een actor. Deze sociale context heeft dus invloed op de habitus. Een van de kritiekpunten op het gedachtegoed van

Bourdieu is dat het habitusbegrip te deterministisch is ten aanzien van het menselijk gedrag (Jenkins, 1992, Barnard, 2000).

"How are 'objective structures' constituted or changed by that practice? Bourdieu gives no answer to this question. It remains difficult to understand how, in Bourdieu's model of practice, actors or collectivities can intervene in their own history in any substantial fashion" (Jenkins, 1992:83).

"His social universe ultimately remains one in which things happen to people, rather than a world in which they can intervene in their individual and collective histories" (Jenkins, 1992:89).

Deze kritiek heeft te maken met het feit dat Bourdieu sterk het accent legt op het feit dat actoren veelal onbewust handelen, volgens sociale structuren die actoren zich eigen hebben gemaakt. Dat lijkt er op alsof mensen niet in staat zijn om zelf keuzes te maken. Bourdieu legt juist het accent op de habitus, omdat hij zich daarmee afzet tegen de gedachtegang dat de keuzes die actoren maken volledig worden bepaald door een bewuste, rationeel calculerende afweging. Volgens hem worden gedrag en opvattingen van actoren veel meer bepaald door de specifieke achtergrond, de sociale context waar zij deel van uitmaken en de ervaringen die actoren daarin hebben opgedaan. Daartoe heeft hij het begrip habitus geïntroduceerd. Doordat Bourdieu een sterk accent legt op de habitus, blijft de aandacht voor de vrijheid van actoren om zelf richting te bepalen en keuzes te maken beperkt. Het blijft onduidelijk waar de ruimte is voor verandering van handelen en hoe daarin de vrije keuze van actoren geconceptualiseerd kan worden. Het enige dat Bourdieu daarover zegt is dat in situaties van 'crisis' verandering mogelijk is. Dit biedt te weinig houvast om mogelijke veranderingen in interactie te kunnen begrijpen in dit onderzoek. Daarom is gezocht naar een aanvullende theorie die daar mee inzicht in kan bieden. Die theorie is gevonden in het werk van Norbert Elias.

Kruispunten

Het gedachtegoed van Elias heeft op veel punten raakvlak met het werk van Bourdieu. Het werk van Norbert Elias (1897-1990) wordt net als dat van Bourdieu gekenmerkt door een sterk proces- en relatiegerichte benadering. Elias' motivatie is om dicht bij de realiteit van het menselijk sociale leven te blijven. Daarom gebruikt hij vooral relationele begrippen en neemt hij afstand van de meer systeem- en structuurachtige begrippen. Mensen staan in relatie tot elkaar en door die relatie en de uitwisseling die daarin plaatsvindt van ideeën en gedachten veranderen mensen. De unieke identiteit van mensen wordt bepaald doordat ze deel zijn van netwerken en groepen, door de sociale context. Mensen bestaan niet zonder relaties met andere mensen. Het netwerk van onderlinge afhankelijkheid bepaalt wat hen samenbindt.

Het begrip habitus wordt ook door Elias gebruikt. Hij bedoelt hiermee de sociale habitus die individuen bezitten, die deel is van henzelf, een soort individuele stijl van handelen. Hij past dit begrip ook toe op groepen, als een gezamenlijk gedeelde habitus. Hij heeft het in dit verband bijvoorbeeld over het nationale karakter van een volk (Krieken, 2001). Vergelijkbaar met Bourdieu had hij een grote voorkeur om sociale transformaties te begrijpen in termen van veranderende sociale condities. Hij gaf ook minder oorzakelijke betekenis aan de beslissingen en acties van individuele actoren. Dit werkt hij echter verder uit dan Bourdieu en hij vult hem hierin aan. Hij zoekt daarin het raakvlak tussen structuren zoals ze zijn en de keuzes die actoren daarbinnen kunnen maken. Hij introduceert daartoe het begrip 'kruispunten'.

De specifieke sociale context van actoren en de specifieke rol die actoren daarin hebben, biedt actoren de mogelijkheid om keuzes te maken. Dit wordt geconceptualiseerd als kruispunten die zich aandienen. Op het kruispunt moet een actor kiezen welke richting deze opgaat. De kruispunten zelf kunnen niet worden gecreëerd door de actoren. Het gaat dan in feite om ontwikkelingen van een groter schaalniveau dan het schaalniveau waarop de dorpsbelangenorganisaties en afzonderlijke gemeenten opereren. Elders worden activiteiten ondernomen en vinden veranderingen plaats, die hun weerslag hebben op de lokale samenleving en op de dorpsbelangenorganisaties zonder dat zij die geheel overzien, of beslissend kunnen beïnvloeden (Wildenbeest, 1983:5). Een voorbeeld daarvan gerelateerd aan dit onderzoek, is

het proces van de gemeentelijke herindeling. Deze komt er, ongeacht of een dorpsbelangenorganisatie dit wil. De gemeentelijke herindeling biedt wel nieuwe mogelijkheden. De dorpsbelangenorganisaties kunnen kiezen hoe ze hiermee om willen gaan. Ook het dualiseringsproces is een transformatie die heeft plaatsgevonden die mogelijkheden biedt voor de dorpsbelangenorganisaties.

Wat opvalt in Elias' benadering is dat hij oog heeft voor continue veranderingen, die 'gewoon' gebeuren. Binnen die 'flow' maken mensen keuzes met consequenties voor henzelf en hun organisatie. Elias conceptualiseert de balans tussen eigen individuele keuzevrijheid op het laagste schaalniveau en de grotere continue transformaties daaromheen op grotere schaalniveaus. Dat raakt rechtstreeks aan de praktijk van handelen van de dorpsbelangenorganisaties en de directe vraag waar bestuursleden mee te maken hebben: waar kunnen we invloed op uitoefenen en waar gaan we ons voor inzetten? Het oog hebben voor de (cruciale) kruispunten raakt rechtstreeks aan deze praktijk.

Conclusie

Het habitusbegrip en het begrip sociale context vormen de kernbegrippen voor de analyse. De beperkingen van het habitusbegrip worden opgevangen door het gebruik van het aanvullende begrip kruispunten. Deze begrippen in samenhang geven het volgende beeld: de houding, het denken en het handelen van actoren of van georganiseerde groepen van actoren worden bepaald door enerzijds de **habitus** van deze actoren en anderzijds door de specifieke **sociale context** waar deze actoren mee te maken hebben. De (beperkte) keuzemogelijkheden die actoren maken om hun handelen te wijzigen dienen zich vanuit de sociale context aan als **kruispunten**. Actoren kunnen vrij kiezen uit de mogelijkheden die deze kruispunten met zich meebrengen.

Deze drie begrippen samen bieden een denkkader om de te begrijpen wat er gebeurt in de praktijk. Voor de analyse van dit onderzoek worden deze begrippen samen verder ontwikkeld tot een procesmodel dat de mogelijkheid biedt om ontwikkelingen in beeld te brengen van actoren of organisaties.

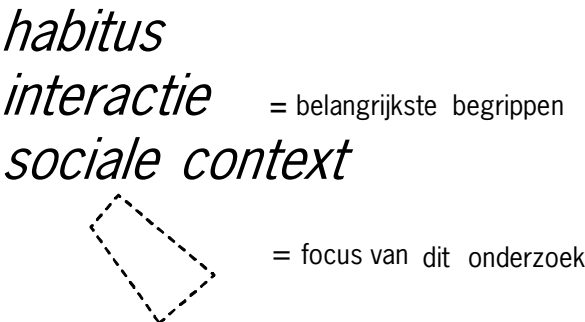
2.2 Toepassing bij de analyse

In dit onderzoek zijn de belangrijkste actoren de dorpsbelangenorganisaties. De begrippen habitus, sociale context en kruispunten worden in deze paragraaf geconcretiseerd en toegepast op de dorpsbelangenorganisaties in de Achterhoek. De factoren die de houding, de opvattingen en het gedrag van de dorpsbelangenorganisaties in de interactie met de gemeenten bepalen, worden in kaart gebracht en geanalyseerd.

Sociale context

Dorpsbelangenorganisaties opereren in een sociale context waarbij zij te maken hebben met allerlei organisaties of groepen. Een van de belangrijkste is de dorpsgemeenschap als zijnde hun achterban. Maar ook welzijnsorganisaties of organisaties die hen willen ondersteunen in hun werk zoals het Plattelandshuis of de Vereniging Kleine Kernen Achterhoek / Liemers maken deel uit deze sociale context. Ook de gemeentelijke organisatie is onderdeel van de sociale context van de dorpsbelangenorganisatie. In dit onderzoek wordt een specifiek deel van de sociale context van de dorpsbelangenorganisatie in ogenschouw genomen. De focus van het onderzoek ligt namelijk bij de interactie tussen de dorpsbelangenorganisatie en de gemeente.

In volgend conceptueel schema wordt de sociale context van de dorpsbelangenorganisatie schematisch weergegeven.

Figuur 2.2. Model van de sociale context van een dorpsbelangenorganisatie.

Elke dorpsbelangenorganisatie heeft zijn eigen specifieke sociale context en er kunnen per dorp verschillende organisaties deel uit maken van deze sociale context. Dit verschilt ook per kwestie of project waar een dorp mee bezig is.

Habitus

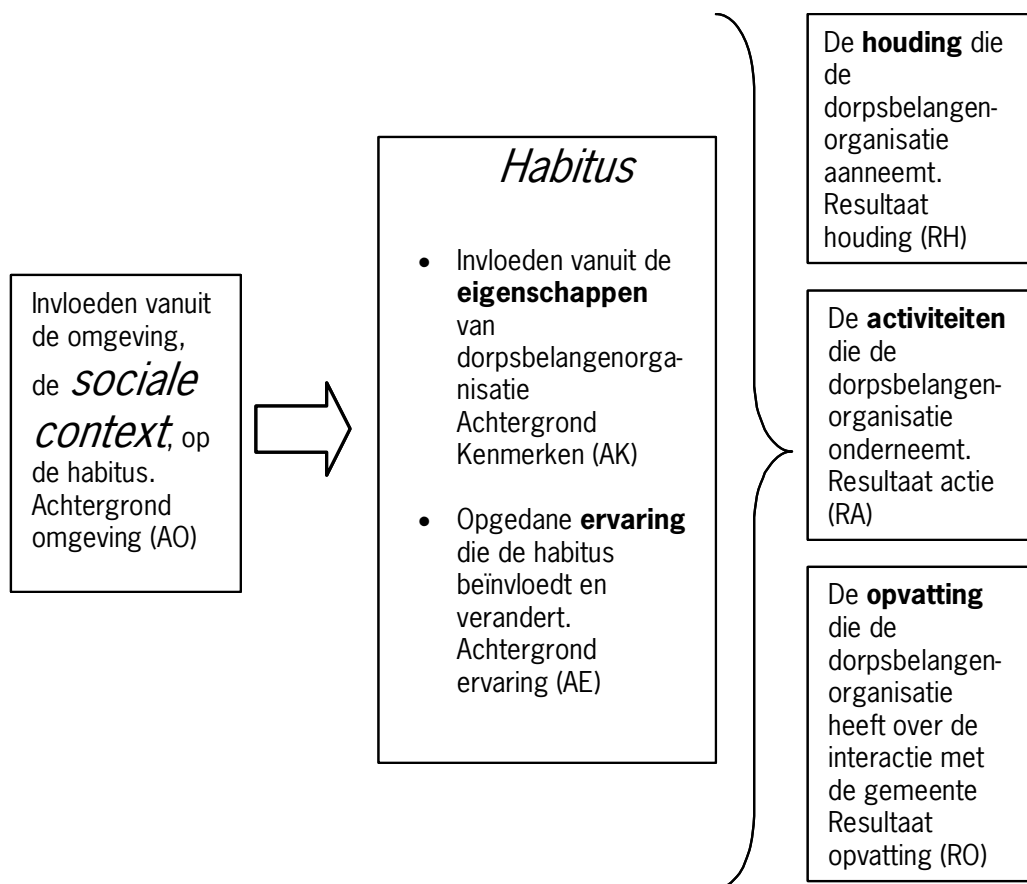
In het model van de sociale context (Figuur 2.2) is ook het begrip habitus te vinden. De habitus komt op drie manieren tot uiting in het opereren van de dorpsbelangenorganisaties. Allereerst bepaalt de habitus de houding die dorpsbelangenorganisatie aanneemt ten aanzien van de gemeente. Dit geldt ook voor de opvattingen die zij heeft over de interactie met de gemeente. Als laatste bepaalt de habitus de wijze waarop de dorpsbelangenorganisatie zich daadwerkelijk gedraagt in specifieke kwesties, dat wil zeggen, de manier van communiceren richting de gemeente die zij hanteert in de praktijk.

De wijze waarop de dorpsbelangenorganisaties opereren, wordt bepaald door enerzijds de habitus en anderzijds de sociale context, zoals in de vorige paragraaf werd geschetst. De habitus wordt bruikbaar gemaakt voor de analyse door de habitus aan de hand van twee onderdelen te beschrijven. Allereerst zijn dit de eigenschappen van de dorpsbelangenorgani-

satie zelf. Dat zijn de kenmerken van de dorpsbelangenorganisatie als geheel, maar ook de aanwezige capaciteiten van de afzonderlijke bestuursleden. Daarnaast heeft ook de door de dorpsbelangenorganisatie opgedane ervaring in de interactie met de gemeente invloed op hoe de dorpsbelangenorganisatie opereert. Deze factor verwijst sterk naar het procesmatige karakter van het habitus model. Door actief te zijn wordt ervaring opgedaan door de dorpsbelangenorganisatie. Door ervaring leert de dorpsbelangenorganisatie en kan zij eventueel besluiten anders te gaan werken. De sociale context komt, vanuit het perspectief van de habitus, terug als een factor die invloed uitoefent op de habitus

Het is nodig om nog een opmerking te plaatsen over de toepassing van het begrip habitus op zowel individuen als organisaties. In dit onderzoek ga ik daar flexibel mee om. De gegevens die de geïnterviewde bestuursleden mij verstrekken beschouw ik in principe als de gemeenschappelijke mening van de dorpsbelangenorganisatie. Eigenschappen van de individuele bestuursleden zijn tevens eigenschappen van de dorpsbelangenorganisatie. Ik ga hierin mee met Elias die het begrip habitus toepast op het collectief (zie paragraaf 2.1).

Onderstaand wordt de habitus, de uitkomsten ervan en de relatie tot de sociale context weergegeven in een schematisch overzicht.

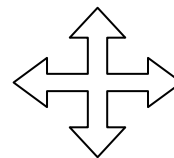

Figuur 2.3. Schematisch overzicht van de habitus en haar context.

Het schematische overzicht dient begrepen te worden als een continu, dynamisch proces. De habitus is voortdurend in verandering. De houding van een dorpsbelangenorganisatie richting gemeente kan in de loop der tijd veranderen.

Kruispunten

Om daarnaast in de cases specifieke veranderingen 'op te sporen' wordt gebruik gemaakt van het begrip 'kruispunten'. Er wordt gekeken naar mogelijke keuzemomenten die een dorpsbelangenorganisatie tegen is gekomen om haar manier van werken te wijzigen. De specifieke momenten van verandering worden opgespoord in concrete kwesties die hebben gespeeld.

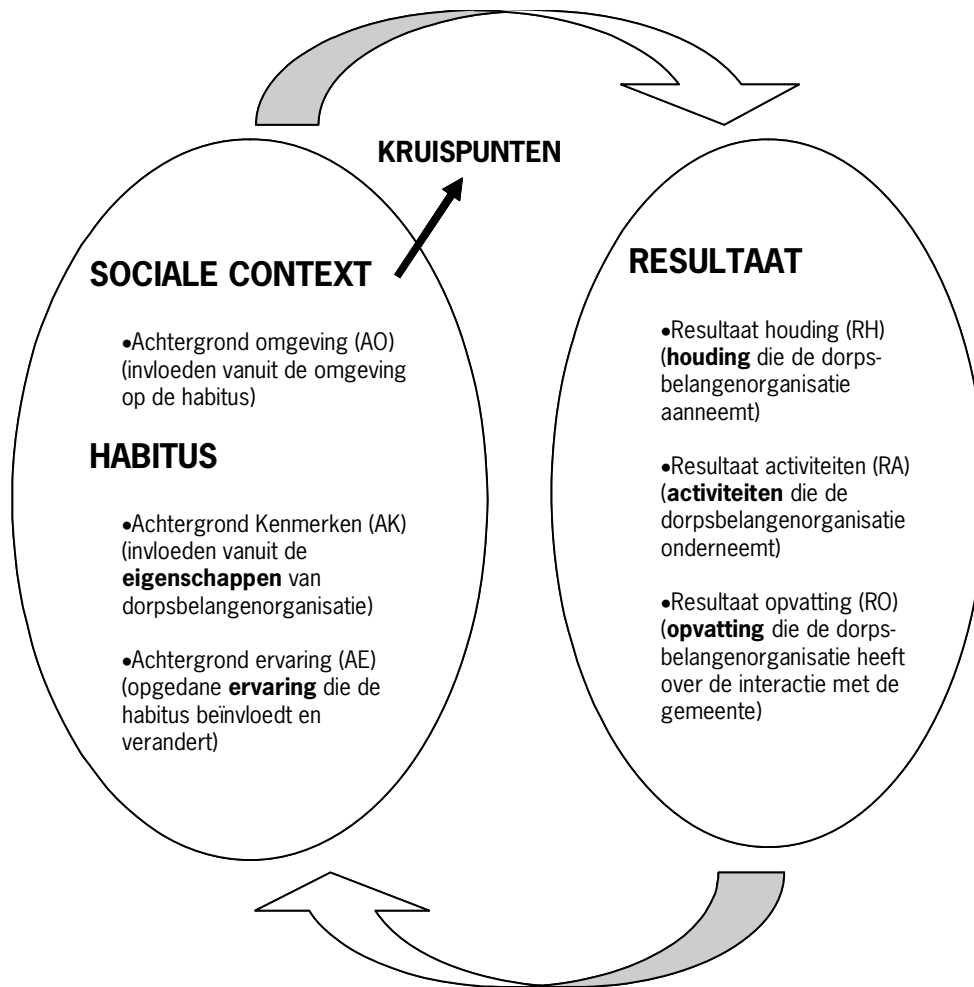
Zo is de gemeentelijke herindeling een veranderingsproces dat keuzemomenten met zich meebrengt voor de dorpsbelangenorganisaties. Zo is er bijvoorbeeld de keuze om samen te gaan werken, in welke vorm dan ook, met de dorpsbelangenorganisaties die nu deel uit gaan maken van dezelfde gemeente. Ook is er de kans om actief het nieuwe netwerk met het nieuwe gemeentebestuur te gaan opzetten. Voor de dorpsbelangenorganisaties ligt er de vraag of zij zo doorwerken als altijd, of dat ze anders gaan werken. De vraag is ook of dorpsbelangenorganisaties zich bewust zijn van de kansen die zich nu voordoen op dit 'gedwongen' kruispunt. De VKK ziet in ieder geval wel kansen, vooral voor samenwerking tussen dorpsbelangenorganisaties in dezelfde gemeente en zij benadrukt een soort 'nu of nooit' gevoel.

Dorpsbelangenorganisaties kunnen hun werkwijze slechts beperkt veranderen, want er is al een bepaalde manier van omgang met de gemeente die zo gegroeid is (historisch bepaald, imago) en die valt niet radicaal te wijzigen (habitus). Er is een beperkte keus. Zo wordt hetgeen de dorpsbelangenorganisatie kan doen, bepaald door de capaciteiten van de bestuursleden.

2.3 Samenvattend model

De tot nu toe min of meer afzonderlijk van elkaar beschreven begrippen worden in deze paragraaf bij elkaar gebracht in een procesmodel dat kan dienen als basis voor theoretisch denkkader voor de analyse.

Het procesmodel biedt ruimte om de ontwikkeling van de interactie en de groei van de dorpsbelangenorganisatie te beschrijven. In het model is ook zichtbaar dat hoe vaker een afwijkend standpunt ingenomen wordt, dit als opgedane ervaring deel gaat uitmaken van de habitus en de dorpsbelangenorganisatie dus eigen wordt. Zo wordt het mogelijk om ontwikkelingen in kaart te brengen.

Figuur 2.4. Analysemodel voor dorpsbelangenorganisaties en de interactie met de gemeente.

De resultaten van de interviews en observaties worden verwerkt in het analysemodel. Het model moet begrepen worden als een procesmodel waarin de belangrijkste factoren die van invloed zijn op het functioneren van de dorpsbelangenorganisaties in de interactie met de gemeente samengenomen zijn. De belangrijkste begrippen voor de analyse: habitus, sociale context, kruispunten hebben alle een plaats in dit analysemodel.

In de cases en de kwesties die aan de orde komen zal enerzijds aan de orde komen hoe de houding, mening en activiteiten naar de gemeente er normaliter uitzien en waardoor deze worden bepaald. Ook wordt bekeken of er in concrete situaties van werkwijze is veranderd en wat daarvoor redenen waren. Vervolgens zal in de analysefase gekeken worden welk type factoren in welke mate naar voren komen in de drie cases. Tevens kunnen de gevonden factoren in de drie cases onderling worden gewogen. Dit wordt in de analyse van de cases verder uitgewerkt.

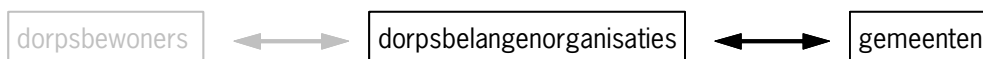
3. Begripsafbakening

In het vorige hoofdstuk is interactie tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten in een theoretisch kader geplaatst en zijn factoren onderscheiden waarmee een analyse gemaakt kan worden van het verloop van deze interactie in de praktijk. Dit hoofdstuk vormt een verdere voorbereidende stap voor de beschrijving van die praktijk. De belangrijkste actoren in dit onderzoek en het begrip ‘gemeentelijk herindelingsproces’ worden gedefinieerd. Deze beschrijving en definiëring zijn tevens noodzakelijk om straks in het discussiehoofdstuk (hoofdstuk 5) de bevindingen vanuit de praktijk breder te kunnen plaatsen.

3.1 Dorpsbelangenorganisaties als actoren

De algemene eigenschap van dorpsbelangenorganisaties is dat zij het dorpsbelang behartigen. Zo functioneren zij als intermediair tussen dorpsbewoners en gemeente. *‘In goed functionerende dorpsorganisaties zijn vaak de verschillende kwaliteiten verzameld, die nodig zijn om op te komen voor de belangen van het dorp. Bovendien kan men door het fijnmazige netwerk in het dorp, als dat nodig is, een beroep doen op bijzondere deskundigheden van verschillende dorpsbewoners. De kracht van dorpsorganisaties stoelt hiermee op de hechte worteling in de dorpsamenleving’* (Schouten, 2001:8).

Een van de zaken die bij belangenbehartiging een rol spelen is de mate van geloofwaardigheid van de dorpsbelangenorganisatie als vertegenwoordiger van alle dorpsbewoners. Dit blijft in dit onderzoek buiten beschouwing. Dit onderzoek richt zich uitsluitend op de relatie tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten. Het kan eventueel aan de orde komen als het door dorpsbelangenorganisaties of gemeenten zelf genoemd wordt als een factor van grote invloed op de relatie.

Figuur 3.1. De focus van dit onderzoek.

Elke dorpsbelangenorganisatie is verschillend. Deze verschillen kunnen liggen in bovengenoemde kenmerken, maar ook kan er verschil bestaan in de manier waarop een dorpsbelangenorganisatie intermediair is. Er zijn verschillende typen dorpsbelangenorganisaties te onderscheiden. Enerzijds zijn er organisaties die vooral aan de slag gaan met vragen die vanuit de dorpsgemeenschap aan hen gesteld worden. Zij zorgen ervoor dat deze vragen bij de gemeente terecht komen. Anderzijds zijn er dorpsbelangenorganisaties die, vaak in de loop van de tijd als gevolg van een geleidelijk veranderingsproces, zelf allerlei, meer ontwikkelingsgerichte zaken oppakken en realiseren. De plaats van een dorpsbelangenorganisatie op deze schaal is mede afhankelijk van de mate van inzet, interesse, kennis, positie en teamgeest van de betreffende bestuursleden (Schouten, 2001). Binnen de VKK-AL wordt het wel of niet hebben van een dorpsplan gezien als een graadmeter voor de pro-activiteit van de betreffende dorpsbelangenorganisatie. Het merendeel van de bij de VKK-AL aangesloten dorpsbelangenorganisaties heeft op dit moment geen dorpsplan (m.m. Peter van Heek).

Een volgend belangrijk kenmerk van dorpsbelangenorganisaties is dat het een vrijwilligersorganisatie is. De bestuursleden zijn allemaal vrijwilligers en het is belangrijk te beseffen dat zij het bestuurswerk doen in hun vrije tijd, naast hun (betaalde) dagelijkse werk, hun familiebezigheden en overige bezigheden in de vrije tijd. Daarmee is dit kenmerk tevens een van de belangrijkste verschillen met de gemeente. Daar werken ‘professionals’, veelal op kantoor-tijden.

Samenvattend volgt hieronder de definitie van dorpsbelangenorganisaties als actoren, zoals deze in het onderzoek wordt gebruikt.

Dorpsbelangenorganisaties zijn organisaties van vrijwilligers, waarin het bestuur de belangen van hun dorp vertegenwoordigt richting de gemeente in een voortdurend interactieproces.

Tijdens kwesties die in het dorp spelen, wordt - met gebruik van informele en formele communicatievormen - gecommuniceerd met de gemeente vanuit een bestaande relatie met de betreffende gemeente.

3.2 Gemeenten als actoren

Het is moeilijk te spreken over 'de gemeente'. Er bestaan in de Achterhoek en Liemers op dit moment 32 gemeenten die onderling sterk kunnen verschillen wat betreft grootte, bestuursstijl en cultuur. Een willekeurige gemeente is onderverdeeld in verschillende deelorganisaties (afdelingen of sectoren) met elk hun eigen cultuur en werkstijl voor wat betreft samenwerking. Tevens kenmerkt dit publiekrechtelijke orgaan zich door een gemeenteraad, een college van burgemeester en wethouders (b&w) als dagelijks bestuur en het ambtenarenapparaat. Daarmee is de gemeente een complexe gesprekspartner voor dorpsorganisaties (Schouten, 2001). Voor de dorpsbelangenorganisaties is het van belang dat zij zicht hebben op hoe de gemeentelijke organisatie in elkaar steekt, zodat zij weet met welke personen zij contact kan zoeken en hoe besluitvormingsprocessen verlopen.

De gemeenten gaan op dit moment verschillend om met de dorpsbelangenorganisaties. De huidige gemeente Eibergen bijvoorbeeld heeft een contactambtenaar aangesteld die het directe aanspreekpunt is voor de dorpsbelangenorganisaties in de gemeente. Tevens is in de verschillende gemeenten in meer of mindere mate sprake van een kleine kernenbeleid. Tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten kunnen convenanten zijn opgesteld waarin vastgesteld wordt hoe de gemeente en de dorpsbelangenorganisaties met elkaar omgaan. De gemeenten in de Achterhoek en Liemers zullen hierin onderling verschillen en daarmee ook verschillen als gesprekspartner voor de verschillende dorpsbelangenorganisaties (Schouten, 2001).

De gemeenten bevinden zich midden in een herindelingsproces. Het ligt voor de hand dat in de nieuwe situatie van de grotere gemeenten de omgang van de gemeenten met de dorpsbelangenorganisaties herijkt zal worden. Het kan zijn dat de grotere gemeente op een andere manier met de hoeveelheid aan kleine kernen wil omgaan en op een andere manier het contact met de verschillende dorpsbelangenorganisaties zal willen vormgeven. Aan de andere kant kan het zijn dat de dorpsbelangenorganisaties zelf na de herindeling hun contact met de gemeente anders willen vormgeven door bijvoorbeeld samen met de andere dorpsbelangenorganisaties een structureel overleg aan te gaan met de nieuwe gemeente.

Een bijkomend veranderingsproces is het ingevoerde duale stelsel. Ook deze veranderingen hebben invloed op de contacten tussen burgers en overheid. Op dit moment is het voor de besturen van de belangenverenigingen voldoende om goede contacten te onderhouden met de wethouders en bijvoorbeeld een raadslid uit het eigen dorp. Met de komst van de dualisering is er echter verandering gekomen in de verantwoordelijkheden binnen het gemeentehuis. Het is nu de raad die als volksvertegenwoordiging beleid formuleert en vaststelt. De wethouders voeren het beleid uit (Boers, 2002). Daarom is het voor dorpsbelangenverenigingen belangrijk om over wenselijke ontwikkelingen binnen de eigen kern of voor de kernen de raadsleden te benaderen. De verwachting van het bestuur van de VKK-AL is dat de gemeentelijke herindeling een aanzienlijk grotere tijdsinvestering met zich mee brengt voor de lokale dorpsbelangenorganisaties (Van der Kerk, 2004). De gevolgen van de dualisering worden in dit onderzoek niet specifiek onderzocht. Het kan eventueel aan de orde komen als het door dorpsbelangenorganisaties of gemeenten zelf genoemd wordt als een factor van betekenis voor de onderlinge relatie.

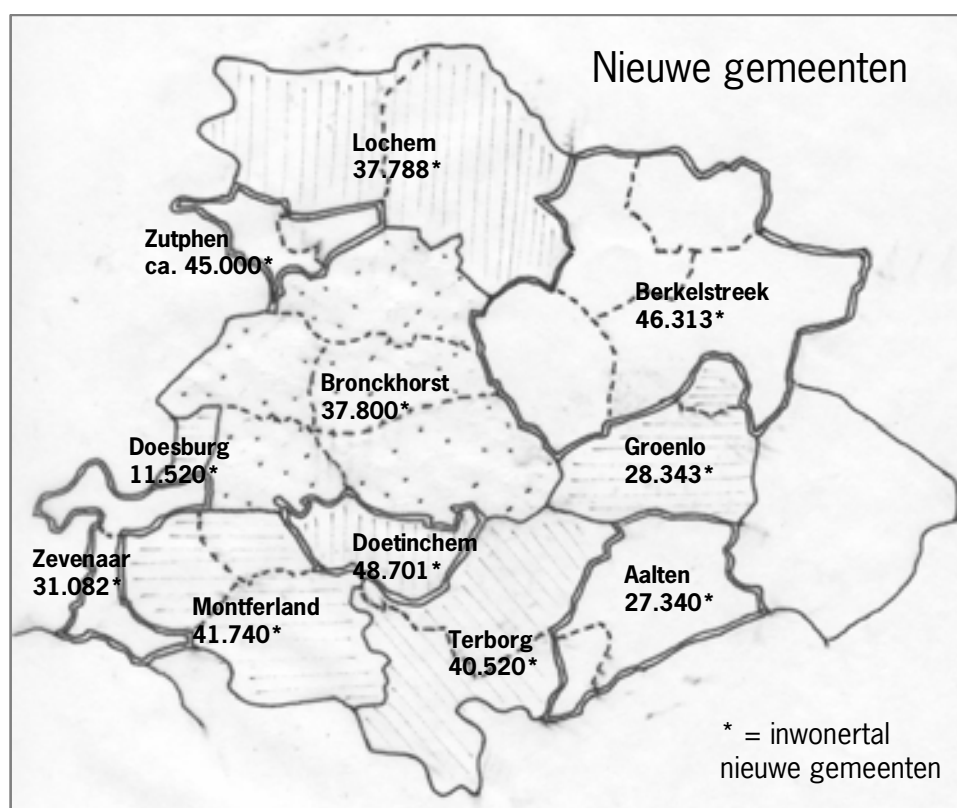
Samenvattend volgt hieronder de definitie van gemeenten als actoren, zoals deze in het onderzoek wordt gebruikt.

Gemeenten zijn gesprekspartners van lokale dorpsbelangenorganisaties als het gaat om realisatie van leefbaarheidsdoelen in de dorpen. Het gaat daarbij om de afdelingen en personen binnen de gemeente waar de dorpsbelangenorganisaties contact mee hebben.

3.3 Het gemeentelijke herindelingsproces

De gemeentelijke herindeling van de Achterhoek en Liemers, het oostelijk deel van de provincie Gelderland, maakt deel uit van een landelijk gemeentelijk herindelingsproces. Processen van gemeentelijke herindeling hebben zich al in meerdere provincies afgespeeld (Beekink *et al.*, 1999). Zo zijn er onder andere in de provincies Brabant en Drenthe groot-scheepse wijzigingen geweest (Kleine, 2004). Op rijksniveau is onder andere de beleidsnotitie gemeentelijke herindelingen uitgebracht in november 1998. In het voorwoord stelt de minister dat gemeenten in staat zijn of gesteld moeten worden om voldoende kwaliteit te kunnen blijven leveren; hiertoe is schaalvergroting van gemeenten nodig. *“In dat kader, zo meent hij, ligt de prioriteit bij versterking van centrumgemeenten en versterking van (te) kleine gemeenten door samenvoeging. Het kabinet streeft naar sterke gemeenten die op de huidige en toekomstige taken berekend zijn, omdat zij een sterk lokaal bestuur van groot belang vindt voor het goed functioneren van het openbaar bestuur”* (Ministerie van Binnenlandse Zaken, 2004).

Provinciale Staten van Gelderland zijn inmiddels akkoord gegaan met het herindelingsvoorstel van Gedeputeerde Staten, het dagelijks bestuur van de provincie. Het voorstel betekent een afname van het aantal gemeenten van 32 naar 15 in de provincie Gelderland. (Provincie Gelderland, 2004)

Figuur 3.2. De nieuwe gemeentelijke structuur.

Deze gemeentelijke herindeling betekent voor een willekeurige dorpsbelangenorganisatie in bijvoorbeeld de nieuw te vormen gemeente Berkelland (Berkelstreek), dat de dorpsbelangenorganisatie één van de minimaal 10 dorpsbelangenorganisaties wordt. De positie van de kleine kernen ten opzichte van het gemeentebestuur gaat daarmee veranderen. De overkoepelende Vereniging Kleine Kernen Achterhoek / Liemers is zich van deze komende veranderingen bewust: *“Als titel voor mijn inleiding heb ik gekozen voor **Groot, kleiner, kleinst**, omdat dat naar mijn inzien helder de veranderingen uitdrukt in de positie van de kleine kernen en buurtschappen binnen de nieuwe gemeente. Het mag duidelijk zijn dat Berkelland met zijn bijna 46.000 inwoners groot is, dat Borculo, Ruurlo, Eibergen en Neede straks kleine kernen zijn en wij de huidige kleine kernen en buurtschappen straks de zeer kleine kernen zijn.”* Zo sprak Joke van der Kerk, bestuurslid van de VKK-AL, op een samenspraak avond voor de dorpsbelangenorganisaties van de toekomstige gemeente Berkelland op 26 januari van dit jaar (Van der Kerk, 2004).

De gemeentelijke herindeling betekent voor de gemeenten dat b&w en gemeenteraad hun aandacht moeten verdelen over meer burgers en meer oppervlakte en dat zij wellicht minder vanzelfsprekend direct betrokken zijn. De onderwerpen die in de gemeenteraad aan bod komen, zullen op een abstracter niveau worden behandeld, meer in grote lijnen en minder gericht op specifieke situaties. Dat kan betekenen dat de concrete dagelijkse zaken vanuit de kernen minder aandacht krijgen. De nieuwe gemeenten krijgen met veel meer partijen te maken, waarvan de dorpsbelangenorganisatie van een bepaald dorp, meer dan voorheen, er een van vele is (Van der Kerk, 2004).

Samenvattend volgt hieronder de definitie van het gemeentelijke herindelingsproces, zoals deze in het onderzoek wordt gebruikt.

De gemeentelijke herindeling in de Achterhoek en Liemers is een proces van lokale bestuurlijke schaalvergroting met als belangrijk gevolg voor de relatie tussen gemeenten en dorpsbelangenorganisaties dat de afstand tussen deze actoren wordt vergroot. Omdat de bestuurlijke organisatie gaat veranderen, verandert daarmee automatisch de positie van elke dorpsbelangenorganisatie in de Achterhoek en Liemers ten opzichte van deze veranderende gemeenten.

4. Interactie in de praktijk

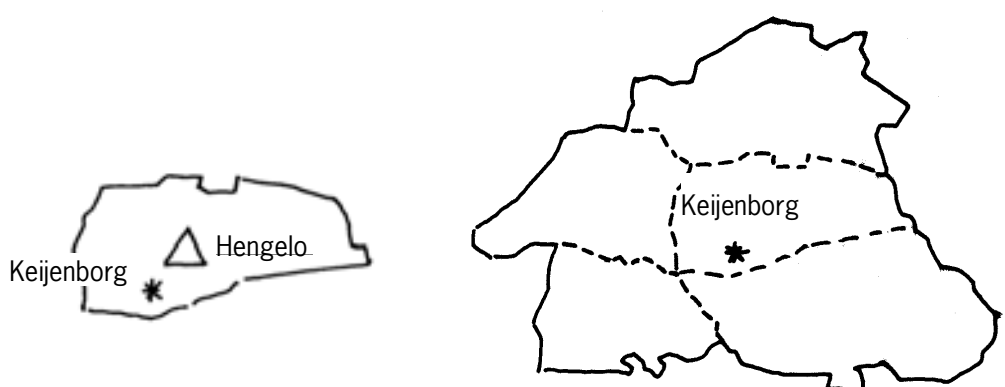
In dit hoofdstuk wordt de praktijk van de interactie aan de hand van drie cases beschreven. Daartoe is onderzoek verricht bij drie dorpsbelangenorganisaties en de gemeenten waar zij onderdeel van uitmaken. Het interactieproces van elk van de drie dorpsbelangenorganisaties met de gemeente wordt beknopt beschreven aan de hand van reconstructies van kwesties die hebben gespeeld. Deze beschrijving is zodanig dat de 'heen-en-weer' beweging tussen dorpsbelangenorganisatie en gemeente zichtbaar wordt gemaakt. Vervolgens wordt de rol die de informele en formele communicatie daarin heeft gespeeld beschreven. Als laatste worden, per dorpsbelangenorganisatie, de belangrijkste factoren die van invloed zijn geweest op het interactieproces benoemd. Deze worden beschreven aan de hand van de factoren zoals die zijn beschreven in het procesmodel in paragraaf 2.3 (Figuur 2.4). In de beschrijving in dit hoofdstuk is de volgorde van de factoren zodanig dat zoveel mogelijk de ontwikkeling van het interactieproces door de tijd heen zichtbaar wordt. Uit het onderzoek blijkt dat er niet over elke factor even veel informatie beschikbaar is gekomen. Soms zijn de factoren gezamenlijk beschreven. Ook is een extra factor toegevoegd die inzoomt op de ontwikkeling van de relatie tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten.

4.1 Keijenborg

In Keijenborg is de kwestie van de renovatie van het dorpshuis onderzocht.

4.1.1 De context

Het kerkdorp Keijenborg maakt op dit moment deel uit van de gemeente Hengelo (Gld). Deze gemeente ligt in het westelijk deel van de Achterhoek. Bij de gemeentelijke herindeling gaat deze gemeente samen met vier andere gemeenten deel uitmaken van de nieuwe gemeente met de voorlopige naam Bronckhorst. Het dorp Keijenborg telt (inclusief buitengebied) ongeveer 1500 inwoners. Het grootste dorp Hengelo telt ongeveer 4500 inwoners. Naast Keijenborg zijn er nog twee andere kleinere buurtschappen die onderdeel uitmaken van de gemeente Hengelo. Keijenborg ligt op minder dan drie kilometer afstand van Hengelo. Het dorp beschikt over een dorpshuis.

Figuur 4.1. Keijenborg in de huidige gemeente Hengelo (Gld).

Figuur 4.2. Keijenborg in de nieuwe gemeente Bronckhorst.

De dorpsbelangenorganisatie heeft de naam Stichting Maatschappelijk Welzijn Keijenborg e.o.', afgekort 'SMW'. De SMW bestaat sinds de zeventiger jaren van de vorige eeuw. De SMW ziet zichzelf als facilitator van het verenigingsleven in het dorp. Zij is mede-eigenaar van het dorpshuis. De SMW wil sociale en culturele activiteiten in het dorp faciliteren. Daarbij speelt

het dorpshuis een belangrijke rol. De SMW telt zeven bestuursleden, van wie vier vanouds uit het dorp komen. Het bestuur telt zes mannen (leeftijd tussen veertig en zeventig) en een vrouw. De bredere taak die de SMW voor zichzelf ziet is het maken en houden van een leuke woon- en recreëromgeving voor jong en oud. De SMW ontvangt geen structurele subsidie van de gemeente.

Tussen de dorpsbelangenorganisaties en de gemeente vindt een jaarlijks overleg plaats, de zogenaamde dorpenronde. De burgemeester, de wethouders en vertegenwoordigers van de raadsfracties komen dan onder andere op bezoek in het dorpshuis van Keijenburg. De bewoners kunnen dan hun zegje doen. De opkomst in Keijenburg is meestal laag. Dit jaar is het onderwerp de gemeentelijke herindeling.

De SMW heeft een tijd lang een min of meer slapend bestaan gehad. De kwestie van de renovatie van het dorpshuis heeft de SMW nieuw leven ingeblazen en ook de dorpsgemeenschap gemobiliseerd. Dit is de belangrijkste kwestie geweest van de afgelopen jaren.

Figuur 4.3. De troefmarkt in Keijenburg.

4.1.2 De kwestie

Het dorpshuis in Keijenburg is dringend aan renovatie toe, volgens de dorpsgemeenschap. Dit vormt de aanleiding om als SMW actief te worden. Als het dorpshuis zou verdwijnen, zou het dorpsleven en de leefbaarheid verloren gaan. Deze dreiging geeft grote motivatie om de situatie te verbeteren. Op 18 maart 1991 stuurt de SMW een brief naar de gemeente met het verzoek om mee te werken aan de renovatie van het dorpshuis. De gemeente reageert met de vraag naar nadere informatie om het verzoek te specificeren en doet ook een oproep aan de verschillende verenigingen in Keijenburg om gezamenlijk de schouders er onder zetten. De gemeente heeft in het geheel een eigen belang, namelijk de wettelijke taak om aan richtlijnen voor een peuterspeelzaal te voldoen, die gehuisvest is in het dorpshuis.

Ondertussen blijken er interne strubbelingen te zijn met betrekking tot het beheer van dorps-huis. Deze komen aan het licht en een deel van het bestuur van het dorpshuis wordt vernieuwd. Er breekt een periode aan waarin door het nieuwe bestuur orde op zaken gesteld wordt. De periode van 1991 tot 1995 is een periode waarin de bestuursleden van de SMW verschillende ideeën bij de gemeente lanceren, veelal via het spreekuur van de wethouder. De SMW probeert het - door de beheersaffaire - beschadigde vertrouwen van de gemeente en de dorpsbewoners terug te winnen. Er is echter nog steeds weinig samenwerking tussen de Keijenburgse verenigingen. Van de kant van de gemeente is er ook weinig medewerking.

In 1994 treedt de voorzitter van de SMW toe tot de gemeenteraad. In augustus 1995 nodigt de SMW de raadsfracties uit om het dorpshuis te komen bekijken. Er verschijnen stukken in de krant. De directe aanleiding voor deze activiteit is de kapotte kachel van het dorpshuis, als een crisissituatie. De SMW geeft richting de gemeente het signaal af dat zij óók verantwoordelijk zijn. Het is de eerste poging om - via de raad - om de wethouder heen te komen. Deze activiteit heeft tot gevolg dat de gemeente een noodkrediet verleent. Ook neemt de gemeente het initiatief om een werkgroep te vormen waarin de verenigingen en een verantwoordelijk ambtenaar plaats nemen.

Van 1995 tot 1997 wordt door de werkgroep gewerkt aan ambitieuze nieuwbouwplannen, volgens de SMW op advies van de ambtenaar. In deze periode lopen de contacten met de gemeente voornamelijk via deze ambtenaar. In een overleg met de wethouder, wordt het ambitieuze plan echter door de wethouder van tafel geveegd.

De SMW heeft een fikse 'kater' van deze gang van zaken en 'heeft haar buik vol' van de gemeente. *"De gemeente heeft ons op het verkeerde been gezet"*. Ook vanuit de ambtenaren is de bereidheid tot medewerking minimaal geworden. Toch is de winst van deze situatie wel dat er gemeentebreed een besef is gekomen dat er wel wat aan de situatie van het dorpshuis moet veranderen. De SMW motiveert zichzelf opnieuw om toch verder te gaan.

Figuur 4.4. Het kerkdorp Keijenborg.

In 1998 dient de SMW samen met de schutterij een subsidie in bij het Ministerie van LNV. Dit gebeurt buiten de gemeente Hengelo om, via de provincie Gelderland. Via contacten met het plattelandshuis wordt kennis opgedaan van subsidiemogelijkheden. Dit plan wordt echter niet gehonoreerd. Ondertussen gaat de FL 800.000,- van de gemeentelijke begroting af die gereserveerd stond. De schutterij haakt af met de plannenmakerij. De ambtenaar die vanaf eind 1995 in de werkgroep zat, vertrekt bij de gemeente. Met hem was de verstandhouding nooit echt goed geweest. Door de SMW wordt een renovatieplan ontwikkeld.

Ondertussen zijn er nog twee inwoners van Keijenborg toegetreden tot de gemeenteraad. In oktober 1998 wordt door hen een motie ingediend waarin gesteld wordt dat b&w onvoldoende meewerkt aan de realisatie van een dorpshuis. Een verzoek van de peuterspeelzaal om geld voor renovatie is namelijk afgewezen. Ook komen er stukken in de krant en wordt de raad door de SMW uitgenodigd te komen kijken. Het gevolg is een Collegecrisis. Voor het eerst komen echter de plannen van de SMW verder dan b&w. Het resultaat is vervolgens dat de raad de kaders aangeeft waarbinnen een plan gemaakt moet worden. Tot nu toe was er geen visie of gezamenlijk raadsstandpunt over mogelijkheden voor dorpshuizen. Het blijkt een omslagpunt in de kwestie.

Eind december 1999 heeft de gemeente een aanzienlijk bedrag overgemaakt ten behoeve van de renovatie van het dorpshuis. In mei 2000 wordt door de SMW een aanvraag voor een EU-subsidie gedaan. Deze aanvraag loopt via de gemeente. Het betekent een verdubbeling van het bedrag dat de gemeente al ter beschikking had gesteld. Ook worden er door de SMW vele uren van vrijwilligers in de begroting opgenomen. Deze subsidie ligt lange tijd bij de provincie, maar wordt uiteindelijk toegekend. In januari 2001 wordt door de SMW nog een aanvullende aanvraag voor een EU-subsidie aangevraagd. Deze wordt ook toegekend. Tegelijkertijd wordt gestart met de bouw. Mei 2003 wordt het nieuwe dorpshuis officieel geopend met een feestelijke bijeenkomst.

Figuur 4.5. Het gerenoveerde dorpshuis van Keijsburg.

4.1.3 De formele en informele communicatie

Uit de interviews kwam naar voren dat er in de kleine gemeenschap sprake is van veelvuldig elkaar overlappende netwerken. Vanuit de SMW: *"Je bent hier echt een gemeenschap. Je doet veel dingen met elkaar. Mensen zijn verbonden via allerlei verschillende bezigheden. Er zit veel overlap tussen de verschillende wereldjes."* Vanuit de gemeente: *"De streek kenmerkt zich door een rijk verenigingsleven. Dat wil zeggen dat er allerlei verschillende netwerken zijn, die elkaar veelvuldig overlappen. Als je op het voetbalveld staat, komt net de fanfare langs waar je buurman in zit."* De SMW aan het woord: *"De wethouder woont bij mij in de buurt. Die spreek je dan wel eens op buurtfeesten."* De gemeente: *"Mensen van mijn afdeling (gemeente) wonen in Keijsburg. Dus daar ga je wel eens heen voor een bruiloft of een feest."*

Het blijkt dat in dergelijke ontmoetingen wel eens dorpsbelangenkwesties aan de orde komen. Maar dan wordt het veelal kort aangestipt. Er wordt een informatieve vraag gesteld, bijvoorbeeld over bij wie men moet zijn bij de gemeente, of er wordt een korte opmerking geplaatst. Zaken worden niet besproken of besloten. *"Zaken worden niet besproken. Dat weten beide partijen. Dat doe je niet"*, aldus de gemeente.

Over de 'feeling' die ambtenaren met de kleine kernen, waaronder Keijsburg, hebben wordt gezegd dat het van belang is dat de ambtenaar de dorpsbewoners enigszins kent, maar dat het ook van belang is dat hij zelf kennis en ervaring heeft van het dorpsleven in het algemeen. Zo heeft een medewerker van de gemeente zelf jarenlang in een dorp gewoond. Hij geeft aan dat hij zich daarom gemakkelijk kan inleven in hoe het er in een dorp aan toegaat.

In de interviews komt naar voren dat het belangrijk is om er als dorpsbelangenorganisatie voor te zorgen dat je bekend bent bij de gemeente. De drempel is dan van beide kanten lager om contact op te nemen. Dit zou kunnen door bijvoorbeeld, als er iets naar de gemeente toe moet, dit persoonlijk af te geven. Daarbij speelt de geografische afstand tot het gemeentehuis een ondergeschikte rol volgens de geïnterviewden *"Met de auto ben je er zo."*

Een aantal raadsleden komt zelf uit Keijsburg. Dit is belangrijk geweest in het proces. Het feit dat zij vlakbij wonen, maakt het makkelijker om met hen persoonlijk contact te onderhouden. Het is makkelijker om op de hoogte te zijn van wat er politiek speelt. Vanuit de SMW: *"Niks werkt zonder lijntjes."*

4.1.4 De factoren

De factoren die in de kwestie van invloed zijn geweest op het interactieproces, worden hieronder beschreven aan de hand van de factoren van het procesmodel (Figuur 2.4).

In de reconstructie van de kwestie komen een aantal **eigenschappen** van de dorpsbelangenorganisatie naar voren. Deze horen in het procesmodel bij de habitus. Zo heeft de SMW het vermogen om initiatief te nemen en ook aan te voelen wanneer actie geboden is. Herhaalde malen blijkt hun doorzettingsvermogen. De SMW weet gaandeweg het proces te laten zien wie ze zijn en ze hebben het vermogen om een eigen visie te ontwikkelen. Ook beschikt de SMW over bestuurskennis en -ervaring. Het bestuur raakt in het proces steeds meer gewend om als team te werken.

Het bestuur gaat gaandeweg beschikken over kennis van subsidies en weet deze kennis ook op tijd in te schakelen. In de omgang met de dorpsgemeenschap beschikt de SMW over het vermogen om de dorpsgemeenschap te mobiliseren. Verder zijn er nog een aantal relationele eigenschappen die de SMW kenmerken. De SMW leert te lobbyen en contacten te leggen. De gemeente wordt partner gemaakt in het proces, de media wordt ingeschakeld en er wordt een politiek netwerk opgebouwd en ingeschakeld.

De **houding** van de SMW naar de gemeente en de **opvattingen** die zij over de gemeente heeft, laten zien dat de SMW zich in de beginfase voornamelijk opstelt als een louter vragende en afhankelijke partij. Zo stelt de SMW zich afhankelijk op ten opzichte van de ambtenaar die aangesteld wordt om hen in de planfase te begeleiden. Vanwege de negatieve ervaringen daarmee, is er vervolgens een periode waarin er nauwelijks vertrouwen is bij de SMW in de medewerking van de gemeente. Deze afhankelijke houding verandert gaandeweg het proces naar een meer zelfbewuste houding van wederzijdse afhankelijkheid.

De invloeden vanuit de **sociale context** vinden onder andere plaats vanuit de gemeente. In eerste instantie kenmerkt de gemeente zich door een formele opstelling. Zij houdt vooral haar eigen wettelijk belang met betrekking tot de peuterspeelzaal in de gaten. In de beginfase van het proces is de gemeente niet tot medewerking bereid en neemt zij haar rol als facilitator niet op zich. Naarmate de SMW beter in staat is te laten zien - in positieve zin - wie zij is en wat zij wil, is de gemeente meer bereid om actief deel te nemen aan het planvormingsproces voor de renovatie van het dorpshuis. Een belangrijke remmende factor blijkt echter te zijn dat de gemeente geen vastgestelde visie heeft ten aanzien van dorpshuizen. Hierdoor kan zij de SMW geen helder kader bieden en zijn haar besluiten in eerste instantie vooral ad hoc beslissingen. Uiteindelijk verstrekt de gemeente de verlangde financiële middelen om de renovatie van het dorpshuis uit te voeren.

Een andere beïnvloedende factor vanuit de sociale context is de dorpsgemeenschap. In eerste instantie is er weinig bereidheid tot onderlinge samenwerking van verenigingen. De noodzaak daartoe wordt ook niet ingezien. Er zijn (persoonlijke) strubbelingen onderling. De dorpsbewoners hebben een negatieve houding ten opzichte van de SMW als gevolg van geschaad vertrouwen ten tijde van de beheerperikelen van het dorpshuis. Met vallen en opstaan wordt er uiteindelijk een situatie bereikt waarin samenwerking kan plaatsvinden.

Een andere invloed vanuit de sociale context is het bestaan van subsidies vanuit andere instanties dan de gemeente. In eerste instantie blijkt dit voor de SMW een mogelijkheid te zijn om buiten de gemeente om dingen voor elkaar te krijgen via een subsidie van het Ministerie van LNV. Het maakt de SMW onafhankelijker van de gemeente, doordat andere partijen mee gaan doen. Tevens spelen de subsidiemogelijkheden een rol in de motivatie om door te gaan. Ze dienen zich aan als kansen om de renovatie van het dorpshuis toch voor elkaar te krijgen en uit een impasse te komen.

Er zijn een aantal belangrijke **activiteiten** die de SMW gaandeweg het proces onderneemt. Er worden pogingen gedaan tot samenwerking binnen het dorp met de andere verenigingen.

Een van de bestuursleden wordt actief als raadslid. Via deze persoon ontstaan korte en direct lijnen met de politiek. Later komen er nog twee raadsleden uit Keijenborg bij. Er wordt door de SMW energie ingezet op het vergroten van de betrokkenheid van de gemeente, door raadsleden gericht uit te nodigen om in Keijenborg te komen kijken. In het proces vindt positieve omwenteling plaats als de SMW succes gaat boeken met het binnenhalen van subsidies. De SMW laat daarmee zien wat zij kan.

Door het proces heen doet de SMW verschillende soorten **ervaring** op. De SMW krijgt een steeds beter gevoel voor wat haalbaar is. Daardoor is zij in staat om met realistische en onderbouwde plannen aan te komen. De SMW gaat de dorpsbelangen meer en meer afstemmen op de belangen van de gemeente. Door de tijd heen wordt politieke ervaring opgebouwd. In de situatie van het dorpshuis is het toetreden van een van de bestuursleden van de SMW tot de gemeenteraad een van de cruciale factoren geweest. Enerzijds gaat het hier om kennis van het politieke reilen en zeilen. Anderzijds gaat het om het opbouwen van een politiek netwerk. Dit heeft tijd nodig. Er wordt ook ervaring opgedaan met het 'gemeentelijke apparaat'. Langzamerhand weet de SMW bij welke personen ze 'moeten zijn' en hoe ze deze het beste kunnen benaderen. Als laatste wordt ook samenwerkingservaring opgedaan met de dorpsgemeenschap, de verenigingen in Keijenborg en de gemeente.

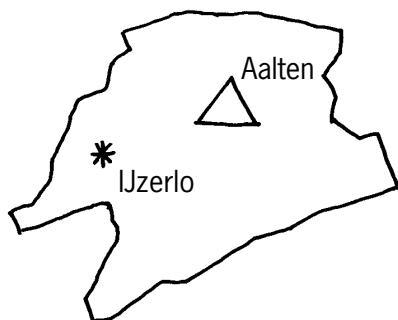
Wat betreft de **relatie tussen de SMW en de gemeente** heeft de kwestie van de renovatie van het dorpshuis tot veranderingen geleid. Vandaag de dag wordt de relatie door beide partijen als gelijkwaardiger beschouwd dan voorheen. De SMW en de gemeente zijn betere gesprekspartners geworden. Er is meer eensgezindheid en er wordt meer gewerkt vanuit een gezamenlijk belang. Het onderlinge respect en vertrouwen zijn gegroeid.

4.2 IJzerlo

In het onderzoek staan twee kwesties centraal: renovatie en nieuwbouw van het dorpshuis en de plaatsing van een bankje in het nieuwbouwwijkje Mölleres.

4.2.1 De context

IJzerlo is een buurtschap in de gemeente Aalten. Deze gemeente ligt in het zuidoostelijk deel van de Achterhoek. Bij de gemeentelijke herindeling zal de kleinere gemeente Dinxperlo aan Aalten worden toegevoegd. De buurtschap IJzerlo telt ongeveer 660 inwoners. De grotere kernen in de gemeente Aalten zijn het dorp Aalten en het vestingstadje Bredevoort. Daarnaast telt Aalten nog zes andere buurtschappen: Barlo, Dale, Haart, Heurne, 't Klooster en Lintelo. Alle buurtschappen beschikken over een dorpshuis. IJzerlo is echter bijzonder, omdat het als enige buurtschap het dorpshuis volledig in eigen bezit heeft.

Figuur 4.6. IJzerlo in de huidige gemeente Aalten.

Figuur 4.7. IJzerlo in de nieuwe gemeente Aalten.

De dorpsbelangenorganisatie heeft de naam 'Ons Aller Belang IJzerlo', afgekort 'Ons Aller Belang'. Dit jaar viert Ons Aller Belang het honderdjarige bestaan. Ons Aller Belang telt elf bestuursleden van verschillende leeftijd, achtergrond en geslacht. Zaken die in de buurtschap aan de orde komen worden verdeeld over de bestuursleden. De bestuursleden zijn allemaal coördinatoren van delen van het vrijwilligerswerk in het dorp. Ongeveer elk huishouden in IJzerlo is lid van Ons Aller Belang. Ons Aller Belang ontvangt een subsidie op jaarbasis van ongeveer 2000 euro. Die krijgt zij voor haar rol als huisvester van de verenigingen van de buurtschap. In principe is dit bedrag bestemd voor onderhoud van het dorps huis, maar Ons Aller Belang krijgt de ruimte om dit bedrag vrij te besteden.

Tussen de dorpsbelangenorganisatie en de gemeente Aalten is een jaarlijks overleg afgesproken. Het ene jaar komt het college van b&w langs alle afzonderlijke buurtschappen. De burgemeester, wethouders en vertegenwoordigers van de raadsfracties komen dan aan het eind van de jaarvergadering. Het andere jaar organiseert de gemeente een bijeenkomst op het gemeentehuis waar alle vertegenwoordigers van de verschillende buurtschappen samen worden uitgenodigd. De buurtschappen leveren samen een agenda aan, waarbij roulerend een van de buurtschapbesturen als 'samenroeper' fungeert.

Figuur 4.8. De entree van de buurtschap IJzerlo.

In Aalten bestaat ook een stichting Samenwerkend Actief Aaltens Platteland (SAAP). Daar zijn alle acht dorpsbelangenorganisaties bij aangesloten en ook organisaties als de LTO en de lokale natuurbeschermingsorganisaties. Deze stichting wil onder andere de discussie met de (plaatselijke) politiek aangaan (Werf, 2003). Ons Aller Belang wordt door de gemeente Aalten regelmatig om haar mening gevraagd bij gemeentelijke plannen die spelen, zoals het rioleringsplan en het bestemmingsplan buitengebied.

4.2.2 De kwestie

Voor het dorps huis geldt als aanleiding dat volgens Ons Aller Belang het gebouw gerenoveerd en uitgebreid moet worden. Daarnaast is er ook parkeerruimte nodig bij het dorps huis. September 1996 doet zich concreet de mogelijkheid voor om nabijgelegen grond te kopen van een agrariër ten behoeve van een parkeerplaats en een speelveld. Ons Aller Belang neemt contact op met de wethouder over een bijdrage in de financiering van deze grond bij aankoop. De wethouder geeft aan hier niet aan mee te kunnen werken. Vervolgens koopt Ons Aller

Belang zelf de grond middels een hypotheek. In samenspraak met de huurders wordt gewerkt aan de plannen voor renovatie en nieuwbouw. Er zijn drie opties voor een plan:

- A. renovatie en uitbreiding
- B. nieuwbouw oude gedeelte en renovatie van rest
- C. volledige nieuwbouw

In oktober 1997 vindt een overleg plaats met de gemeente (wethouder en ambtenaar van de afdeling Welzijn) over een mogelijke financiële bijdrage van de gemeente. De gemeente geeft aan dat een renteloze lening tot de mogelijkheden behoort. De omvang hiervan is afhankelijk van de ingediende plannen. Vervolgens wordt plan A verder uitgewerkt door Ons Aller Belang met hulp van een van de dorpsbewoners die bouwtechnisch tekenaar is. November 1997 wordt dit uitgewerkte plan voorgelegd aan de gemeente vergezeld van het om een renteloze lening. De totale begroting omvat ongeveer 250.000 euro. Ons Aller Belang vindt ook aanvullende financieringsmiddelen bij fondsen en binnen de dorpsgemeenschap zelf.

Het plan wordt ondertussen door Ons Aller Belang in overleg met de verenigingen gewijzigd: de douches worden uit het plan verwijderd. Februari 1998 is er contact met de gemeente over het subsidieverzoek. De gemeente geeft aan dat er twee mogelijkheden zijn: ruimte zoeken binnen de lopende begroting dan wel het geheel door te schuiven naar de op te stellen voorjaarsnota voor de begroting van het volgende jaar. In overleg wordt besloten de aanvraag mee te laten lopen in de voorjaarsnota. In maart vindt behandeling en goedkeuring plaats in de commissie welzijn waarna het gevraagde bedrag opgenomen wordt in de begroting. De verdere procedures worden afgewerkt en per 1 januari 1999 is het geld dan beschikbaar voor Ons Aller Belang.

Figuur 4.9. Het dorps huus van IJzerlo.

In maart 1999 wordt het gewijzigde plan A door Ons Aller Belang ingediend voor een bouwvergunning. Deze wordt verleend waarna in de loop van 1999 het plan daadwerkelijk uitgevoerd wordt. Het vernieuwde dorps huus wordt in oktober 1999 geopend met een kleinschalig open huis.

Ondertussen is gebleken dat de afdeling welzijn van de gemeente niet op de hoogte was van de veranderingen in plan A. Door deze verandering is ook de totale bouwsom verlaagd en als gevolg daarvan ook het maximale bedrag van de renteloze lening. Bij toeval wordt dit door deze afdeling ontdekt bij een bezoek van het dorps huus. Vervolgens wordt dit ter plekke besproken met enkele bestuursleden van Ons Aller Belang. Daarna stelt de afdeling Welzijn

een rapportage op over de gang van zaken en deze wordt op 20 juni 2000 in het college behandeld. Er wordt besloten met Ons Aller Belang een gesprek aan te gaan over het afwijken van de vormgeving van het dorpshuis ten opzichte van de bouwtekeningen die bij de subsidie aanvraag zijn ingediend. Dit gesprek vindt plaats in februari 2001. Ons Aller Belang weet hierin duidelijk te maken dat het geheel op een misverstand berust en dat er geen sprake is van opzet. Vervolgens volgt het advies van de afdeling welzijn om de renteloze lening niet te wijzigen. Wel worden een aantal extra bouwtechnische eisen opgenomen, uit te voeren op kosten van Ons Aller Belang. Dit advies wordt overgenomen waarna de beschikking in mei 2001 definitief wordt.

Aanleiding voor de tweede kwestie is het vervangen van een versleten bankje in het plantsoen van het nieuwbouwwijkje Mölles. Tevens vinden de bewoners dat er onderhoud moet plaatsvinden aan een aantal ontstane kuilen aan de randen van het grasveld. Dit bankje is eerder door de bewoners zelf geplaatst en zij verzorgen ook zelf het onderhoud van het plantsoen. De bewoners kaarten het aan bij het bestuur van Ons Aller Belang en deze neemt in mei 2002 in de persoon van de voorzitter contact op met de directeur Openbare Werken. Deze geeft aan te zullen bekijken wat er mogelijk is.

Figuur 4.10. De kwestie van het bankje in de Mölles.

Er volgen meerdere vergelijkbare bezoeken aan de directeur Openbare Werken, zonder daadwerkelijk resultaat. In de herfst van 2003 kaart de voorzitter van Ons Aller Belang dit onderwerp aan bij de wethouder in een gesprek waarin ook andere zaken aan de orde komen. Vervolgens wordt eind 2003 de directeur Openbare Werken weer bezocht. Ter plekke wordt de te plaatsen bank uitgezocht, waarna in mei 2004 de gemeente het bankje in het plantsoen plaatst. Ook wordt het grasveld hersteld. Later brengen de bewoners zelf onder het bankje verharding aan.

4.2.3 De formele en informele communicatie

Er is sprake van zowel formele als informele contacten. Zo wonen twee van de drie wethouders in IJzerlo. Er zijn regelmatig ontmoetingen in het dorpshuis of op schoolfeesten.

Dorpsbelangen worden dan niet zozeer besproken, maar er wordt wel eens om informatie gevraagd over bijvoorbeeld bij wie men bij de gemeente moet zijn.

In de contacten met de gemeente opereert Ons Aller Belang persoonlijk en informeel. Er wordt meestal eerst gebeld, of iemand van het bestuur komt langs om te informeren wat de mogelijkheden zijn bij de gemeente of hoelang iets nog gaat duren. Daarna volgt dan eventueel een brief met een formeel verzoek. De geografische afstand tot het gemeentehuis blijft bij de gemeentelijke herindeling gelijk.

In de interviews kwam aan de orde dat het ook wel lastig kan zijn om elkaar toevallig tegen te komen. Als er bijvoorbeeld slecht nieuws van de gemeente is dat dorpsbewoners (oud-bestuursleden) te horen krijgen. Zij kunnen dit dan aan Ons Aller Belang gaan vertellen. Wat ook nadelig kan zijn, is als een formeel besluit, alleen mondeling en informeel bekend wordt gemaakt.

4.2.4 De factoren

De factoren die in de kwestie van invloed zijn geweest op het interactieproces, worden hieronder beschreven aan de hand van de factoren van het procesmodel (Figuur 2.4).

Allereerst is het opmerkelijk dat uit de interviews met de gemeente en de interviews met de dorpsbelangenorganisatie een contrasterend beeld naar voren komt. De gemeente Aalten was positief over Ons Aller Belang. Ons Aller Belang was 'minder te spreken' over de gemeente. Bij geen van de andere onderzochte dorpsbelangenorganisaties is dit contrast zo sterk naar voren gekomen.

In de reconstructie van de kwestie komen een aantal **eigenschappen** van de dorpsbelangenorganisatie naar voren. Deze horen in het procesmodel bij de habitus. Zo laat Ons Aller Belang zien dat zij over het vermogen beschikt om initiatief te nemen. Uit het feit dat zij voor een groot deel zelf de financiën voor de renovatie bij elkaar brengt, blijkt dat zij een groot zelfredzaam vermogen heeft. Tevens is zij betrouwbaar: afspraken worden nagekomen. Zij heeft organisatievermogen en pakt de zaken voortvarend aan. Door de gemeente wordt Ons Aller Belang getypeerd als bereidwillig. Een andere duidelijke eigenschap van Ons Aller Belang is dat zij geduldig is richting de gemeente. In beide onderzochte kwesties blijkt dat zij meerdere malen blijft vragen aan de gemeente om verandering en daarmee niet ophoudt. Daarom kan doorzettingsvermogen ook als eigenschap toegevoegd worden.

Een aantal eigenschappen van Ons Aller Belang hebben betrekking op het maken van plannen. Zo is zij goed in staat om plannen te maken, te onderbouwen en te verantwoorden. Zij heeft capaciteit om haar wensen helder te formuleren en haar standpunten uit een te zetten. In de omgang met de dorpsgemeenschap is Ons Aller Belang sterk in het mobiliseren van de dorpsbewoners. Het bestuur is er sterk in om besluiten in gezamenlijkheid met de buurtschap te nemen. Zaken die zich voordoen worden samen met de buurtschap aangepakt. Er is sprake van een sterke saamhorigheid met de bewoners van de buurtschap. Ons Aller Belang vervult een vanzelfsprekende bemiddelingsrol. Dit wordt zichtbaar in de kwestie van het bankje, waarbij dorpsbewoners het bestuur van Ons Aller Belang benaderen om deze zaak eens op te nemen met de gemeente. Uit de interviews blijkt dat Ons Aller Belang in de omgang met de gemeente in staat is om een balans te maken tussen een persoonlijke en een formele benadering. Ook durft zij de gemeente aan te spreken op haar gedrag wanneer de gemeente haar afspraken niet nakomt. Als het gaat om kennis is gebleken dat Ons Aller Belang onvoldoende kennis heeft gehad van het functioneren van de ambtelijke organisatie. Zij beschikt ook niet over een politiek netwerk.

De **houding** van Ons Aller Belang naar de gemeente en de **opvattingen** die zij over de gemeente heeft, wekken het beeld op dat Ons Aller Belang zich veelal afhankelijk opstelt naar de gemeente. Het bestuur heeft niet het idee dat ze veel invloed kan uitoefenen en ook denken ze

dat er weinig mogelijk is bij de gemeente. *“Het ‘ja’ komt hen niet makkelijk uit de mond. Er kan nooit wat, dus moet je alles zelf doen”*, aldus de dorpsbelangenorganisatie. Het wekt de indruk dat Ons Aller Belang een ondergeschikte positie aanneemt. Door de gemeente wordt overigens van de dorpsbelangenorganisatie gezegd dat zij een vriendelijke houding hebben, dat ze veelal bereid zijn om mee te denken over beleidszaken. Aan de andere kant kan Ons Aller Belang goed onafhankelijk werken van de gemeente. Ze maken zelfstandig een renovatieplan voor het dorps huis en een groot deel van de financiën wordt door de dorpsgemeenschap zelf bij elkaar gebracht. Dit lijkt in tegenspraak met de afhankelijke houding naar de gemeente toe.

In de interviews komt vooral de invloed van de gemeente naar voren, als invloed vanuit de **sociale context**. Er is sprake van een duidelijke stellingname bij de gemeente. In de beginfase van de renovatie van het dorps huis weet Ons Aller Belang direct waar zij aan toe is. De gemeente pakt de zaken formeel en zorgvuldig aan. Wel lijkt het er op dat de gemeente Ons Aller Belang hierdoor weinig onderhandelingsruimte biedt. Er zou zelfs sprake kunnen zijn van een ‘autoritaire’ houding van de gemeente. Als invloeden vanuit de dorpsgemeenschap kan de zelfredzaamheid van de inwoners worden genoemd. Men kan de ‘eigen boontjes wel doppen’ en heeft de gemeente niet vaak nodig. Zo wordt een belangrijk deel van de renovatie van het dorps huis door de inwoners zelf gefinancierd en wordt door buurtbewoners zelf het openbaar groen onderhouden.

Als meest opvallende **activiteit** van Ons Aller Belang blijkt, dat zij veel zaken zelf aanpakt, maar ook dat zij weinig onderhandelt met de gemeente.

Als belangrijkste **ervaring** van Ons Aller Belang valt op dat er tot nu toe niet via de raad wordt gewerkt. De huidige voorzitter heeft geen ‘feeling’ met politiek. De raad wordt ook wel omschreven als ‘te groot’.

Wat betreft de **relatie tussen Ons Aller Belang en de gemeente** is het zo dat in de interviews uiteenlopende opvattingen hierover naar voren kwamen, variërend van ‘het gaat goed’ tot ‘we zijn ontevreden’. De informatie die uit de interviews naar voren is gekomen wijst in de richting van bestaande ‘machtsverschillen’ tussen deze beide partijen. Dit ‘machtsverschil’ wordt in ieder geval door Ons Aller Belang als zodanig beleefd. *“Wij kunnen niks uitvoeren zonder toestemming van de gemeente. De gemeente is ‘van bovenaf’ en zij hebben hun regels wat wel en niet mag.”* Anderzijds wordt ook de volgende uitspraak gedaan als antwoord op de vraag of de gemeente Ons Aller Belang ook nodig heeft: *“Ja, wij hebben een bemiddelende rol tussen gemeente en dorpsbewoners.”* De relatie tussen Ons Aller Belang IJzerlo en de gemeente Aalten is een interessante. Het onderzoek bevat te weinig gegevens om deze relatie voldoende scherp te analyseren. Het blijft hier bij een aantal aftastende bevindingen, die overigens voldoende zijn voor dit onderzoek.

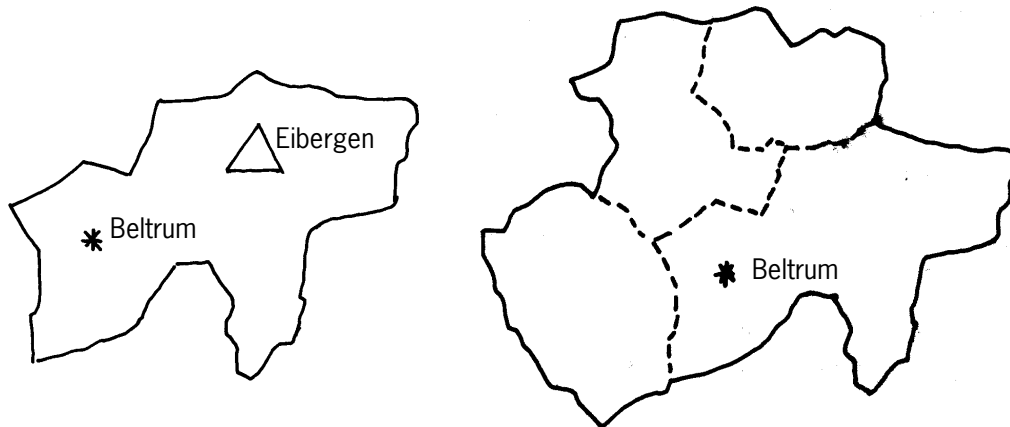
4.3 Beltrum

In dit deel van het onderzoek staan twee kwesties centraal: het benoemen van een contact-ambtenaar tussen de gemeente en de Raad van Overleg en het aanleggen van een 30-km zone in Beltrum.

4.3.1 De context

Het kerkdorp Beltrum maakt op dit moment deel uit van de gemeente Eibergen. Deze gemeente ligt in het oostelijk deel van de Achterhoek. Als de gemeentelijke herindeling van kracht wordt, gaat Eibergen samen met drie andere gemeenten deel uitmaken van de nieuwe gemeente Berkelland. Het dorp Beltrum telt (inclusief buitengebied) ongeveer 3200 inwoners. Beltrum is volledig katholiek, terwijl de Achterhoek overwegend protestants van karakter is. Beltrum maakt deel uit van de katholieke ‘enclave’ Groenlo-Lichtenvoorde (Buter, 1983). Het grootste dorp in de gemeente, Eibergen, telt ongeveer 12.000 inwoners. Naast Beltrum zijn

er nog twee kleinere kernen die deel uitmaken van de gemeente: Rekken en Zwolle. Beltrum beschikt over een eigen dorpshuis.

Figuur 4.11. Beltrum in de huidige gemeente Eibergen.

Figuur 4.12. Beltrum in de nieuwe gemeente Berkelland.

De dorpsbelangenorganisatie heeft de naam Raad van Overleg Beltrum. De Raad van Overleg is na de oorlog ontstaan als een agrarische standsorganisatie. Gaandeweg zijn daar ook andere niet-agrarische verenigingen lid van geworden. Alleen verenigingen zijn lid van de Raad van Overleg, inwoners van Beltrum niet. Aangezien vrijwel elke inwoner lid is van een of meerdere verenigingen, wordt via de verenigingen het hele dorp bereikt. Er is twee of drie keer per jaar een ledenvergadering, waarbij de wethouder en de raadsleden die in Beltrum wonen als gastleden worden uitgenodigd.

Het bestuur van de dorpsbelangenorganisatie bestaat uit zeven personen, met elk hun eigen netwerken, die zoveel mogelijk een afspiegeling vormen van de dorpsgemeenschap. De leeftijd varieert van in de dertig tot vierenvijftig. De Raad van Overleg ontvangt een structurele subsidie van de gemeente, die onder andere bedoeld is voor kantoorkosten. Per inwoner geldt een toeslag. Voor Beltrum komt dit neer op een bedrag van ongeveer 4500 euro op jaarbasis. Tevens is het mogelijk om projectsubsidie aan te vragen op basis van ingeleverde projectvoorstellen. Met het geld kunnen onafhankelijke experts worden ingehuurd. De Raad van Overleg beschikt over een eigen website.

De Raad van Overleg staat bekend als een actief bestuur, zowel bij de gemeente Eibergen als bij de VKK-AL. Dat blijkt uit een aantal projecten die door de Raad van Overleg en de dorpsgemeenschap zijn uitgevoerd. In 1994 is er een eerste dorpsplan opgesteld. Dit gaat over de gewenste sociale voorzieningen in het dorp. In datzelfde jaar is een analyserapport gemaakt van het functioneren van de Raad van Overleg. In oktober 2002 is een tweede dorpsplan gepresenteerd. Al deze projecten zijn ondersteund via de VKK-AL door de onafhankelijk adviseur Mart Schouten. In november 2003 is een ruimtelijke visie opgesteld voor Beltrum, waarin staat aangegeven hoe het dorp de toekomst van de ruimtelijke inrichting van het dorp voor zich ziet. Het college van b&w is zich aan het beraden op wat zij over wil nemen van het plan in het gemeentelijke beleid.

Figuur 4.13. De entree van het kerkdorp Beltrum.

Dit geldt sinds 1994. In het convenant is sprake van een jaarlijks evaluerend overleg. Tevens is de afspraak om elkaar vroegtijdig te informeren over plannen en ontwikkelingen. Ook is er sinds 1994 een specifieke ambtenaar benoemd als coördinerend ambtenaar voor de samenwerking met de kleine kernen. De gemeente Eibergen heeft ook een specifiek kleine kernen beleid (gemeente Eibergen, 2002).

Figuur 4.14. Het logo van de Raad van Overleg Beltrum op hun website.

4.3.2 De kwestie

De kwestie rond de contactambtenaar wordt ingeleid door het verzoek van de Raad van Overleg aan de gemeente om een contactambtenaar in te stellen. Dit vindt plaats begin jaren negentig van de vorige eeuw. Het verzoek wordt ingegeven door de wens om een duidelijk aanspreekpunt te hebben binnen de gemeente die ook zelf actief meedenkt met de belangen van het dorp. De gemeente reageert terughoudend. Zij verwachten juist een toename in bureaucratie en het ontstaan van een extra laag tussen de gemeente en het dorp. Hierdoor zou meer miscommunicatie kunnen ontstaan. In het eerstvolgende jaarlijkse gesprek wordt het onderwerp opnieuw door de Raad van Overleg op de agenda gezet en ditmaal wordt het meer inhoudelijk doorgesproken.

Ondertussen blijkt dat de VKK-AL in het kader van Sociale Vernieuwing een subsidiebedrag toegekend heeft gekregen met het doel om proefprojecten te starten rond het opstellen van dorpsplannen en het maken van bestuursafspraken tussen de dorpsbelangenorganisatie en de gemeente. Anderzijds is een ambtenaar van de gemeente in contact gekomen met Wageningen Universiteit (leerstoolgroep Rurale Sociologie). Binnen dit contact komt deze ambtenaar in aanraking met het bredere gedachtegoed van het instellen van een aanspreekpunt binnen de gemeente.

De VKK-AL neemt in november 1993 het initiatief om een brief te schrijven aan de gemeente met het verzoek om mee te werken aan dit proefproject. Dit contact met de gemeente wordt gefaciliteerd door een extern adviseur (ingehuurd door de VKK-AL). Op 28 december 1993 besluit de gemeente mee te werken aan het project. De extern adviseur stelt in maart 1994 conceptafspraken op en deze worden voorgelegd aan de betreffende wethouder en ambtenaar. Deze worden binnen de gemeente besproken waarna in september 1994 de gemeente het besluit neemt om een contactambtenaar in te stellen.

Aanleiding voor de tweede kwestie (inrichten van een 30-km zone) is het uitwerken van het gemeentelijke verkeersbeleidsplan. De gemeente stelt voor om de kern Beltrum als 30-km zone in te richten. Vervolgens is de vraag hoe het te verwachten sluipverkeer het best bestreden kan worden. De gemeente heeft als maatregel het afsluiten van de Hoornhorststraat en de Slieperstraat in gedachten.

Figuur 4.15. Zicht vanuit het buitengebied op het kerkdorp Beltrum.

Op initiatief van de gemeente vindt in het voorjaar van 2003 een vooroverleg plaats met de Raad van Overleg. In dit overleg maakt de Raad van Overleg kenbaar moeite te hebben met de voorgenomen afsluiting van de twee straten. Besloten wordt om een informatiemiddag in het dorp te beleggen op 22 mei 2003. Er is een grote opkomst en een meerderheid blijkt tegen de afsluiting van de betreffende straten. De gemeente heeft de Raad van Overleg gevraagd om aanwezig te zijn tijdens deze informatiemiddag.

Op beider initiatief vindt evaluerend overleg plaats tussen de Raad van Overleg en de gemeente in het dorps huis. Daarna besluit de gemeente om de afsluiting eerst een bepaalde periode lang als proef uit te voeren. Het verzoek van de Raad van Overleg voor een tweede informatiebijeenkomst wordt niet ingewilligd. De gemeente maakt het voorgenomen besluit kenbaar op het publicatiebord in het dorps huis.

Er komt geen reactie op dit voorgenomen besluit. De dorps gemeenschap gaat er min of meer vanuit dat de afsluiting niet doorgaat gezien de grote hoeveelheid bezwaren tijdens de informatiemiddag. Najaar 2003 wordt door de gemeente begonnen met het aanleggen van diverse verkeersmaatregelen. Het afsluiten van de straat behoort daar nog niet bij. Algemeen wordt in het dorp verondersteld dat dit van de baan is. Maart 2004 worden toch de betreffende paaltjes geplaatst in de Hoornhorststraat en de Slieperstraat. Bewoners nemen direct contact op met de Raad van Overleg en vragen hen waarom zij akkoord zijn gegaan met de afsluiting. Kort na plaatsing worden de paaltjes nachts omgezaagd en afgevoerd door onbekenden. De dienst Openbare Werken neemt vervolgens contact op met de Raad van Overleg om ervan op de hoogte te stellen dat de paaltjes opnieuw geplaatst zullen worden.

Begin april 2004 geeft de gemeente in een artikel op de gemeentepagina aan dat de uitgevoerde werkzaamheden in september geëvalueerd zullen worden. De paaltjes worden kort daarna opnieuw geplaatst en wederom weggehaald. De voorzitter van de Raad van Overleg neemt contact op met de gemeente om de situatie te bespreken. Ondertussen zijn de paaltjes voor de derde keer geplaatst en weggehaald.

Er vindt overleg plaats tussen de Raad van Overleg en de gemeente over de ontstane situatie. De gemeente overweegt aangifte te doen maar ziet ervan af om de zaak niet te laten escaleren. Anderzijds willen zij niet toegeven aan vernielingen. De Raad van Overleg stelt voor om af te zien van de afsluiting en biedt aan om een informatiebijeenkomst te beleggen om de situatie te bespreken. Na onderling overleg wordt besloten dat de gemeente hier niet bij aanwezig zal zijn, alleen de wijkagent zal de bijeenkomst bijwonen.

Figuur 4.16. Het dorpshuis van Beltrum.

De bijeenkomst vindt plaats op 28 april 2004 met als uitkomst dat er geen fysieke maatregelen genomen moeten worden. Het verlagen van de maximumsnelheid naar 30 km moet voldoende zijn volgens de bewoners. Tevens wordt aangegeven dat de sociale controle van bewoners zelf voldoende druk moet geven op naleving. Onder de bewoners blijkt ook zeker draagvlak om iets te doen aan het (snelle) sluipverkeer.

In een brief van de Raad van Overleg aan de gemeente van 6 mei 2004 wordt verslag gedaan van de informatiebijeenkomst. De gemeente besluit om af te zien van de proef met de afsluiting. Op 13 mei vindt een evaluatiebijeenkomst plaats. Een belangrijk element van het ontstaan van de situatie is dat er te veel tijd zat tussen het daadwerkelijk plaatsen van de paaltjes en het besluit om het te doen (10 maanden.) Dit vindt zijn oorsprong in de uitbesteding van de werkzaamheden door de gemeente.

4.3.3 De formele en informele communicatie

Er zijn volop overlegmomenten en ontmoetingen in de formele sfeer. Zo is er onder andere veelvuldig e-mail en telefonisch contact. Maar ook worden bij enigszins belangrijke ontwikkelingen voor Beltrum gezamenlijke ontmoetingen georganiseerd tussen de Raad van Overleg en de gemeente. Overige toevallige informele ontmoetingen vinden ook plaats, maar ze zijn niet van doorslaggevende betekenis. Uit de kwesties komt naar voren dat de formele contactmomenten ruim voldoende aanwezig zijn. De Raad van Overleg weet inmiddels goed de weg binnen de gemeentelijke organisatie. Informele ontmoetingen om te weten bij wie men moet zijn, zijn er niet en spelen geen rol.

Ook in Beltrum is sprake van elkaar overlappende netwerken. *“Mensen kennen elkaar via verschillende wegen, omdat ze bij verschillende clubs actief zijn. Of op een braderie kom je elkaar tegen. Die netwerken werken alle kanten op. Ze overlappen elkaar ook. De cultuur is gewoon zo. Het dahliacorso daar ga je heen...”* *“Als je kijkt naar de Raad van Overleg van Beltrum, dan kun je zien, dat ieder lid weer zijn eigen netwerken heeft.”*, aldus de gemeente.

4.3.4 De factoren

De factoren die in de kwestie van invloed zijn geweest op het interactieproces, worden hieronder beschreven aan de hand van de factoren van het procesmodel (Figuur 2.4).

In de reconstructie van de kwestie komen een aantal **eigenschappen** van de dorpsbelangenorganisatie naar voren. Deze horen in het procesmodel bij de habitus.

Het vermogen om initiatief te nemen is groot. Dit blijkt onder andere uit de plannen die zelfstandig door deze dorpsbelangenorganisatie zijn opgestart. De Raad van Overleg heeft het vermogen om eigen visie te ontwikkelen. Verder blijkt organisatievermogen, flexibiliteit en zelfvertrouwen.

“Het belang van de gemeente is om ons gelukkig te maken.”, aldus *Ons aller Belang*. *“Ze (de Raad van Overleg) hebben zelfvertrouwen. Zo bellen ze rustig de provincie om te vragen of iets klopt dat ze van ons (de gemeente) hebben gehoord”*.

Door de eigen organisatie kritisch en gestructureerd onder de loep te nemen, laat de Raad van Overleg zien dat zij beschikt over het vermogen om aan zelfreflectie te doen. De Raad kan zich formeel en zakelijk opstellen. Tegelijkertijd is zij respectvol naar zowel de dorpsgemeenschap als de gemeente. Er is politiek bewustzijn en de Raad van Overleg weet het politieke spel goed te spelen. Ook is de weg binnen de gemeentelijke organisatie bekend.

De Raad van Overleg is een professionele, zelfbewuste organisatie. Door de gemeente wordt aangegeven dat de Raad van Overleg beschikt over kwalitatief goede bestuursleden. Het bestuur is bereid en in staat om gestructureerd te werken. De specifieke vorm van de Raad van Overleg met de verenigingen als leden, maakt dat de leden, die veelal zelf bestuursleden van hun vereniging zijn, beschikken over vergader- en bestuurservaring. De Raad van Overleg kan hierdoor beter tot verantwoording worden geroepen. Het houdt de bestuursleden van de Raad van Overleg scherp.

Er zijn ook eigenschappen van de Raad van Overleg die betrekking hebben op het maken van plannen. Zo is zij goed in staat eigen - ook complexere - plannen op te stellen en te onderbouwen. Deze dorpsplannen en de ruimtelijke visie maken het mogelijk voor de Raad van Overleg om aantoonbaar namens de dorpsgemeenschap te spreken, als het gaat om zaken die in deze plannen verwoord staan. De Raad van Overleg weet draagvlak te creëren bij de dorpsbevolking.

Vervolgens zijn er nog een aantal relationele eigenschappen die de Raad van Overleg kenmerken. Zij durft de gemeente aan te spreken op haar gedrag. Zij beschikt over een netwerk van professionals, die zij weet in te schakelen wanneer nodig en waarmee zij in staat is samen te werken.

De **houding** van de Raad van Overleg naar de gemeente wordt getypeerd door een onafhankelijke opstelling. Er is een zelfbewuste houding. Ook is er de bereidheid om mee te werken aan oplossingen, zo blijkt in de kwestie van de 30-km zone.

De invloeden vanuit de **sociale context** vinden onder andere plaats vanuit de gemeente. De gemeente Eibergen heeft de insteek dat mensen als vertrekpunt gelden, niet de plannen of de vakinhoud. Deze grondhouding heeft te maken met de mentaliteit van het college van b&w, de gemeenteraad en een aantal ambtenaren. *'Uitgangspunt is dat je je als overheid niet bemoeit met details. Mensen kunnen zelf ook dingen doen.'*, aldus de gemeente. Dit is zichtbaar in het gemeentelijke kleine kernen beleid, waarin ruimte wordt geboden aan de dorpsbelangenorganisaties om zich te ontwikkelen. Voor de kleine kernen is er een behoorlijke subsidie beschikbaar. Als specifieke beïnvloedende factor dient nog genoemd te worden de persoon van de coördinerend ambtenaar. Het is een ambtenaar met een lange staat van dienst bij de gemeente Eibergen. Iemand die zelf beschikt over groot netwerk, die onder andere contacten heeft met Wageningen Universiteit en de VKK-AL.

Een andere beïnvloedende factor vanuit de sociale context is de dorpsgemeenschap. De dorpsbewoners weten de Raad van Overleg te vinden in het geval van de paaltjes die 'plotsklaps' geplaatst zijn. Tevens is de dorpsgemeenschap zelf in staat zelfstandig op te treden. De paaltjes zijn immers tot drie keer toe weggezaagd. De Raad van Overleg heeft het respect en gezag van de dorpelingen.

Er zijn een aantal **activiteiten** die de Raad van Overleg typeren. Allereerst maakt zij volop gebruik van moderne communicatiemiddelen. Contact met de gemeente vindt veelvuldig via e-mail plaats. Een andere typerende activiteit van de Raad van Overleg is dat zij onafhankelijke externe deskundigen inhuurt. De gemeente geeft hiertoe financiële ondersteuning. Vervolgens treedt de Raad van Overleg succesvol op als middelaar tussen dorpsgemeenschap en gemeente in de kwestie van de 30-km zone.

Door de kwestie van de 30-km zone doet de Raad van Overleg een nieuw soort **ervaring** op, namelijk die van middelaar. Het resultaat is positief en daarmee groeit haar aanzien en respect bij de dorpsgemeenschap en de gemeente. De ervaring van het maken van de dorpsplannen en de ruimtelijke visie heeft veel betekend voor de Raad van Overleg. In de interviews worden ze veelvuldig genoemd. Deze ervaringen hebben de Raad van Overleg professioneler en onafhankelijker gemaakt. Het zelfvertrouwen is steeds meer gegroeid. Ook is er ruime ervaring met de gemeentelijke organisatie, ambtelijk zowel als politiek. *“Wij kennen de gemeente en weten hoe het daar werkt.”*, aldus de Raad van Overleg.

Wat betreft de **relatie tussen de Raad van Overleg en de gemeente** heeft de 30-km zone kwestie er toe geleid dat er resultaat is geboekt bij de gemeente en dat het krediet verder is opgebouwd. Voor het overige blijkt uit de interviews dat er een gewoonte is om elkaar vroegtijdig te informeren, te overleggen en te evalueren. Men weet elkaar over het algemeen gemakkelijk te vinden en als de gemeente de Raad van Overleg ‘vergeten’ wordt door de gemeente, dan wordt zij hierover ook op haar vingers getikt.

5. Discussie

Dit hoofdstuk bevat een reflectie op de resultaten zoals tot nu toe beschreven in het rapport. Dit gebeurt aan de hand van de beantwoording van de vijf onderzoeksvragen, zoals deze in paragraaf 1.3 zijn beschreven. In de eerste paragraaf van dit discussiehoofdstuk worden de resultaten van de cases gebruikt om de vraag te beantwoorden over de rol die de informele en formele communicatie spelen in de huidige interactie tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten (een samenvattende beantwoording van onderzoeksvraag 1 tot en met 3). De tweede paragraaf geeft antwoord op de vraag welke factoren het interactieproces bepalen. De resultaten van de drie specifieke cases worden geabstraheerd naar dorpsbelangenorganisaties in de Achterhoek (onderzoeksvraag 4). Vervolgens worden de belangrijkste bepalende factoren benoemd die in de cases aan de orde zijn gekomen. In de derde paragraaf volgt dan de discussie over de verwachte effecten van de gemeentelijke herindeling op de interactie tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten (onderzoeksvraag 5). Dit gebeurt aan de hand van een reflectie op de opmerkingen van geïnterviewden op vragen over dit onderwerp. De laatste paragraaf heeft als inhoud een reflectie op het in dit onderzoek opgestelde proces-model.

5.1 Formele en informele communicatie in de interactie

Uit het onderzoek blijkt dat de informele communicatie door de geïnterviewden in de cases niet direct als een communicatievorm van betekenis wordt gezien. Dit kan ermee te maken hebben dat informele communicatie voor dorpsbewoners zo vanzelfsprekend is dat zij dat niet als bijzonder van belang ervaren. In de interviews merkte ik dat het in eerste instantie niet als communicatievorm werd genoemd, als ik ging doorvragen bleek dat bestuursleden van dorpsbelangenorganisaties en medewerkers van de gemeente ‘natuurlijk’ dat soort contacten hadden en dat ze elkaar in allerlei verband tegenkwamen. Overigens maakt dit aspect van ‘vanzelfsprekendheid’ het lastiger dan verwacht om informatie te verzamelen over de informele communicatie. Voor een deel van de geïnterviewden was het een zodanig logisch onderdeel van hun dagelijks leven, dat ze zich nauwelijks die ontmoetingen voor de geest kunnen halen. Wellicht vonden ze het daarom soms ook vragen waar ze niet direct ‘goed raad mee wisten’.

Toch blijkt uiteindelijk uit het onderzoek dat toevallige ontmoetingen in de vrije tijd of in een ander werkverband geen grote rol spelen in het verloop van de interactie. Het is weliswaar zo dat het dicht bij elkaar wonen het kan vergemakkelijken om - in een toevallige ontmoeting in het winkelcentrum of in het dorpshuis - een (informatieve) vraag te stellen, die op dat moment nog niet beantwoord is via de formele weg. Een dergelijke ontmoeting kan enigszins drempelverlagend werken. Maar het heeft geen invloed op de besluitvorming. Dat komt unaniem naar voren in de interviews. Het lijkt erop dat er een soort ongeschreven regel is dat er in dergelijke ontmoetingen geen onderhandelingen worden gevoerd. Het wordt door de dorpsbelangenorganisaties dan ook niet gezien als een middel om invloed mee uit te oefenen.

Een aantal keer is in de interviews aan de orde gekomen dat de mogelijkheid tot informele communicatie ook een lastige kant heeft. Het kan zijn dat het dicht bij elkaar wonen, het soms lastiger maakt om werk en privé te scheiden en objectief te blijven als gemeentelijk bestuurder of als ambtenaar. Dit wordt door de betreffende ambtenaren en bestuurders overigens niet als probleem gezien, maar wel als een factor waar bewust mee omgegaan wordt.

Een van de aspecten van wonen in hetzelfde dorp, is dat inwoners hier ook samen zijn opgegroeid en elkaar om die reden kennen. Dit blijkt wel een rol spelen, vooral voor zoiets als het opbouwen van een relatie. Het heeft te maken met waarden als respect en vertrouwen. Als je elkaar al lange tijd kent en ook in allerlei omstandigheden meemaakt, dan ken je elkaar beter dan wanneer een bespreking over een kwestie de eerste kennismaking is. Toch blijkt wel dat voor een dorpsbelangenorganisatie die een relatie op wil bouwen, toevallige ontmoetingen niet noodzakelijk zijn. De relatie kan opgebouwd worden via het organiseren van formele ontmoetingen met een informeel karakter, zoals het uitnodigen van de raadsleden om ter plekke in

het dorp te komen kijken, of het bijwonen van gemeentelijke informatiebijeenkomsten. Uiteraard kunnen hierbij programmaonderdelen met een meer informeel karakter een goede rol vervullen.

5.2 Bepalende factoren in het interactieproces

Eigenschappen

In het onderzoek is de meeste informatie verkregen over de factor eigenschappen in het procesmodel. Het lijkt er op dat dit een van de meest bepalende factoren in het interactieproces is. Dit ondersteunt de gedachtegang van het procesmodel, waarbij de habitus (de 'gewoonlijke staat') grote invloed heeft op houding, opvattingen en activiteiten. De factor eigenschappen is onderdeel van de habitus (zie paragraaf 2.3, Figuur 2.4).

Allereerst zijn er een aantal eigenschappen naar voren gekomen die gelden voor alle dorpsbelangenorganisaties. Een vanzelfsprekende eigenschap is maatschappelijke betrokkenheid als inherente motivatie om actief te zijn in het bestuur. Dorpsbelangenorganisaties beschikken over het vermogen om initiatief te nemen, om ideeën om te zetten in goed onderbouwde plannen, om de dorpsbevolking bij ontwikkelingen te betrekken, hen te mobiliseren en om door te zetten. Dit kan worden samengevat met de in de interviews meermalen naar voren komende opmerking 'weten wat haalbaar is'. Uiteraard is dit nauw verbonden met de factor ervaring uit het procesmodel. Met 'vallen en opstaan' wordt dit geleerd.

De kwaliteiten van het bestuur (o.a. bestuurservaring, mogelijkheden om tijd beschikbaar te stellen, organisatietalent, kennis van de gemeentelijke organisatie, ambities voor het dorp) bepalen in sterke mate de mogelijkheden die een dorpsbelangenorganisatie heeft. Uit de interviews is naar voren gekomen dat het samenwerken als team binnen het bestuur vrij natuurlijk en goed verloopt en daarmee geen groot aandachtspunt is.

De vraag of de kleine kernen in een gemeente samen optrekken, of geïsoleerd van elkaar onderhandelen met de gemeente, wordt voor een belangrijk deel bepaald door het feit of het bestuur hier - in hun specifieke situatie - wel of niet een meerwaarde in ziet. Dit illustreert het feit dat de eigenschappen van het bestuur van de dorpsbelangenorganisaties zeer bepalend zijn voor de koers die wordt gevaren.

Houding en opvatting

Bovenstaande factoren zijn samen genomen omdat in het onderzoek over houding en opvatting afzonderlijk relatief weinig informatie naar voren is gekomen. Tevens blijken beide factoren elkaar in de praktijk grotendeels te overlappen. Voor het onderzoek is het ook niet essentieel om een scherp onderscheid te maken tussen houding en opvatting. Daarom worden ze hier samen beschreven.

Uit de cases komen opmerkelijke verschillen naar voren in mate van zelfvertrouwen. Kort gezegd varieert dit van *"er kan nooit iets"* tot *"Kijk eens, wij hebben hard gewerkt, nu moet de gemeente ook haar verantwoordelijkheid nemen."* tot *"De gemeente is er om ons gelukkig te maken"*. Het blijkt dat het opdoen van ervaring in het ondernemen van activiteiten met een positief resultaat het zelfvertrouwen vergroot. Dit is duidelijk te zien in de case van Keijenburg, waarbij bijvoorbeeld het binnenhalen van subsidie een positief omslagpunt is. Een ander voorbeeld is Beltrum, waar het zelfvertrouwen van de Raad van Overleg opnieuw groeit, doordat ze succesvol actief zijn in de 30-km zone kwestie als bemiddelaar tussen dorpsbewoners en gemeente.

De mate van zelfvertrouwen is nauw verbonden met de houding die de dorpsbelangenorganisatie heeft naar de gemeente toe. Dit wordt beschreven aan de hand van de mate van afhankelijkheid van de dorpsbelangenorganisatie in opstelling naar de gemeente toe. Opnieuw blijken er verschillen te bestaan tussen de cases. In Keijenburg is een door alle geïnterviewden herkende ontwikkeling geweest van de houding van de dorpsbelangenorganisatie: van een

afhankelijke opstelling 'Jan met de pet' naar een onafhankelijker houding, doordat de dorpsbelangenorganisatie meer zelfstandig aan de slag is gegaan. De sterke onafhankelijke opstelling van de Raad van Overleg Beltrum uit zich bijvoorbeeld doordat zij heel goed weet dat de politiek de Raad van Overleg en in het bijzonder de dorpsbewoners nodig heeft. *"De politiek wil kiezers tevreden stellen en aangezien wij namens 3200 kiezers spreken..."*, aldus de Raad van Overleg Beltrum.

Als voorbeeld van het verschil in houding die dorpsbelangenorganisaties aannemen drie kenmerkende verschillen. Hierbij gaat het er niet om wie het goed of fout heeft gedaan, maar wel wat de (in dit geval financiële) consequenties van houding kunnen zijn. In IJzerlo hechten bewoners groot belang aan onafhankelijkheid. Mede daarom hebben ze zelf een grote financiële bijdrage geleverd aan de renovatie van het dorps huis. In Keijenborg is dit niet gebeurd, maar is geld gevonden via Europese subsidieregelingen.

Tevens is in het onderzoek aan de orde gekomen dat houding kan voortkomen uit diepgewortelde verhoudingen tussen gemeente en dorpsbelangenorganisatie. In het geval van **IJzerlo** is wel door geïnterviewden opgemerkt dat het terug te voeren valt op de agrarische geschiedenis van de streek. Over IJzerlo is gezegd dat dit vanouds een buurtschap was waar alleen armere, maar wel vrije boeren woonden. Deze waren sterk op elkaar aangewezen en dat verklaart de hechte gemeenschap en de houding van onafhankelijkheid. Deze bewering wordt door literatuur ondersteund (Beukelaar *et al.*, 2004). Als gekeken wordt naar de andere cases, dan zou de sterke gemeenschap in **Beltrum** en de pro-activiteit terug te voeren zijn op de specifieke geloofsgeschiedenis van dit deel van de Achterhoek. Beltrum is namelijk onderdeel van een Rooms-Katholieke 'enclave' temidden van een protestantse omgeving (Buter *et al.*, 1983). In **Keijenborg** komt dan de aloude concurrentiestrijd tussen Hengelo en Keijenborg naar voren als een belangrijke factor vanuit het verleden die nog steeds een rol speelt.

Dergelijke gedachten passen exact in Pierre Bourdieu's gedachtelijn, zoals te lezen is in de bespreking van zijn werk in paragraaf 2.1. Het ondersteunt zijn opvatting dat mensen veelal onbewust handelen volgens bepaalde 'van jongs af aan aangeleerde patronen'. Het voert te ver om op dit aspect in dit onderzoek verder door te gaan. Hiervoor verwijs ik naar literatuur over de cultuurhistorie van de Achterhoek (Buter *et al.*, 1983; Krosenbrink, 1994; Beukelaar *et al.*, 2004)

Sociale context

Belangrijkste actoren hierin zijn de gemeente en de dorpsgemeenschap, waartussen de dorpsbelangenorganisatie opereert.

Gemeenten blijken heel verschillend. De gemeente Eibergen staat bekend als progressief en mensgericht. Er is een formeel kleine kernen beleid en er is al meerdere jaren een contact-ambtenaar actief. Dat maakt het voor Beltrum uiteraard makkelijker om zich te ontwikkelen. De jaarlijkse structurele subsidie voor de dorpsbelangenorganisaties is geksterend door de gemeente wel het 'ego-potje' genoemd. Deze bijdrage geeft de dorpsbelangenorganisatie waardering voor wat zij doen voor het algemeen belang, het zorgdragen voor de leefbaarheid van een van de dorpsgemeenschappen in de gemeente. Deze omschrijving bevat een belangrijk waarderend aspect van deze financiële bijdrage, die ook wel door dorpsbelangenorganisaties in 'teleurgestelde' zin is geuit, als er geen bijdrage door de gemeente werd gegeven.

Dit onderzoek richt zich vooral op de relatie tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten en niet zozeer op de relatie met de dorpsgemeenschap zelf (zie Figuur 6 in paragraaf 3.1). Toch noemen de geïnterviewden deze specifieke relatie veelvuldig, vooral de bestuursleden van de dorpsbelangenorganisaties. Vooral met betrekking tot Ons Aller Belang IJzerlo komt een hechte relatie met de dorpsgemeenschap naar voren die gekenmerkt wordt door saamhorigheid. Ook blijkt het verankerd zijn in de dorpsgemeenschap, ook in formele zin, een rol te spelen in de manier waarop de gemeente met de dorpsbelangenorganisatie omgaat. Zo komt in de cases van Beltrum naar voren dat het hebben van een eigen dorpsplan, in de ogen van

de gemeente, hen laat spreken namens de bevolking van het dorp. Daarmee verwerft de Raad van Overleg Beltrum een betere positie als gesprekspartner van de gemeente. In de kwestie van Keijenburg is te zien hoe belangrijk het is om als verenigingen in het dorp samen op te trekken. In de beginfase gebeurt dit niet. Daarom houdt de gemeente 'de boot af'. Zij kan geen besluiten nemen op basis van de tegenstrijdige en onuitgewerkte wensen.

Per 1 januari 2005 wordt de gemeentelijke herindeling van kracht en is er sprake van nieuwe gemeenten. De gemeente als gesprekspartner zoals die in dit onderzoek aan de orde is gekomen, bestaat dan formeel niet meer. Daarom is voor het doel van dit onderzoek een verdere beschrijving van de huidige gemeente van weinig belang. De nieuwe gemeenten komen bij de discussie over de verwachte effecten van gemeentelijke herindeling aan de orde.

Activiteiten

De mate van ontwikkeling van de dorpsbelangenorganisatie is sterk verbonden met het aantal activiteiten dat zij ontplooit. Met het organiseren van activiteiten neemt ook de opgedane ervaring toe van de dorpsbelangenorganisatie. Deze ervaring kan weer bij volgende activiteiten worden benut. Dit komt overeen met de beweging in het procesmodel waar door het doen van activiteiten de ervaring toeneemt. Daarmee verandert de habitus. Uiteraard zijn er grenzen aan de mate van activiteit. Zo vinden er in een buurtschap logischerwijs minder planontwikkelingen plaats dan in een grotere kern. De activiteiten die een positief resultaat hebben, blijken ook een grote bijdrage te leveren aan het zelfvertrouwen van de dorpsbelangenorganisatie en de daarmee verbonden mate van afhankelijkheid van de gemeente.

Een specifieke activiteit is het betrekken van externe partijen bij dorpsbelangen die spelen zoals te zien is in Beltrum. Deze partijen ondersteunen de dorpsbelangenorganisatie in haar interactie met de gemeente. Voor de Raad van Overleg Beltrum is het een normale gang van zaken (een eigenschap). *"We hebben zelf veelal geen tijd om plannen inhoudelijk body te geven. Het voordeel is ook dat het plan onafhankelijker wordt van onze persoonlijke voorkeuren. Het inhuren van experts is ook positief omdat zij ook de wegen weten te bewandelen om aan subsidie te komen."*

Bij de gemeente Eibergen is projectgeld beschikbaar voor dit doel. Het bestuur van de dorpsbelangenorganisatie van Keijenburg heeft directe link met het Plattelandshuis Achterhoek / Liemers en heeft ook gaandeweg contact gemaakt met externe subsidiemogelijkheden. De dorpsbelangenorganisatie van IJzerlo lijkt meer 'op zichzelf' te opereren. Expertise wordt gezocht binnen de eigen gemeenschap. Zo is bijvoorbeeld een boek dat ter gelegenheid van het 100-jarig bestaan van Ons Aller Belang is gemaakt over de gemeenschap, bewust door de enige uitgeverij in IJzerlo gemaakt.

Het inzetten van expertise, die zelf niet binnen de dorpsbelangenorganisatie voorhanden is, en daarmee het activeren van een extern netwerk, blijkt een succesfactor. Het kan positief werken in die situaties, waarin er sprake is van een impasse tussen de dorpsbelangenorganisatie en de gemeente. Nieuwe partners kunnen een frisse en meer objectieve blik meebrengen. Ook kunnen ze helpen de positie van de dorpsbelangenorganisatie ten opzichte van de gemeente te versterken.

Ervaring

Uit de drie cases is vooral de ervaring naar voren gekomen die dorpsbelangenorganisaties hebben opgedaan in het onderhandelen met de gemeente. Het blijkt dat de dorpsbelangenorganisaties op verschillende wijze proberen om met de gemeente tot overeenkomst te komen. In principe zijn er drie mogelijkheden, als drie verschillende wegen om te bewandelen door de dorpsbelangenorganisaties.

1. Allereerst is er de bestuurlijke weg via de wethouder. Alle dorpsbelangenorganisaties bewandelen deze weg. Ze kaartten kwesties aan op het wekelijkse spreekuur van de wethouder. Indien nodig vraagt de wethouder of de betreffende ambtenaar kan aanschuiven.
2. Een tweede weg die beschikbaar staat is de ambtelijke weg via de gemeentelijke medewerkers. Soms betekent dat 'langs het kantoor gaan, als je toevallig in de buurt bent'. Ook bellen de dorpsbelangenorganisaties de medewerkers op om een afspraak te maken.

3. De derde weg die bestaat is de politiek weg via de gemeenteraad. Voor Keijenborg heeft deze mogelijkheid veel uitgemaakt. In IJzerlo is er tot nu toe geen gebruik van gemaakt, omdat er geen aanleiding toe wordt gezien.

De drie wegen hebben een verschillende zwaarte. De dorpsbelangenorganisaties zien de weg via de gemeenteraad over het algemeen als één van een zwaardere klasse. Daarmee worden gemeentebestuur en ambtenaren 'omzeild'. Het kan zijn dat de dorpsbelangenorganisatie, door deze weg te bewandelen, de relatie met het gemeentebestuur en de ambtenaren onder druk zet. De 'route' via de gemeenteraad kan eventueel een bestaande impasse doorbreken in de relatie tussen dorpsbelangenorganisatie en het bestuur, bijvoorbeeld in de persoon van een wethouder. Dit is gebeurd in de kwestie van Keijenborg. Daarin hebben ook de media een rol gespeeld. Het heeft positief uitgewerkt voor de dorpsbelangenorganisatie, maar er heeft wel een collegecrisis plaats gevonden. Over de Raad van Overleg Beltrum wordt het volgende gezegd. *"Ze weten het spel heel goed te spelen. Ze kunnen zelf inschatten welke weg ze willen bewandelen. Ze zijn daarin flexibel."* Hieruit blijkt een impliciete waardering voor het gebruiken van de verschillende wegen.

Een enkele keer is door geïnterviewden gesproken over het ingevoerde duale stelsel in de gemeenten. Dit houdt in dat de gemeenteraad meer invloed heeft gekregen en de bestuurders als het ware uitvoering geven aan de besluiten van de gemeenteraad. In de case Keijenborg kwam een positieve opmerking aan de orde: *"Het duale stelsel maakt het makkelijker om dingen via de raad te spelen. We weten hoe we dat moeten doen, we hebben er ervaring mee."* Aldus de SMW. In IJzerlo werd over de weg via de gemeenteraad gezegd: *"We werken niet zozeer via de raad, die is te groot."*

Uit de cases is ook politieke ervaring naar voren gekomen als een type ervaring dat van belang is. Op dit moment is in Keijenborg een van de bestuursleden van de dorpsbelangenorganisatie tevens raadslid. *"In de situatie van het dorpshuis is het een van de cruciale factoren geweest. Het gaat er ook om de juiste mensen binnen het apparaat te kennen. Je zit erbovenop, je kunt lobbyen voor raadsfractiemeerderheden en je wordt serieus genomen. Je kent de gevoelheden in de raad en je kunt vragen die komen inschatten."*, aldus de SMW. Tegelijkertijd wordt ook genoemd dat het hebben van een dubbele pet ook moeilijk kan zijn. De verschillende rollen moeten goed gescheiden blijven. Zelfs als dat voor de persoon in kwestie goed lukt, kan het toch gemakkelijk discussie en onduidelijkheid opleveren bij anderen. Overigens is in Beltrum deze combinatie van functies niet mogelijk, zoals opgenomen in de statuten van de Raad van Overleg.

Relatie tussen de dorpsbelangenorganisatie en de gemeente

In de cases komen verschillende beelden naar voren met betrekking tot de aard van de relatie tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten.

Tussen de Raad van Overleg Beltrum en de gemeente is er een basis van onderling vertrouwen. De gemeente noemt als sterk punt van de Raad van Overleg Beltrum dat er sprake is van een 'amicale' en tevens 'zakelijke' relatie. Er blijft uiteraard sprake van verschillen en gaan er wel eens dingen mis. *"De 'gewone burger' heeft meer het beeld van tegenovergestelde belangen: wij en de gemeente. Wij kijken er reëler naar. Soms word je wel bevestigd in het algemene beeld van de gemeente: de ambtelijke molens malen nu eenmaal langzaam. We moeten wel vechten om het belang van de kleine kern."*, aldus de Raad van Overleg. Van de kant van de gemeente wordt de wederzijdse afhankelijkheid aangestipt. *"Voor de geloofwaardigheid van de Raad van Overleg is het nodig dat ambtenaren hun beloften nakomen. Anders is het zo dat de Raad van Overleg hun dorpsbewoners vertellen dat iets 'dan en dan' geregeld is en als dat vervolgens niet gebeurt, verliezen ze hun geloofwaardigheid."*

De relatie tussen Keijenborg en de gemeente Hengelo heeft een sterke ontwikkeling doorgemaakt. De dorpsbelangenorganisatie zegt hierover het volgende: *"De manier van werken van de SMW is veranderd van 'vechten tegen de bierkaai' naar gelijkwaardig overleg. Minder tegenover elkaar en meer samen."*

De relatie tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten heeft ook te maken met de onderlinge verhouding tot elkaar. Elke activiteit die een dorpsbelangenorganisatie met goed gevolg doet onderneemt, draagt bij aan een sterkere positie van de dorpsbelangenorganisatie. Hiermee laat de dorpsbelangenorganisatie immers zien wie zij is en wat zij kan. Daarmee verandert de onderlinge verhouding. Als een gemeente het als haar taak ziet om een dergelijke ontwikkeling van de dorpsbelangenorganisaties te ondersteunen, dan kan deze ontwikkeling nog sneller verlopen. Maar ook voor de dorpsbelangenorganisatie zelf, staan voldoende wegen open binnen de gemeente (via bestuur, ambtenaren of raad) om hun positie te versterken.

Uiteraard geldt voor elke dorpsbelangenorganisatie dat zij 'moet werken' met de gemeente waar zij deel van uitmaakt. De ene gemeente is in de praktijk nu eenmaal vooruitstrevender dan de andere. Daar heeft een dorpsbelangenorganisatie slechts beperkte invloed op. Het is een deel van de sociale context. Een dorpsbelangenorganisatie heeft uiteraard wel veel meer invloed op 'haar deel van de relatie'. Zij kan wel haar energie richten op het versterken van de eigen organisatie en haar positie ten opzichte van de gemeente.

Samenvattend: de belangrijkste bepalende factoren in het interactieproces

Uit de analyse van de cases blijkt dat vooral de eigenschappen van de dorpsbelangenorganisaties veelvuldig naar voren komen. Er is daarbij een sterke overlap met de factor opgedane ervaring. Deze overlap is niet verwonderlijk aangezien het opdoen van ervaring de eigenschappen van de dorpsbelangenorganisatie verandert. Samen vormen zij de habitus, zoals in het procesmodel is beschreven (zie paragraaf 2.3, Figuur 2.4). Het begrip eigenschappen van een dorpsbelangenorganisatie is echter te veelomvattend om als basis te dienen voor conclusies en aanbevelingen. In deze paragraaf worden de belangrijkste eigenschappen dan ook verder benoemd. In het interactieproces zijn al deze eigenschappen van elkaar afhankelijk en met elkaar verbonden en het is dan ook moeilijk om specifieke eigenschappen aan te wijzen. De onderstaande eigenschappen zijn in het geheel van de analyse wel boven komen drijven als de factoren die grote invloed op het welslagen van het geheel gehad hebben.

Onderstaande factoren zijn geselecteerd op grond van de mate waarin de dorpsbelangenorganisaties zelf invloed hierop kan uitoefenen. Factoren die duidelijk gebonden zijn aan het functioneren van de gemeente zijn niet of in veel mindere mate beïnvloedbaar door de dorpsbelangenorganisatie.

- De **'leidinggevende' kwaliteiten van het bestuur** die tot uiting komen in het vermogen om, samen met de dorpsbevolking, ideeën om te zetten in onderbouwde plannen en deze vervolgens ook te realiseren. 'Weten wie je bent, wat je wilt en wat haalbaar is.'
- Het **vermogen om strategisch gebruik te maken van diverse communicatievormen** in verschillende fases van het interactieproces en daarbij flexibel gebruik te maken van de verschillende mogelijkheden die er zijn: de politieke, de bestuurlijke en de ambtelijke.
- Het **vermogen om in netwerkverband te werken** en dit netwerk op te bouwen en aan te wenden voor de eigen doelstelling.
- Het **vermogen om een vertrouwensrelatie op te bouwen**, zowel met de eigen achterban (dorpsbewoners) als de gemeente (ambtenaren en politiek). Het gaat hier om de geloofwaardigheid van de dorpsbelangenorganisatie.

5.3 Verwachte effecten van de gemeentelijke herindeling

Op 1 januari 2005 is de gemeentelijke herindeling in de Achterhoek een feit. Uit de interviews komt naar voren dat het onderwerp de dorpsbelangenorganisaties tot nu toe niet bijzonder bezighoudt. Langzamerhand wordt er wel iets meer aandacht aan besteed en over nagedacht.

De feitelijke uitwerking van de herindeling blijkt per case heel verschillend. Zo is Keijenborg nu een van de drie kernen in de huidige gemeente Hengelo. Straks wordt Keijenborg een van de zeventien kernen in de nieuwe gemeente Bronckhorst. In deze gemeente gaan de vijf gemeen-

ten Hengelo, Hummelo & Keppel, Steenderen, Vorden en Zelhem samen. In de nieuwe gemeente Bronckhorst wordt Zelhem het grootste dorp (6.500 inwoners), Hengelo heeft 4.500 inwoners en Keijenberg 1500. De situatie van Beltrum is vergelijkbaar. Daar gaan de vier gemeenten (Borculo, Ruurlo, Eibergen en Neede) samen op in de nieuwe gemeente Berkelland en wordt ook Beltrum een van de vele kleine kernen. In IJzerlo is de situatie anders. IJzerlo is nu een van de zeven kernen van Aalten. Deze kernen werken op dit moment al onderling samen. Straks komt er de kleinere gemeente Dinxperlo bij met een kleine kern. Deze situatie lijkt feitelijk meer op een uitbreiding van de bestaande gemeente. De veranderingen voor IJzerlo zijn daarmee minder ingrijpend. Voor de Achterhoek als geheel geldt dat in een aantal situaties geldt dat de centrale kern in de oude gemeente, in de nieuwe situatie één van meerdere kernen zal zijn. Deze kernen verliezen dus hun centrale plek.

Stand van zaken van het herindelingsproces in de praktijk

Het proces van gemeentelijke herindeling verloopt in de drie nieuwe gemeenten verschillend. Ook hier is IJzerlo de uitzondering. De samenvoeging van Aalten en Dinxperlo verloopt namelijk 'best moeizaam'. *"Aalten is altijd meer gericht geweest op Oost-Achterhoek en Dinxperlo op de West-Achterhoek. Dinxperlo heeft zich zo lang mogelijk tegen de herindeling opgesteld. Daarmee zijn de verschillen op scherp gezet."*, aldus de gemeente. Om die reden zal er nog het nodige werk verzet moeten worden om de gemeentelijke herindeling daadwerkelijk uit te voeren. De verwachting is dat dit in 2005 pas echt op gang zal komen.

In de nieuwe gemeente Bronckhorst, waar Keijenberg deel van uitmaakt, is inmiddels door een extern bureau een profielschets opgesteld, waarin de belangrijkste ideeën over de nieuwe gemeente zijn samengevat. De kleine kernen worden daarin niet specifiek genoemd (gemeente Bronckhorst i.o., 2004). De dorpsbelangenorganisaties zijn niet reeksrecht betrokken geweest bij het maken van deze schets. Wel is er in mei in het dorps huis in Keijenberg een informatieavond georganiseerd door de gemeente Hengelo. Op deze avond konden de bewoners van Keijenberg vragen stellen en opmerkingen plaatsen over de profielschets. Er waren slechts enkele mensen aanwezig waaronder geen bestuursleden van de dorpsbelangenorganisatie. Er lijkt enige huiver bij de gemeentebestuurders om specifieke aandacht te geven aan de verscheidenheid van de kleine kernen. De huidige burgemeester wil *"waken voor dorpsme"*.

In de nieuwe gemeente Berkelland is inmiddels een visie vastgesteld voor de nieuwe gemeente (Klankbordgroep Berkelland, 2004). Het dorps- en wijkgericht werken staat hierin centraal en het is de bedoeling dat dit via het opbouwwerk wordt ondersteund. Deze visie is met meerdere partijen, waaronder de dorpsbelangenorganisaties opgesteld. De gemeente gaat ook een kleine kernvisie maken. Ook in de nieuwe functiebeschrijvingen krijgt de rol van contact-ambtenaar voor de kleine kernen een plek. *"In de nieuwe gemeente komt er ook een aanspreekpunt voor de kleine kernen. Dit zijn twee formatieplaatsen bij de gemeentewinkel: een hoofdpersoon en een ondersteuner."*, aldus de gemeente.

Verwachtingen ten aanzien van de nieuwe gemeentelijke organisatie

In de interviews zijn verschillende gedachten naar voren gekomen ten aanzien van de nieuwe gemeentelijke organisatie. Allereerst blijkt het veranderen van de geografische afstand tot het gemeentehuis voor de dorpsbelangenorganisaties geen punt van zorg. Men denkt wel dat de afstand op een andere manier zal vergroten. Over de situatie voor Keijenberg is het volgende gezegd: *"Nu staat de deur open en kan een ieder zo binnenlopen. Straks zal dat op afspraak moeten."* *"De aard van het contact zal veranderen. Je kunt minder makkelijk even langsfietsen."*, aldus de gemeente. Deze verwachte verandering duidt er op dat de contacten met het gemeentehuis minder persoonlijk zullen zijn en dat er meer op afstand wordt bestuurd.

Een tweede verwachte verandering heeft te maken met een van de redenen voor de gemeentelijke herindeling, namelijk het - als gemeente - in huis kunnen halen van meer specialisten: ambtenaren met meer kennis van een specifiek vakgebied. Vanuit de gemeenten klinkt de waarschuwing aan de dorpsbelangenorganisaties om hier alert op te zijn. Daar waar ze nu met

een persoon kunnen praten die van 'alles een beetje weet', zullen ze er straks alert op moeten zijn dat alle specialisten gehoord zijn bij een kwestie. De dorpsbelangenorganisatie van Beltrum vindt het niet direct nodig dat de gemeente zelf meer specialistische kennis in huis heeft. Bij hen is de verwachting dat er straks meer 'schijven' zullen zijn en dat er minder direct contact met ambtenaren zal zijn. *"We zullen nog alerter blijven. Het zal moeilijker zijn om gangen te bewandelen. Straks zijn er meer schijven. De tussenlaag krijgt meer macht. De dingen duren langer"*. De dorpsbelangenorganisatie in Keijenburg sprak de verwachting uit dat er in de nieuwe situatie beleidsmatig gezien meer aandacht en van een hogere kwaliteit kan komen voor de kleine kernen. Van de kant van de gemeente Hengelo werd uitgesproken dat het belangrijkste (dan) is dat de ambtenaren en bestuur zich oriënteren wat er gebeurt en wat er speelt in de dorpen. *"Daarbij is het belangrijker dat ze 'feeling' hebben met het dorpsleven, dat ze weten hoe dingen gaan in een dorp, bijvoorbeeld dat er allerlei overlappen bestaan in een kleine gemeenschap. Dit is belangrijker dan dat ze nou alle personen in het dorp kennen."*, aldus de gemeente.

Ook zijn er verwachtingen (en wensen wellicht) betreffende de toegankelijkheid van de nieuwe gemeenten. Van de kant van de gemeente Hengelo wordt gezegd: *"Straks zijn er fulltime wethouders. Er is dus meer tijd om de wethouder te spreken te krijgen om dingen door te spreken."* In Keijenburg wordt meer evenredigheid in besluitvorming verwacht. *"De investeringslijst moet nu verdeeld worden over 20 dorpen en niet meer over Hengelo en Keijenburg"*. In deze specifieke situatie is er de hoop dat men af is van de 'aloude' Keijenburg-Hengelo strijd. Voor de gemeente Bronckhorst is de verwachting dat de politiek meer daadkrachtig zal zijn, met wel daarbij de opmerking van kant van de dorpsbelangenorganisatie: *"Het zijn wel dezelfde mensen"*. Dit geeft aan de veranderingen tijd nodig zullen hebben. De dorpsbelangenorganisatie van Beltrum heeft dit scherp voor ogen. *"Het eerste jaar van de herindeling zal een verloren jaar zijn, de gemeente is dan intern gericht en bezig om orde op zaken te stellen. Er speelt ook de stoelendans van ambtenaren."*

Als laatste zijn er ook verwachtingen uitgesproken ten aanzien van de ondersteuning van de gemeente aan de dorpsbelangenorganisaties in de nieuwe situatie. Keijenburg ontvangt nu geen financiële steun. De herindeling is wellicht een kans om die alsnog te krijgen. *"Misschien kunnen we straks wel subsidie krijgen, als blijkt dat dat bijvoorbeeld wel gebeurt in andere gemeenten die er bij komen."* Voor de dorpsbelangenorganisatie in Beltrum is de situatie eerder andersom. *"De financiële bijdrage zal eerder minder worden dan meer. Sommigen vinden dat een goed idee, omdat je dan meer onafhankelijk zou zijn. Volgens ons is dat een schijnonafhankelijkheid."*

Verwachte gevolgen voor de relatie met de gemeente

Hier is door de betrokkenen nog weinig over te zeggen, omdat als het gaat om personen, er nog veel onduidelijk is. Het is nog niet duidelijk wie bijvoorbeeld in het nieuwe gemeente-bestuur komen. Keijenburg: *"Het is nog onduidelijk wie straks in het gemeentebestuur komen. We weten dus ook niet met wie we contact moeten leggen en onderhouden. Dat wachten we af."* IJzerlo: *"Het is nog niet bekend wie dat zullen zijn. We hopen er het beste van. Daar hebben we geen invloed op. Het zou leuk zijn als de ambtenaren zich wat vriendelijker opstelden"*. De politieke invloed zal niet meer zo dicht bij huis liggen. De kansen zijn veel kleiner dat raadsleden of wethouders uit het eigen dorp komen.

Hieruit blijkt dat elke dorpsbelangenorganisatie en elke gemeente in de nieuwe situatie nieuwe relaties zullen moeten opbouwen. Gemeente Hengelo: *"Zowel de SMW als de gemeente zelf krijgt te maken met een veranderend netwerk, andere contactpersonen. Opnieuw aan elkaar snuffelen is wederzijds."* Keijenburg: *"Een actie van ons kan zijn om straks de nieuwe betrokken raadsleden en wethouders uit te nodigen in ons dorp."*

Verwachte gevolgen voor de taak van de dorpsbelangenorganisaties

Het lijkt erop de gemeentelijke herindeling een kans is voor de dorpsbelangenorganisaties om hun positie te versterken. De gemeente komt meer op afstand te staan en zou meer een beroep op hen kunnen doen, als intermediair en als spreekbuis van de dorpsamenleving. Een aantal opmerkingen ondersteunen deze gedachte. Beltrum: *“Onze invloed wordt groter, omdat de gemeente ons veel meer nodig zal hebben, aangezien zij zelf meer op afstand zal komen te staan.”* Gemeente Hengelo: *“Een deel van de huidige taken van de ambtenaren, namelijk de aandacht voor kleinschaligheid zal naar de dorpsbelangenorganisaties verschuiven. De gemeente vertegenwoordigt straks het algemeen belang en dat is op de schaal van de hele gemeente. Logischerwijs is er minder aandacht door ambtenaren voor kleinschaligheid.”*

In Keijenborg is er de gedachte om de band met de dorpsbevolking te versterken. *“We moeten nu zelf de dorpsbevolking mobiliseren. We zullen harder binnen het dorp moeten lobbyen om mensen betrokken te krijgen. Wij zouden elk jaar of twee keer per jaar een aansprekende activiteit willen organiseren waar we de bevolking willen vragen wat zij belangrijk vinden voor het dorp en waarmee zij de gemeente wakker willen schudden. De nieuwe raadsleden komen waarschijnlijk niet meer uit Keijenborg. Daarom is het belangrijk dat de SMW die geluiden uit het dorp inhaleert en onder de aandacht brengt van de gemeente.”*

Over het algemeen wordt wel gedacht dat de taak van de dorpsbelangenorganisaties zwaarder zal worden. *“In principe verzwakt de taak van de SMW. In de praktijk niet, omdat er juist ruimte komt voor nieuwe dingen, omdat het dorpshuis klaar is”.* Keijenborg: *“Het nadeel is dat Keijenborg kleiner wordt op de kaart. We zullen nog harder moeten werken.”* Gemeente Hengelo: *“Er is meer te doen voor de dorpsbelangenorganisaties. Ze zouden zich moeten ontwikkelen tot dorpsraden, die democratisch werken. Het zal moeilijker voor dorpsbelangenorganisaties worden om hun voorzieningen te behouden.”* Keijenborg: *“Het zal nu meer moeten gaan om goede plannen en onderbouwing, want de raad moet keuzes maken. Dit vraagt wel professionalisering van de dorpsbelangenorganisaties”.* De taak van dorpsbelangenorganisaties kan ook verzwaken, omdat er nu meerdere kleine kernen onderdeel uitmaken van de gemeente. Dit wordt hieronder besproken.

Meerdere kleine kernen in de nieuwe gemeente

In twee van de cases worden er nieuwe gemeenten gevormd met tientallen kleine kernen. Over dit aspect van de nieuwe situatie zijn verschillende gezichtspunten. In de case van Keijenborg komt een lastige en een positieve kant hiervan naar voren. Aan de ene kant: *“Het zal moeilijker worden, omdat er meerdere dorpen zullen zijn”.* Deze opmerking legt meer de nadruk op concurrentie. Aan de andere kant is er de verwachting dat meerdere dorpen tegenover de hoofdkern, de besluitvorming meer evenredig zal maken. Minder automatisch gaat het meeste geld naar de hoofdkern (een ‘oude’ frustratie). *“Er zijn straks 17 dorpen die om aandacht vragen. Zij houden elkaar onderling in evenwicht, want ze hebben elk een gelijke stem. Er zit wel een gevaar in dat dorpsbelangenorganisaties tegen elkaar worden uitgespeeld door de gemeente. Dit gevaar is groot als wij als dorpsbelangenorganisaties niet één stem laten horen.”* Vanuit de gedachte van onderlinge concurrentie ziet de dorpsbelangenorganisatie van Beltrum de toekomst positief tegemoet. *“We hebben een goede uitgangspositie ten opzichte van de andere kernen. We zijn zelf goed georganiseerd. Beltrum heeft als voordeel ten opzichte van Eibergen bijvoorbeeld dat we één geheel vormen als gemeenschap. Ook zijn we een redelijk grote kern.”*

Er blijken twee kanten aan de nieuwe situatie met meerdere kernen te zitten: de ‘concurrentiekant’ en de ‘samenwerkingskant’. Over de samenwerkingskant kan gezegd worden dat de schaalvergroting van de gemeente als reactie ook een schaalvergroting van de kleine kernen vraagt in de vorm van een samenwerkingsverband. In de huidige gemeenten van IJzerlo en Beltrum bestaan deze al en is er ervaring mee. In de bestaande en nieuwe gemeente van Keijenborg is er nog niet een dergelijke samenwerking.

Samenvattend: belangrijkste veranderingen voor de dorpsbelangenorganisaties

Hieronder worden de belangrijkste veranderingen op een rij gezet en vergeleken met wat al besproken is over de rol van de informele communicatie (paragraaf 5.1) en de belangrijkste bepalende factoren van het interactieproces (paragraaf 5.2).

- De **rol van intermediair** tussen dorpsleven en gemeente wordt belangrijker. Dit vraagt een actieve houding. *“De tijd van afwachten en commentaar leveren is sowieso voorbij voor dorpsbelangenorganisaties. Ze zullen pro-actiever moeten worden.”*, aldus een van de dorpsbelangenorganisaties.
- De **samenwerking met andere kleine kernen** wordt belangrijker. *“Omdat de gemeentelijke schaal groter wordt, moeten de dorpsbelangenorganisaties dat ook doen.”*, aldus een van de dorpsbelangenorganisaties. De verwachting is dat de nieuwe gemeenten zullen moeten bezuinigen, zoals algemeen in Nederland nu gebeurt. De gemeente zal lastige afwegingen moeten maken en het kan zijn dat voorzieningen in de kleine kernen onder druk komen staan. Dan is het van belang dat de kleine kernen samen op kunnen trekken om met één stem de gemeente te adviseren. Zo gezien, is deze samenwerking, een kwestie die serieus opgepakt moet worden, juist nu.
- Bovenstaande punten betekenen een **verzwaring van de taak** van de dorpsbelangenorganisaties. De dorpsbelangenorganisaties zullen professioneler moeten gaan opereren. In Beltrum zijn bijvoorbeeld goede ervaringen opgedaan met de e-mail als communicatiemiddel. De verwachting is dat dit middel meer gebruikt gaat worden. Het wordt nog belangrijker dat dorpsbelangenorganisaties met goed onderbouwde plannen komen die ze ook op een goede manier kunnen presenteren.
- Onzekerheden en kansen voor (financiële) **ondersteuning**. Als de dorpsbelangenorganisaties hun zwaardere taak oppakken, waarbij zij veel meer dan voorheen een actieve rol op zich nemen als intermediair om daarmee de groter wordende afstand tussen de nieuwe gemeente en de kleine kernen te overbruggen, lijkt ondersteuning daarbij vanuit de gemeente een logische zaak. Het is zeer waarschijnlijk zo dat gemeenten financiële ondersteuning hebben gekregen om de herindeling en schaalvergroting uit te voeren. De dorpsbelangenorganisaties investeren ook in dit proces. Het lijkt logisch dat zij daarbij ook financiële ondersteuning krijgen.

Het blijkt dat in de bespreking met geïnterviewden over de verwachtingen ten aanzien van de gemeentelijke herindeling de informele communicatie nauwelijks gespreksonderwerp is. Het is duidelijk dat de mogelijkheden voor informele contacten er niet of nauwelijks meer zullen zijn. Het is voor hen meer een constatering dan een aandachtspunt.

Als de belangrijkste bepalende factoren in het interactieproces (kwaliteiten van het bestuur, vermogen om strategisch gebruik te maken van diverse communicatievormen, vermogen om in netwerkverband te werken, vermogen om een vertrouwensrelatie op te bouwen met gemeente en eigen achterban) geplaatst worden naast de te verwachten veranderingen bij de gemeentelijke herindeling, dan valt te verwachten dat deze factoren ook in de nieuwe situatie bepalend zullen zijn. De verzwaring van de taak van de dorpsbelangenorganisaties betekent dat er meer gevraagd van het bestuur. Het doet een groter beroep op de ‘kwaliteiten van het bestuur’. De mogelijke samenwerking met andere kleine kernen, doet een beroep op het ‘vermogen om in netwerkverband te opereren’. Het ‘vermogen om strategisch gebruik te maken van diverse communicatievormen’ blijft zeker net zo belangrijk, evenals ‘het vermogen om een vertrouwensrelatie op te bouwen met gemeente en eigen achterban’.

5.4 Reflectie op het gebruikte procesmodel

Het procesmodel is als instrument gebruikt om houvast te hebben bij onderzoek van de praktijk. Er zijn vele factoren die de interactie bepalen. Het procesmodel is als middel ingezet om voor het onderzoek een bepaalde mate van focus te hebben om het onderzoek ‘behaftbaar’ te maken. Tevens is het model gebruikt om de gevonden factoren samenhangend te ordenen.

Het is het houvast geweest om zoiets 'vloeiends' als een ontwikkelingsproces te beschrijven. Een beschrijving hiervan kan alleen door het proces enigszins te laten 'stollen' en uiteen te leggen. In die zin heeft het procesmodel heel goed gewerkt om de spiraal van het interactieproces (zie Figuur 2.1) 'vast te pakken'.

In het gebruik van het model is daardoor gebleken dat de plaatsing van informatie uit de interviews onder een van de zes factoren soms in meer of mindere mate discutabel is. Het blijkt bijvoorbeeld dat met een wijziging van formulering een bepaald kenmerk van de factor ervaring naar de factor eigenschap verhuisd. Het is de vraag wanneer 'iets' geen opgedane ervaring meer is, maar vanzelfsprekend onderdeel wordt van de werkwijze van een dorpsbelangenorganisatie. Er blijkt dus overlap te zijn tussen de factoren. In de beschrijvingen van de kwesties zijn sommige factoren daarom samen genomen. De overlap zou ook verminderd kunnen worden door sommige factoren nog scherper te definiëren. Dit laatste heeft vooral betrekking op de factoren houding en opvatting.

Ik ben zelf geïnteresseerd of er niet nog andere modellen bestaan of ontwikkeld kunnen worden, die een ontwikkelingsproces kunnen beschrijven als geheel en als ontwikkeling, zonder het teveel op te delen in 'losse' factoren. Dat zou dan nog meer recht kunnen doen aan de praktijk van de geïnterviewden.

De habitus, de 'gewone staat van doen' die zo bepalend wordt geacht voor de manier van doen van de dorpsbelangenorganisaties blijkt inderdaad een grote rol te spelen in de praktijk. Ook de sociale context, in dit onderzoek de gemeente en de dorpsgemeenschap, hebben een bepalende invloed op de dorpsbelangenorganisatie. Het begrip kruispunten is in de beschrijving in dit rapport op de achtergrond gebleven. Het heeft vooral een ondersteunende rol gehad bij de beschrijving van de cases, om de cruciale veranderingsmomenten op te sporen en te begrijpen. Meer focus op kruispunten zou voor dit onderzoek hebben betekend dat in de interviews er meer doorgevraagd zou zijn naar waarom wel voor het een en niet voor het ander is gekozen. Het vraagt wel een andere onderzoeksopzet met extra interviews.

6. Conclusies en aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de voorgaande hoofdstukken samengevat. Dit wordt gedaan in de vorm van de beantwoording van de vraagstelling waarmee het onderzoek is gestart. In paragraaf 6.1 worden de vijf onderzoeksvragen kort en kernachtig beantwoord. Tevens wordt de vertaalslag gemaakt van het beschrijvende deel van de rapportage naar 'adviseren en motiveren voor de toekomst'. Eerst worden aanbevelingen geformuleerd voor afzonderlijke doelgroepen: de dorpsbelangenorganisaties, de Vereniging Kleine Kernen Achterhoek / Liemers en de gemeenten. Dit geeft de mogelijkheid om deze verschillende groepen zoveel mogelijk rechtstreeks aan te spreken. In paragraaf 6.5 worden deze aanbevelingen bij elkaar gebracht en samengevat in een tabel.

6.1 Conclusies

De centrale vraagstelling voor het onderzoek was:

Hoe functioneren formele en informele vormen van communicatie in het huidige interactieproces tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten in de Achterhoek en Liemers? Daaraan gekoppeld is de vraag: hoe verwachten de betrokken actoren dat dit zal veranderen na de gemeentelijke herindeling die 1 januari 2005 van kracht wordt?

Deze vraag werd in paragraaf 3.1 onderverdeeld in vijf onderzoeksvragen. Deze zullen hieronder in volgorde worden beantwoord. De eerste drie vragen worden samen behandeld, zoals ook in het discussiehoofdstuk is gedaan.

De rol die informele communicatie speelt in het huidige interactieproces

Uit het onderzoek blijkt dat toevallige ontmoetingen in de vrije tijd of in werkverband geen grote rol te spelen in het verloop van de interactie tussen de dorpsbelangenorganisaties en de gemeenten. Het wordt door de dorpsbelangenorganisaties dan ook niet gezien als een middel om invloed mee uit te oefenen. De beantwoording van de volgende onderzoeksvraag laat zien dat er andere factoren zijn die veel meer invloed hebben op het verloop van het interactieproces tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten.

De factoren die het verloop van het interactieproces bepalen

Het interactieproces blijkt beïnvloed te worden door verschillende partijen. Uiteraard door de dorpsbelangenorganisatie zelf. Daarnaast hebben de gemeente en de dorpsgemeenschap beide een sterke invloed: de gemeente als gesprekspartner en de dorpsgemeenschap als achterban. De dorpsbelangenorganisatie vormt in feite de schakel tussen deze twee partijen.

Er zijn ook bepalende factoren die betrekking hebben op de dorpsbelangenorganisatie zelf. Allereerst valt op dat er sprake is van een grote motivatie en veel doorzettingsvermogen bij de bestuursleden van de dorpsbelangenorganisaties om de kwesties die spelen tot een goed einde te brengen. Deze mensen zetten zich als vrijwilliger in voor de leefbaarheid in hun dorpsgemeenschap. Dit is eerder in paragraaf 3.1 als de 'vrijwilligersfactor' besproken. Een tweede eigenschap van de dorpsbelangenorganisatie is dat zij 'haar mensen' veelal persoonlijk kent. Er zijn onderling veel contacten en daarom is het bestuur veelal goed op de hoogte van wat er leeft in de dorpsgemeenschap.

Daarnaast zijn er nog een viertal andere eigenschappen van de dorpsbelangenorganisaties te noemen die een bepalende rol spelen bij het verloop van het interactieproces. Deze worden hieronder in algemene zin beschreven, want per afzonderlijke dorpsbelangenorganisatie kunnen deze eigenschappen een verschillende invulling hebben.

- **weten wie je bent, wat je wilt en wat haalbaar is**

Het gaat hier om de 'leidinggevende' kwaliteiten van het bestuur die tot uiting komen in het vermogen om, samen met de dorpsbevolking, ideeën om te zetten in onderbouwde plannen en deze vervolgens ook te realiseren.

- **geloofwaardig zijn**

Hierbij gaat het om het vermogen om een vertrouwensrelatie op te bouwen, zowel met de eigen achterban (dorpsbewoners) als met de gemeente (ambtenaren en politiek). Het gaat hier over een relationele eigenschap en een relatie komt uiteraard van twee kanten tot stand. Het gaat hier alleen om de kant van de dorpsbelangenorganisatie en het is voor het bestuur van belang dat zij zichzelf presenteert en neerzet als een geloofwaardige partner. Dit betekent dat de dorpsbelangenorganisatie aantoonbaar namens de hele dorpsgemeenschap spreekt richting de gemeente.

- **de politieke, de bestuurlijke en de ambtelijke weg weten te bewandelen**

Het vermogen om strategisch gebruik te maken van diverse communicatievormen in verschillende fasen van het interactieproces en daarbij flexibel gebruik te maken van de verschillende wegen die mogelijk zijn.

- **het interne en externe netwerk erbij weten te betrekken**

Het gaat hier om het vermogen om in netwerkverband te werken en dit netwerk op te bouwen en aan te wenden voor de eigen doelstelling. Het gaat ook om het vinden van de balans tussen aandacht besteden aan de achterban en aandacht besteden aan externe partijen (o.a. financiers en adviseurs) die een bijdrage kunnen leveren aan het werk van de dorpsbelangenorganisatie.

De vraag is of de ontwikkeling van deze vier algemene eigenschappen bij de dorpsbelangenorganisaties belangrijker wordt in de nieuwe situatie van de gemeentelijke herindeling. Dit wordt hieronder besproken als antwoord op de vijfde onderzoeksvraag.

De belangrijkste verwachte veranderingen bij de gemeentelijke herindeling

Aan de kant van de gemeente is er op dit moment nog veel onzeker. Organisatorisch valt er al wel het nodige te zeggen, maar qua bemensing is er nog veel onzeker. Daardoor is het voor dorpsbelangenorganisaties op dit moment lastig om al nieuwe relaties op te gaan bouwen met medewerkers van de nieuwe gemeentelijke organisatie. Dit heeft betrekking op bestuur, gemeenteraad en ambtenaren. Toch blijken er een aantal verwachtingen ten aanzien van de gemeentelijke herindeling, waar de dorpsbelangenorganisaties zich op kunnen voorbereiden.

Allereerst is de verwachting dat de **rol van intermediair** tussen dorpssamenleving en gemeente belangrijker wordt. Beltrum: *"Onze invloed wordt groter, omdat de gemeente ons veel meer nodig zal hebben, aangezien zij zelf meer op afstand zal komen te staan."* Het wordt nog belangrijker dat de dorpsbelangenorganisatie aantoonbaar namens de dorpsgemeenschap spreekt.

Tevens wordt de **samenwerking met andere kleine kernen** belangrijker. *"Omdat de gemeentelijke schaal groter wordt, moeten de dorpsbelangenorganisaties dat ook doen."*, aldus een van de dorpsbelangenorganisaties. De verwachting is dat de nieuwe gemeenten zullen moeten bezuinigen, zoals algemeen in Nederland nu gebeurt. De gemeenten zullen lastige afwegingen moeten maken en het kan zijn dat voorzieningen in de kleine kernen onder druk komen te staan. Dan is het van belang dat de kleine kernen samen op kunnen trekken om de gemeente eenduidig te adviseren. Zo gezien, is deze samenwerking, een kwestie die serieus opgepakt moet worden, juist nu.

Bovenstaande punten betekenen een **verzwaring van de taak** van de dorpsbelangenorganisaties. Het wordt nog belangrijker dat dorpsbelangenorganisaties met goed onderbouwde plannen komen die zij ook op een goede manier kunnen presenteren. Ook het betrokken houden van de dorpsgemeenschap vraagt energie. De dorpsbelangenorganisatie zal te maken krijgen met een nieuwe gemeente die meer op afstand staat en waarschijnlijk formeler zal werken dan de huidige gemeente. Dit vraagt van de dorpsbelangenorganisaties om hierin mee

te bewegen. In Beltrum zijn bijvoorbeeld goede ervaringen opgedaan met de e-mail als snel en gemakkelijk communicatiemiddel. De verwachting is dat dit middel meer gebruikt gaat worden. Tot slot zullen de dorpsbelangenorganisatie ook meer hun best moeten doen om de gemeente betrokken te houden bij wat er in de kleine kernen speelt. Al met al is het de vraag hoe de dorpsbelangenorganisaties dit zelf beleven. Wordt deze taak voor hen onderhand niet te zwaar? Valt het nog wel onder de noemer vrijwilligerswerk? Het is in ieder geval zaak dat deze verzwaaring niet ongemerkt en sluipenderwijs op het bordje van de dorpsbelangenorganisaties terecht komt.

Als laatste zijn er onzekerheden en kansen voor (financiële) **ondersteuning**.

Sommige dorpsbelangenorganisaties ontvangen op dit moment structurele financiële ondersteuning van de gemeente, andere dorpsbelangenorganisaties niet. Het is zaak om structurele financiële ondersteuning in de nieuwe gemeente voor alle dorpsbelangenorganisaties voor elkaar te krijgen. Als de dorpsbelangenorganisaties tegelijkertijd daadwerkelijk veel meer dan voorheen een actieve rol op zich nemen als intermediair, om daarmee de groter wordende afstand tussen de nieuwe gemeente en de kleine kernen te overbruggen, dan lijkt ondersteuning daarbij vanuit de gemeente een logische zaak.

6.2 Aanbevelingen voor de dorpsbelangenorganisaties

Onderstaand volgen een aantal aanbevelingen voor dorpsbelangenorganisaties in het algemeen. Dit betekent dat voor sommige dorpsbelangenorganisaties de aanbevelingen 'gesneden koek' zijn, voor andere zijn ze wellicht nieuw. Hopelijk kan elke dorpsbelangenorganisatie er zijn voordeel mee doen: als positieve bevestiging van hoe het gaat, of als stimulans voor verdere groei. Een belangrijk uitgangspunt voor de aanbevelingen is om de communicatie over en weer met de gemeente als een groeiproses te bekijken. Wederzijds respect en vertrouwen zijn kenmerken van de relatie die langzaam groeien. Ook de groei van de ervaring en vaardigheden van de dorpsbelangenorganisatie vraagt tijd. De dorpsbelangenorganisatie kan investeren in de relatie met de gemeente door niet alleen in 'kwade tijden', maar ook op mooie momenten contact te onderhouden.

▪ Zorg voor voldoende 'gewicht' door een breed draagvlak

Zorg ervoor dat de dorpsbelangenorganisatie voldoende 'gewicht' heeft bij de gemeente door een breed draagvlak met de directe achterban in het dorp en de overige partijen die actief zijn in hetzelfde krachtenveld. Daarbij is het van belang dat de dorpsbelangenorganisatie haar aandacht richt op interne en externe netwerken. Deze worden hieronder besproken.

Wat betreft het interne netwerk, is het van belang dat het bestuur van de dorpsbelangenorganisatie de relatie met de achterban onderhoudt. Mobiliseer de dorpsbevolking indien nodig en houdt ze betrokken. Een sterke dorpsbelangenorganisatie is een dorpsbelangenorganisatie met een sterke achterban. Loop dus niet 'voor de troepen uit'. Het is van groot belang dat de dorpsbelangenorganisatie (formeel) verankerd is in de dorpsgemeenschap. Zij kan dit bereiken door het op te nemen in de statuten van de dorpsbelangenorganisatie of door het gezamenlijk formuleren van de wensen van het dorp door middel van een dorpsplan of dorpsvisie. Op deze manier kan een dorpsbelangenorganisatie 'hard maken' dat zij namens de dorpsgemeenschap spreekt.

Tevens is het zo dat met de gemeentelijke herindeling een aantal relaties met de gemeente zullen veranderen. De gemeentelijke organisatie verandert en er komen ook andere personen: allereerst in de gemeenteraad en B&W. Daarmee zullen relaties opgebouwd moeten worden om effectief het dorpsbelang te kunnen behartigen. Het is zaak om als dorpsbelangenorganisatie te zorgen voor bekendheid bij de nieuwe gemeente en er aan te werken dat er voldoende aandacht is voor de kleine kernen. Dit kan door de raadfracties uit te nodigen om in het dorp te komen kijken als kennismaking of als er een kwestie speelt. Doordat het gemeentebestuur meer op afstand komt te staan is een formeel geregelde vertegenwoordiging van de bestuurs-

leden van de dorpsgemeenschap, zoals al eerder genoemd, nog belangrijker geworden voor de dorpsbelangenorganisaties.

Meer dan ooit is het van belang om verbindingen aan te gaan met andere partijen die samen met de dorpsbelangenorganisatie het belang van de kleine kernen onder de aandacht kunnen brengen bij de gemeente. De VKK-AL ligt hierbij voor de hand als partner. Ook lokale of regionale welzijnsorganisaties kunnen partner zijn. Deze samenwerkingsvormen zijn er op gericht om als 'kleine' dorpsbelangenorganisatie voldoende tegenwicht te kunnen bieden aan de 'groter gegroeide' gemeente.

- **Versterk de samenwerking met andere dorpsbelangenorganisaties in dezelfde gemeente**

Samenwerken met de andere dorpsbelangenorganisaties in de nieuwe gemeente kan zorgen voor meer 'gewicht in de schaal'. De verschillende dorpsbelangenorganisaties in één gemeente staan sterker als ze één stem kunnen laten horen. Daarmee kunnen ze de gemeente ook beter adviseren. Daarbij is het van belang dat de dorpsbelangenorganisaties gemakkelijk informatie kunnen uitwisselen. In het opereren in netwerkverband kan een goede digitale werkomgeving van groot belang zijn om effectief en doelmatig te kunnen werken. Met een goede internetsite (die bij voorkeur interactief is opgezet) en een goed digitaal informatie-uitwisselingsstelsel wordt het betrekken van meerdere personen en organisaties bij het proces makkelijker. De VKK-AL kan hierin wellicht heel goed een faciliterende rol spelen door een basis digitale (internet-) omgeving te ontwerpen die door de dorpsbelangenorganisaties gebruikt kan worden.

- **Maak een eigen dorpsvisie**

Gebruik het moment van de gemeentelijke herindeling om een eigen dorpsvisie te verwoorden en vast te leggen op papier. Zorg dat deze visie gaat leven bij de achterban en bij de gemeente. Zorg ook dat je als bestuur van de dorpsbelangenorganisatie weet waar je staat en wat je wilt.

Het is juist nu van belang om als bestuur, samen met de dorpsbevolking, op een rij te zetten wat de wensen voor de komende jaren zijn voor de toekomst van het dorp. Hiervoor zijn instrumenten beschikbaar zoals het opstellen van een dorpsplan, of het maken van een ruimtelijke visie. In dergelijke plannen worden prioriteiten gesteld. Het betekent dat duidelijk is waar het dorp voor gaat. Het helpt om prioriteiten te stellen voor activiteiten die opgepakt worden door het bestuur en voor verzoeken om medewerking die vanuit de gemeente gedaan worden. Het is gebleken uit eerder onderzoek dat het belangrijk is om de gemeente vanaf het begin te betrekken bij dit eigen visievormingsproces (Elings, 2004).

Het kan zijn dat er eerst zelfreflectie nodig is van het bestuur om samen een aantal vragen te beantwoorden en een werkbare koers uit te stippelen. Belangrijke vragen hierin zijn: waar staan we nu, wat hebben we bereikt, wat willen we anders doen, welke activiteiten gaan we ondernemen en op welke punten willen we ervaring op gaan doen?

Overigens is het van belang voor dorpsbelangenorganisaties om een balans te houden tussen visievormend bezig zijn en praktisch bezig zijn. Als dit samen op gaat, groeit een dorpsbelangenorganisatie, zo is uit onderzoek gebleken. Ook kan via kleine projecten stap voor stap worden toegewerkt naar complexere projecten (Remmers *et al.*, 2000).

- **Draag zorg voor de (financiële) randvoorwaarden waarbinnen gewerkt wordt**

Een goede financiële positie met bij voorkeur diverse bronnen versterkt het zelfvertrouwen en de onderhandelingspositie. Wees helder naar de gemeente en andere partijen in wat je nodig hebt aan ondersteuning.

Nu de gemeentelijke organisaties in beweging zijn, liggen er kansen voor de dorpsbelangenorganisaties om hun positie te versterken door de eigen randvoorwaarden te verbeteren. Allereerst kan daarbij gedacht worden aan financiële ondersteuning door de nieuwe gemeente. Als de dorpsbelangenorganisatie aan de gemeente kan onderbouwen welke (nieuwe) taken de dorpsbelangenorganisatie op zich neemt omwille van 'het algemeen belang', heeft zij een

basis om daarvoor een redelijke vorm van financiële ondersteuning te vragen. Zeker als de situatie voor een dorpsbelangenorganisatie zodanig is dat haar (stilzwijgende) taak als intermediair zwaarder wordt, lijkt een vorm van (financiële) ondersteuning daarbij een voor de hand liggende zaak. Deze ondersteuningskwestie is bij uitstek een zaak om gezamenlijk met de andere dorpsbelangenorganisaties in de nieuwe gemeente op te pakken. Bekende gemeentelijke argumenten als 'we kunnen het niet geven, omdat het niet eerlijk is ten opzichte van de andere kernen', krijgen daarmee geen kans. De verwachting is tegelijkertijd dat de nieuwe gemeenten zullen moeten bezuinigen. Nieuwe uitgaven zullen nauwkeurig op noodzaak worden bekeken. Hoe eerder ondersteuning als vanzelfsprekende kostenpost op de begroting gewaarborgd kan worden hoe beter. Goede onderbouwing is uiteraard noodzakelijk.

Dit is ook het moment om de samenwerking met de nieuwe gemeente vorm te geven. De dorpsbelangenorganisatie kan een gesprek aangaan met de gemeente om samenwerkingsafspraken te maken en vast te leggen. Dit kan in de vorm van een convenant, zoals dit door de VKK-AL wordt aangeboden. Een onderwerp daarin is dat er specifieke contactpersonen worden aangewezen binnen de gemeentelijke organisatie, die zaken die te maken hebben met de kleine kernen coördineren. Ook kan de dorpsbelangenorganisatie bij de gemeente erop aandringen om samen met hen een specifiek kleine kernen beleid op te stellen. In dit proces is het van belang dat naar de gemeente toe helder wordt wat dorpsbelangenorganisaties wel kunnen doen als vrijwilligers en wat niet.

6.3 Aanbevelingen voor de Vereniging Kleine Kernen Achterhoek / Liemers

In de probleemstelling voor dit onderzoek is beschreven dat de VKK-Achterhoek / Liemers kennis nodig heeft van het verloop van het huidige interactieproces tussen dorpsbelangenorganisaties en gemeenten en in het bijzonder het belang van de formele en de informele communicatie daarin (zie paragraaf 1.2). Vanuit deze praktijkkennis wil de VKK-AL haar leden kunnen adviseren over mogelijke aanpassingen van de wijze van communiceren met de gemeente. De rol van de VKK-AL is ondersteunend. Zij kan door haar diensten en ervaring een bijdrage leveren aan het werk van de dorpsbelangenorganisaties. Hieronder worden een aantal concrete aanbevelingen gedaan.

- **Ondersteun en begeleid de huidige leden om 'in gewicht' te groeien**

Zorg dat de VKK-AL zelf een duidelijke visie heeft over de diensten die zij wil bieden aan de dorpsbelangenorganisatie en werk deze diensten ook goed uit.

Het beleid van de VKK-AL is om te reageren op vragen die bij de leden zelf vandaan komen. Via nieuwsbrieven, ledenvergaderingen en themabijeenkomsten worden de leden in algemene zin 'geprikkeld'. Op de themabijeenkomsten kunnen de leden elkaar ontmoeten. Onder deskundige begeleiding kan het thema 'omgang met nieuwe gemeente' specifiek aan bod komen. Het kan zijn dat er specifieke 'pijnpunten' leven bij sommige dorpsbelangenorganisaties ten aanzien van de omgang met gemeenten, zoals bijvoorbeeld frustratie over de opstelling en werkwijze van een gemeente of het gevoel niet serieus genomen te worden. Een begeleidende rol van de VKK-AL hierbij betekent dat continuïteit en vertrouwen als randvoorwaarden aanwezig zijn.

De VKK-AL kan haar ondersteunende rol versterken door meer maatwerk te leveren voor haar specifieke leden. Door het aanbod te specificeren, al is het alleen maar in een aansprekende uitnodiging, kan zij haar leden meer specifiek aanspreken. In de drie cases in het onderzoek is naar voren gekomen dat er grote verschillen zijn tussen de dorpsbelangenorganisaties. Dit kan te maken hebben met onder andere de grootte van de kern, de ervaringen met de gemeente, de eigenschappen van het bestuur en de specifieke kwesties die spelen. Sommige dorpsbelangenorganisaties hebben meer contact met de VKK-AL dan andere. De behoefte aan ondersteuning is kennelijk divers.

▪ **Promoot samenwerking tussen dorpsbelangenorganisaties in één gemeente**

Er is een rol weggelegd voor de VKK-AL om de samenwerking tussen dorpsbelangenorganisaties in de nieuwe gemeenten te promoten. Dit geeft de VKK-AL ook de kans om de wat meer onbekende leden beter te leren kennen, om wellicht voor hen iets te kunnen betekenen. Ook voor de VKK-AL geldt: zorg voor bekendheid bij de leden en laat zien wat de VKK-AL concreet te bieden heeft en wat de dorpsbelangenorganisaties elkaar onderling te bieden hebben.

In de interviews met de dorpsbelangenorganisatie van Keijenborg werd dit concreet genoemd: *“De VKK zou hoogstens een bijeenkomst kunnen organiseren met alle dorpsbelangenorganisaties in de nieuwe gemeenten en de gemeentelijke vertegenwoordigers. De contacten kan de VKK niet voor ons leggen, dat zullen we zelf moeten doen.” “De VKK zou binnen de nieuwe gemeente Bronckhorst een federatie van dorpsbelangen kunnen organiseren. In de federatie kunnen de dorpsbelangenorganisaties elkaar sterken met kennis en uitwisseling van ervaring.”* De vraag aan de VKK-AL is of zij voor zichzelf op dit gebied een rol ziet weggelegd. Zij zou dan in de beginfase een trekkersrol op zich nemen en de dorpsbelangenorganisaties stimuleren om bij elkaar te komen. Zij kan hen ondersteunen om een passende vorm voor samenwerking te vinden. Of vindt de VKK-AL dit een taak voor de gemeenten?

De VKK-AL kan de samenwerking tussen haar leden vergemakkelijken door zorg te dragen voor een gemakkelijk en eenvoudig informatie-uitwisselingsstelsel. Er liggen hiervoor kansen op het digitale gebied. De VKK-AL kan een standaard digitale omgeving ontwerpen die speciaal toegesneden is op de behoeften van dorpsbelangenorganisaties. Door de dorpsbelangenorganisaties een standaard digitale omgeving aan te bieden kan voor hen veel energie- en tijdconsumerend werk vereenvoudigd worden. Te denken valt aan functies als standaardarchief indeling en standaardadreslijsten. Hierdoor hebben de besturen meer tijd vrij om aan andere zaken te werken. Het vergemakkelijkt ook de overdracht van informatie aan nieuwe bestuursleden. Door toegankelijkheid via Internet kan ook de uitwisseling tussen de verschillende dorpsbelangenorganisaties sterk vereenvoudigd worden. Met een afgescheiden en een openbaar deel bijvoorbeeld waar alle dorpsbelangenorganisaties toegang toe hebben. Door hier een eenduidige menustructuur aan te bieden zijn de zaken ook eenvoudig te vinden. Zeker als daar een goede rubricering aan gekoppeld wordt van thema's die gespeeld hebben met een zoekfunctie in het programma. Deze digitale omgeving is dan gelijk beschikbaar voor alle dorpsbelangenorganisaties die met elkaar in een nieuwe gemeente komen. Zo hebben zij een medium paraat om elkaar te vinden en gemakkelijk informatie uit te wisselen. De VKK-AL bevindt zich wellicht in een positie dat voor een dergelijk ontwikkelingsstraject financiële ondersteuning te vinden is in projectverband.

▪ **Stimuleer vorming van nieuwe dorpsbelangenorganisaties**

Met de komende schaalvergroting van de gemeenten doet zich een interessant fenomeen voor. De kernen die in de oude gemeente de hoofdkern waren, worden nu één van de kleinere kernen. Een aantal van deze kernen, in dit onderzoek zijn dat Eibergen en Hengelo, hebben geen dorpsbelangenorganisatie. Deze kernen verkeren in een nadeliger positie dan de (nog) kleinere kernen zoals Keijenborg en Beltrum. Een tweede nadeel is dat deze kernen vaak meer divers van aard zijn. De gemeenschap is minder hecht. De vraag is hoe de aandacht voor deze kernen zal zijn in de nieuwe gemeentelijke structuur. Ziet de VKK-AL voor zichzelf hier een rol weggelegd? Zij zou - op de een of andere manier - hen als potentiële leden, kunnen voorlichten over 'hun' nadelige positie en zij zou hen kunnen oproepen om dorpsbelangenorganisaties te vormen. Wellicht zijn er ook nog andere min of meer onopvallende veranderingen die het gevolg zijn van de gemeentelijke herindeling. Een voorbeeld is de situatie van de huidige gemeente Hummelo & Keppel. In de kleine kernen die nu samen de gemeente vormen gaat het op dit moment goed. De aandacht is genoeg verdeeld over de verschillende kernen en er was niet eerder aanleiding om bijvoorbeeld lid te worden van de VKK-AL. Straks vormen zij onderdeel van de grote gemeente Bronckhorst. De kans is groot dat hun belangen ondergesneeuwd raken ten opzichte van de meerdere grote kernen in deze nieuwe gemeente.

- **Stimuleer structurele (financiële) ondersteuning van dorpsbelangenorganisaties**

De VKK-AL kan middels haar opgebouwde netwerk, via andere wegen dan de dorpsbelangenorganisaties zelf, een structurele ondersteuning van dorpsbelangenorganisaties promoten. Zij kan bij regionale instanties de verzwaring van de taken van de dorpsbelangenorganisaties bij de schaalvergroting beargumenteren en de behoefte aan ondersteuning van de dorpsbelangenorganisaties specificeren. Ook kan zij de dorpsbelangenorganisaties motiveren om dit aan te kaarten bij de gemeenten en adviseren hoe zij dit het beste kunnen doen.

6.4 Aanbevelingen voor de gemeenten

Belangrijk uitgangspunt voor de gemeente is dat zij zich realiseert dat zij te maken heeft met vrijwilligersorganisaties. De bestuursleden van de dorpen behartigen de belangen van de kleine kern, veelal 's avonds, naast hun dagelijkse werkzaamheden. Zij doen dit onbetaald. Het zijn geen professionals en dit mag van hen ook niet verwacht worden. De dorpsbelangenorganisaties werken echter wel zeer gemotiveerd mee aan het algemene leefbaarheidsbelang van de gemeente. De gemeente is wel een professionele organisatie met betaalde krachten. Het is belangrijk dat de gemeente deze vrijwilligersorganisaties niet overvraagt of onderwaardeert.

- **Geef dorpsbelangenorganisaties goed werkbare (financiële) kaders**

De verwachting is dat de gemeentelijke schaalvergroting een verzwaring van de taak van de dorpsbelangenorganisaties met zich mee brengt. Het gaat daarbij allereerst om de belangrijker wordende taak als intermediair tussen dorpsbevolking en gemeentebestuur. Daarmee vult zij de kloof die waarschijnlijk zal ontstaan als gevolg van de schaalvergroting. De verzwaring van de taak heeft ook betrekking op het samen op trekken van de dorpsbelangenorganisaties. Zoals al eerder gezegd, is dit ook in het belang van de gemeente zelf. Een vorm van (financiële) ondersteuning hierbij lijkt een voor de hand liggende zaak. Deze financiële ondersteuning kan ook betrekking hebben op de structurele (administratieve) kosten die de dorpsbelangenorganisaties maken.

- **Ontwikkel samen met de dorpsbelangenorganisaties een kleine kernen beleid**

In de nieuwe grotere gemeentes zal er meer 'op afstand' bestuurd worden. Het nadeel daarvan is dat dit waarschijnlijk ten koste zal gaan van een stuk 'automatische' betrokkenheid bij gemeentebestuurders en ambtenaren. Er is minder zicht op wat er in de dorpen concreet speelt en wat de behoeften zijn. Aangezien het toch gaat om aanzienlijke aantallen inwoners, is het zaak om in het beleid specifiek aandacht te besteden aan de kleine kernen.

Het dorpsplan kan de basis vormen voor een 'kleine kernen beleid'. Daarvoor is het van belang dat het dorpsplan in samenwerking met de gemeente wordt opgesteld. Voor beide partijen staan daarin de hoofdpunten, waaraan de komende tijd door de dorpsbelangenorganisatie gewerkt wordt. Het plan kan dienen als input voor het gemeentebestuur om de inhoud van het kleine kernen beleid te bepalen. Daarnaast kan in een dergelijk beleid ook de vorm van contact tussen de dorpsbelangenorganisaties en de gemeenten vastgelegd worden. Er kan sprake zijn van een coördinerend ambtenaar, of meerdere ambtenaren die dit als neventaak hebben. Verder kan ook de betrokkenheid vanuit het gemeentebestuur vorm krijgen door bijvoorbeeld de kleine kernen te verdelen over de wethouders, zodat zij zich speciaal verbonden weten met één of meerdere kernen.

- **Faciliteer de samenwerking tussen dorpsbelangenorganisaties**

De gemeente kan de verschillende dorpsbelangenorganisaties een aanbod doen om samen te gaan werken. In Midden-Drenthe bijvoorbeeld zijn hiermee goede ervaringen opgedaan. De gemeente heeft hier het opbouwwerk ingeschakeld om deze samenwerking te organiseren. Zo worden de dorpsbelangenorganisaties niet extra belast door de schaalvergroting en krijgen zij praktische hulp om in gezamenlijkheid te gaan operen.

▪ **Werk eraan om de dorpsbelangenorganisaties 'gewicht' toe te kennen**

De gemeente is gebaat bij dorpsbelangenorganisaties die goed de belangen van de burgers in het dorp aan kunnen geven op een constructieve manier. Met een goede 'input' vanuit de dorpen kan een gemeente beleid 'op maat' maken dat ook gedragen wordt door de bevolking. Ook politiek gezien is het van belang dat raadsfracties hun kiezers tevreden kunnen stellen. De gemeente kan aan haar deel van de samenwerking met de dorpsbelangenorganisaties werken door te laten zien dat zij hen belangrijk vinden als partner in de samenwerking aan het algemeen belang. Zo kan de gemeente de dorpsbelangenorganisaties ondersteunen met naamsbekendheid, bijvoorbeeld door hen te noemen op de gemeente website en naar een eventuele website te verwijzen. Dit verleent de dorpsbelangenorganisatie status. De gemeente kan ook kernen motiveren en met deskundigheid ondersteunen om een dorpsvisie te maken.

6.5 Samenvattende tabel met aanbevelingen

In onderstaande tabel zijn de aanbevelingen uit de voorgaande paragrafen bij elkaar gebracht in een overzicht.

Onderwerp	Activiteiten	dbo = dorpsbelangenorganisatie
het 'gewicht' van de dorpsbelangenorganisaties	dbo VKK-AL gemeente	draagvlak vergroten ondersteunen met deskundigheid status verlenen aan dorpsbelangenorganisatie
samenwerking met andere dorpsbelangenorganisaties in de nieuwe gemeente en onderlinge uitwisseling	dbo VKK-AL gemeente	versterken door elkaar op te zoeken promoten van samenwerking faciliteren van samenwerking
dorpsvisie en kleine kernen beleid	dbo VKK-AL gemeente	dorpsvisie maken ondersteunen met deskundigheid faciliteren van maken dorpsvisie en opstellen van kleine kernen beleid
(financiële) randvoorwaarden van de dorpsbelangenorganisaties	dbo VKK-AL gemeente	behoeften aangeven regionaal lobbyen voor ondersteuning (financiële) middelen ter beschikking stellen
mogelijke nieuwe leden van de VKK-AL	VKK-AL	stimuleren en ondersteunen van oprichting nieuwe dorpsbelangenorganisaties

Figuur 6.1. Samenvattende tabel met alle aanbevelingen.

Literatuur

- Beekink, E. en Ekamper, P., 1999.
De grenzen verlegd: twee eeuwen herindeling Nederlandse gemeenten [Elektronische versie]. Demos, 15(6). Verkregen 6 april 2004, van <http://www.nidi.nl/public/demos/dm99061.html>
- Beukelaar, de, Hans en Boerrigter, Hans, 2004.
Nestiezen Centraal: een beeld van het dagelijks leven in het buurtschap IJzerlo. IJzerlo: uitgeverij Fagus.
- Bock, B.B., 2002.
Tegelijkertijd en tussendoor: gender, plattelandsonwikkeling en interactief beleid. Wageningen Universiteit, pp 51-60.
- Boonstra, F.G., 2004.
Laveren tussen regio's en regels: verankering van beleidsarrangementen rond plattelandsonwikkeling in Noordwest Friesland, de Graafschap en Zuidwest Salland. Assen: Van Gorcum.
- Barnard, Alan, 2000.
History and theory in anthropology. Cambridge: Cambridge University press, pp142-143.
- Boers, E., 2002.
Het duale raadslid actief: tips en aandachtspunten. Amsterdam: Instituut voor Publiek en Politiek.
- Bourdieu, Pierre, 1977 [1971].
Outline of a theory of practice (vertaald door Richard Niche). Cambridge: Cambridge University press.
- Bourdieu, Pierre, 1990 [1980].
The logic of practice (vertaald door Richard Niche). Cambridge: Polity Press, pp 52-65, pp 122-134.
- Buter, Adriaan en Lucas, Rob. 1983.
De echte Achterhoek. Den Haag: J.N. Voorhoeve, pp 77-81.
- Elings, C.F., 2004.
Dialog uit verlangen: de werking van het dorpsplan in de communicatie tussen gemeentes en dorpsbelangenorganisaties. Rapport nr. 202: Wetenschapswinkel Wageningen UR, Wageningen.
- Flyvbjerg, B., 2002.
 Bringing power to planning research: one researcher's praxis story. *Journal of Planning Education and Research*, 21:353-366.
- Gemeente Brockhorst i.o., 2004.
Op weg naar Bronckhorst: informatiekrant voor de inwoners van de gemeente Bronckhorst i.o. nr. 1.
- Hoogenkamp, Margreet, 2004.
Voor een goed plan is altijd geld te vinden. MO samenlevingsopbouw 23(200), pp 36-37.
- Jenkins, R., 1992,
Pierre Bourdieu. Routledge, London, pp 66-102.
- Joosse, Kees, 2003.
Menselijke maat in Boekel. Werkplaats voor de leefomgeving 1(1), pp 40-41.
- Kerk, van der, Joke, 2004.
Inleiding tijdens de samenspraakavond Berkelland op 26 januari 2004. Verkregen 6 april 2004 van <http://www.vkk-al/#aaa>
- Klankbordgroep Berkelland, 2004.
Samen fier op Berkelland, de vitale en dynamische plattelandsgemeente: visie voor de herindelingsgemeente Berkelland, na samenspraak.
- Kleine, 2004.
Kleine dorpen op grote schaal. MO samenlevingsopbouw, 23(200), pp 52-53.

- Krosenbrink, Henk, 1994 [1975].
De Achterhoek in grootvaders tijd. Doetinchem: Stichting Staring Instituut.
- Krieken, R., 2001.
Norbert Elias and Process sociology, in: Ritzer, G. and Smart, B. (eds) *Handbook of social theory*, SAGE publications Ltd, Londen, pp 353-367.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken, 2004.
Inleiding gemeentelijke herindeling. Verkregen 6 april 2004 van de website van Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties:
http://www.minbzk.nl/openbaar_bestuur/gemeentelijke/uitgebreide
- Provincie Gelderland, 2004.
Gemeenten. Verkregen 9 augustus 2004 van de website van de provincie Gelderland: <http://www.gelderland.nl/smartsite.shtml?id=4614&menu=4608>
- Remmers, Gaston, van Broekhuizen, Rudolf, van der Ploeg en Jan Douwe, 2000.
Initiatiefgroepen op het platteland: naar het creëren van koppelingen tussen praktijk en beleid: een onderzoek naar de rol en facilitatie van initiatiefgroepen die bijdragen aan de sociale en economische vitaliteit van het landelijk gebied : beleidssamen-vatting en beleidsaanbevelingen. Wageningen Universiteit.
- Schouten, M., 2001,
Communicatie tussen dorpen en gemeentes. Zwolle: Landelijk Centrum Opbouwwerk.
- Thompson, J.B., 1991.
Editor's introduction pp 10-25 in: Bourdieu, P. *Language and symbolic power*. Cambridge: Cambridge Polity Press.
- Verschuren, P. en Doorewaard, H., 1999.
Designing a research project. Utrecht: LEMMA BV.
- VKK-AL, 2003.
Werkplan 2003. Zelhem: VKK Achterhoek-Liemers.
- Werf, van der, Sjoerd, 2003.
Voorkomen dat het platteland slaapdorp wordt. De Gelderlander van 1 oktober 2003.
- Wildenbeest, G., 1983.
De Winterswijkse Scholten: opkomst, bloei en neergang: een antropologische speurtocht naar het fatum van een agrarische elite. Amsterdam: VU boekhandel/ uitgeverij, pp 4-6.
- Yin, R.K., 1984.
Case Study research: design and methods. Beverley Hills: Sage Publications.

